

POLEMICI

ALEXANDRU BUICAN

P O L E M I C I

JURNAL DE EXIL (1981–1991)

**Culegere de articole din revistele
ACȚIUNEA ROMÂNEASCĂ și POLEMICI
din New York**

noiembrie 2009 (POLEMICI – CU CINE ?)

Articolele care urmează au fost tipărite, între anii 1981 și 1991, în revistele *Acțiunea românească* și *Polemici* din New York și ele reprezintă atitudinea morală a unui român față de realitățile țării sale din acea epocă de tristă amintire.

Ceea ce mă alienase de propria-mi patrie și mă făcuse să-i întorc spatele chiar, la nici douăzeci și șapte de ani, era uriașa lașitate pe care românii o dezvăluiau în fața dictaturii. Având intransigența tinereții, nimic nu mi se părea mai rușinos pentru un popor decât să-și ducă viața sub un regim de constrângere, de orice fel ar fi fost acela. Era ca și cum istoria dădea un vot de blam capacității sale de a fi demn. Cum îmi simțeam vocația de scriitor și pentru că luasem în serios „ideile absolute” (prin lecturi din cărțile câtorva indivizi ciudați – ciudați în cadrul „trăirii românești”, desigur –, și care se odihneau demult la Cimitirul Bellu) nu înțelegeam să-mi ratez șansa, prin abdicarea tocmai de la acele idei nostime, participând și eu la mascarada la care se deda „intelighenția” românească între granițele bine păzite ale României.

Căci ceea ce se întâmpla atunci pe aici, mie mi se părea de domeniul absurdului. Într-adevăr, ce putea fi mai bizar

decât spectacolul unui om simplu, cocoțat, în urma ocupării țării de o putere străină, la conducerea statului, căutând să guverneze în numele unor principii absurde – tot atâtea chestiuni cabalistice pentru el –, și sfârșind prin a împiedica un popor să se hrănească ? Numele acestui individ, stupid în viclenia lui de sorginte țărănească, era desigur Nicolae Ceaușescu. Incapabil să bănuiască măcar existența complexității fenomenelor vieții, ținându-și buzele, printre care cu greu își făcea loc vorbirea, debitând neîntrerupt, ca o flașnetă spartă, un rudiment de ideologie, crezând – el, în mintea lui de retardat – că le știe pe toate, impusese, în vremea în care apăreau articolele din volumul de față, obligativitatea unui deșănțat „cult al personalității”.

Urmarea acestei stări de lucruri era că, în anii '70 și '80, o uriașă farsă a disimulării era în plină desfășurare în România – o farsă de proporții „naționale”.

Deosebit de grav era faptul că se continua, insidios de astă dată, aceeași selecție inversă a valorilor, care îmbrăcase la început forme violente. În tristul maraton de a găsi calități acelui bâlbâit nu participau cu succes decât cei capabili a se târî. Astfel că, după uciderea intelectualității la „Canal” și în celelalte închisori, din anii '50 și '60, în deceniul șapte se continua procesul de distrugere al elitelor românești. Cum mai înainte, cei cu adevărat posesori de calități, neputându-se disimula, fuseseră expuși exterminării, tot așa acum, cei care erau incapabili de a face concesii de la anumite principii morale, erau împinși spre o declasare lentă. Cum din punct de vedere psihologic adevăratele personalități, adică purtătorii caracteristicilor ce fac demnitatea persoanei umane, nu puteau să fie decât opuse acelui examen de nedemnitate, acestea erau înlăturate de la realizarea socială. Se impunea deci națiunii, în largul ei, un regim imoral, i se cerea un exercițiu în imoralitate.

Ar fi fost deci normal ca națiunea, în fața acestei provocări de magnitudine istorică, să fi trebuit, cu necesitate, să-și dovedească valențele morale, să fi trebuit să facă dovada capacității sale de a aspira la libertate, la bine. Cum a făcut-o ?

În ceea ce privește rezistența directă, manifestă, ea a fost cu totul izolată și de aceea insolită, în mijlocul răului generalizat. Totuși, oricât de insolită și de izolată, ea a existat. Demnitatea câtorva români, cu atât mai prețioasă în perspectiva istorică, a salvat, dacă se mai putea salva, „onoarea” câtorva generații de compatrioți (așa credeam eu atunci, astăzi viziunea mea asupra sentimentului de onoare la români, e mult mai sumbră.) Așadar, părând că se rupe cu fatalitatea lașității românești, s-au ridicat, într-un protest vehement, câteva voci care l-au înfruntat pe N. Ceaușescu.

Un muncitor, Vasile Paraschiv, dând dovadă de o demnitate de artistocrat, a demascât impostura regimului, drept pentru care a fost internat în mai multe rânduri în spitale psihiatrice, în perioada 1969–1976. Sunt înclinat acum să cred, în retrospectivă, că cei care i-au aplicat diagnosticul – „psihoză delirantă revendicativă sistematizată, delir de persecuție” – nu erau cu totul nesinceri. Și vreau să fiu înțeles: nu pun în aceste cuvinte nici un fel de ironie. Cu adevărat, decăderea morală (dar oare fusese o decădere, nu fusese oare doar o continuitate ?) românească era atât de absolută, încât bieții doctori nu vedeau, nu puteau să vadă, că în atitudinea lui V. Paraschiv s-ar putea să se fi strecurat și acel lucru care se cheamă o dispoziție înăscută pentru „imperativul moral”, sau doar „instinctul libertății”.

Apoi, la 23 noiembrie 1979, în cursul Congresului al XII-lea al partidului unic PCR, printr-o adevărată lovitură de teatru, un politician de astă dată, Constantin Pârvulescu, în vârstă de 83 de ani, el însuși fost secretar general al partidului

comunist, în perioada când acesta se găsea în ilegalitate, a apărut la tribună și a cerut participanților să se opună realegerii lui N. Ceaușescu în funcția supremă. El l-a acuzat pe șeful comuniștilor că întreține, printre altele, acel exacerbat cult al personalității, punându-se totodată pe sine și familia sa deasupra intereselor țării. Și i-a mai acuzat pe participanții la congres de servilitate, ei neavând alt rost acolo decât să aprobe fără cârtire deciziile lui N. Ceaușescu și să-i aducă omagiul lor delirant.

Aceste manifestări ale curajului individual au rămas totuși penibil de izolate. Dacă rezistența românilor a fost atât de limitată, faptul se datora și „intelighenției”, care, având ca armă cuvântul, ar fi trebuit să se pună în fruntea lor, dar care „intelighenție”, la români, părea că nici nu există. Și desigur că valoric, în perspectiva istorică, nici nu va fi existat.¹

În acel moment, și în acea lume, a apărut Paul Goma ! Pentru prima – și singura – dată, acea „trăire românească”, adică acea noapte cenușie ce s-a întins pe aproape jumătate de secol (credeam eu atunci că era o chestiune doar de jumătate de secol), a fost sfâșiată de o străfulgerare de lumină.

„Mișcarea Goma” e acum, așa cum se spune, istorie. La 26 ianuarie 1977, acest om de extraordinar curaj (dar și de măreție personală) trimisese o scrisoare de adeziune la Charta 77 (document revendicativ în favoarea drepturilor civice din Cehoslovacia), adresată lui Pavel Kohout, inițiatorul ei (alături de Václav Havel și de alții). Apoi, dezamăgit de lipsa totală de adeziune a celor pe care-i considera, cu naivitate, confrății săi, „scriitorii”, el i-a cerut, în deriziune, lui N. Ceaușescu însuși să contrasemneze, motivând că numai acestuia – exceptându-se

¹ Am observat totuși că apăsarea, prea mult, de către unii, acum, asupra lipsei acestei rezistențe, absolutizarea ei, se practică și în scopul unei deculpabilizări interesate.

pe sine –, nu-i mai era frică de Securitate. Mișcarea pentru drepturile omului luase ființă și în România ! Câteva persoane particulare, de diferite profesii, i se vor asocia. Dar... un singur scriitor, Ion Negoitescu. Apoi, represiunea nu va întârzia și va duce la exilarea curajosului om. Dar ceea ce ne interesează aici e faptul, mare cât un orizont, că alături de el nu s-au aflat cei care-și făcuseră o meserie din scris și care-și mai și închipuiau că, tocmai de aceea, aparțineau unei elite. Orice comentariu e de prisos dacă mai amintim și faptul că, la 9 aprilie, în acel an, dl. P. Goma a fost exclus din Uniunea Scriitorilor de către îndeletniciții cu scrisul din România. Unui om urât, o oglindă – categorie obiectivă și rece, care e un „adevăr” –, îi repugnă și el se ferește de ea, când n-o sparge de-a dreptul. Așa a făcut „scriitorul” român cu acea conștiință bună, ce ar fi trebuit să fie a lui, care era dl. P. Goma. Acesta făcea demonstrația, fără echivoc, că atât „rezistența internă”, cât și „exilul” erau alternative posibile la lașitate (și, în planul existenței scriitoricești, la inexistență). În rândurile unei „intelighenții” ce-și simte obscur deficiențe de morală, de inteligență și de voință, adevărul e o prezență ostilă. În mijlocul acestei „intelighenții”, adevărul are o poziție de deklasat. Este semnificativ faptul că într-un dicționar cu scriitori români contemporani, numele dlui P. Goma nu figura între cele peste 1000 de nume. Într-adevăr, prin atitudinea sa, nu avea ce căuta printre aceia mulți. Ar fi fost o coborâre și autorul dicționarului a avut perfectă dreptate să-l individualizeze prin omitere, aducându-și astfel și el contribuția la stabilirea ierarhiilor valorice. În ceea ce-i privește pe scriitorii din a doua jumătate a secolului al XX-lea, aceștia, lovind în dl. P. Goma, se sinucideau moral. M-a urmărit mereu o întâmplare din viața lui Boris Pasternack, relatată de el însuși – nu-mi amintesc anume unde. Un grup de tineri scriitori, care-l stimau, apăsați

de conștiința vinovăției de a fi adoptat o poziție nedemnă față de scriitorul dizgrațiat de oficialitate, s-au prezentat la el ca să-și ceară scuze. Bineînțeles că B. Pasternack a fost înțelegător și le-a liniștit conștiința. Dar reacția lui a fost cam următoarea și citez, aproximativ, din memorie: „I-am urmărit cu privirea pe acești tineri în timp ce se depărtau. Erau ușurați, veseli că se eliberaseră de apăsarea psihologică pe care le-o provocase fapta lor. Dar eu eram trist. Știam că-și pierduseră – și pentru totdeauna – șansa de a mai deveni mari scriitori”. Ce cuvinte grele, atât de dificile pentru conștiința umană ! Dar cât de imposibile păreau ele (credeam eu că numai atunci !) pentru conștiința românească !

Un alt răspuns la ofensiva decretată împotriva valorii, incapabilă, cum am spus, să se disimuleze, și de aceea mereu sortită să se demaște în fața răului, era plecarea din țară. A fost atunci epoca marelui exil impus de putere tuturor celor cu virtualități către cinste, demnitate, frumos. Așadar, în dispreț, încărcat de ură, al politrucilor, posesori de carnet roșu de partid, care îmbinau incultura cu viclenia, față de orice forme de viață sufletească superioară, se afla cauza principală a celui exod de inteligență ce, odată pornit, părea a nu se mai opri.

În ceea ce mă privește, viața în România îmi devenise imposibilă datorită climatului de înfiorătoare barbarie (climat pe care – vai ! – atunci îl puneam pe seama realităților... „comuniste”) și, în consecință, între cei care aveau să-și părăsească țara în anii '70 aveam să mă număr și eu. Ca să scurtez o poveste lungă (ce va fi spusă în altă parte) să mai adaug doar că obiectivul, concret, imediat, era să evadez cumva din această închisoare comunistă care era România și unde, dacă prezența mea se prelungea, aveam să sfârșesc rău. Trăgând deci concluzia că propria-mi țară se dovedise – făcând analogia

cu o familie și cu responsabilitățile care incumbă din această realitate –, o mamă vitregă, și că decăzuse deci din drepturile părintești, la sfârșitul anului 1979 părăsisem țara.² Doar că felul în care se desfășurase până atunci existența mea particulară, în acea societate „totalitară”, ce dăduse naștere unui totalitarism al lașității și nedemnității, făcuse substanța unui roman și a două piese de teatru. Despre modul în care lucram la aceste texte am vorbit, destul de vag totuși, într-un interviu și nu mai revin aici.³

Mă prezentasem deci, pur și simplu, la Ambasada Americană, spuseseam ce vreau, iar americanii, tot pur și simplu, îmi dăduseră o viză permanentă de imigrare în țara lor care urma să devină, după 5 ani, și țara mea. România, acea țară ponosită, n-avea nevoie de mine, SUA însă, mai modestă, nu mă disprețuia.

Ca să mai urmăresc un timp traiectoria romanului meu (și a celorlalte texte), să mai spun și că dactilograma rămăsese în țară în grija fratelui meu Eugen Buican, care, undeva în pădurea Băneasa, a încredințat-o unui prieten comun, italian, Giuliani Rizzotti. Acesta, la rândul său, împachetând-o cu grijă, a ascuns-o sub automobilul său și a scos-o din țară,

² În prezent emigrarea a devenit un fenomen de mase. Chiar și înainte de căderea spectaculoasă a comunismului, din 1989, fenomenul exista. Nu oricine părăsea România era însă un „exilat”. Mai erau și cei pe care Virgil Ierunca îi numise, foarte bine, „români deplasați”. Și de ce n-am parafraza vechea întrebare în acest fel: „spune-mi din ce motive emigrezi ca să-ți spun cine ești”. Iar despre motivele care-i fac pe români să emigreze de veacuri vom scrie cu mai multă adâncime în altă lucrare.

³ „Spațiul acesta transcarpatic, e un soi de 'triunghi al bermudeilor' [...] înghițitor și distrugător de suflete...” Interviu cu Alexandru Buican de Daniela Sitar-Tăut – 25 noiembrie 2008, Poesis, an XX, nr. 215-216-217, Satu Mare, 1 ianuarie 2009.

ducând-o în mica localitate italiană Raldon, de lângă Verona, de unde am și recuperat-o.

Ajuns la Roma, l-am contactat pe Horia Roman, care era, în acea vreme, corespondent al postului de radio Europa Liberă. Legătura dintre noi a fost imediată, născută dintr-o puternică simpatie reciprocă. Era mult facilitată și de faptul că eu cunoșteam – rezultat al preocupărilor mele din ultimii ani –, în amănunt literatura, și cultura în general, interbelică. La un moment dat am fost chiar eu acela care i-am semnalat o fotografie ce apăruse în revista *Manuscriptum*, de la București, și care îl înfățișa pe el împreună cu Liviu Rebreanu la Valea Mare. Căci H. Roman, în calitate de ziarist la *Adevărul*, îi luase mai multe interviuri autorului lui *Ion*. Fusesse, de asemenea, secretar al lui Cezar Petrescu, dar tot el fusese și autorul faimosului, pe vremuri, reportaj cu acel Petrache Lupu care-l „văzuse” pe Dumnezeu la Maglavid ! Pentru mine însă, calitatea lui cea mai însemnată era aceea că, în anul 1928, îi servise drept martor la căsătorie lui... Bacovia ! Iar Camil Petrescu, în timpul unei călătorii la Roma, pe care o făcuse cu scopul de a depune manuscrisul tratatului său filozofic *Doctrina substanței* la Biblioteca Vaticanului, îl avusese pe H. Roman drept gazdă.

H. Roman l-a convins pe Noël Bernard, pe atunci director al postului de radio Europa Liberă, să mă angajeze acolo, în pofida unei „dezertări” anterioare din partea mea. N. Bernard venise dar, doar cu câteva săptămâni înainte, să mă întâlnească la Strasburg, unde, eu... nu mă dădusem jos din tren ! Poate dintr-un sentiment de timiditate, poate pentru că destinul meu trebuia să fie altul. În pofida acelei „dezertări”, din partea mea, N. Bernard a mai făcut o încercare deci, la intervenția lui H. Roman, însă nici de această dată nu aveam să dau

curs invitației lui. Și tot la insistențele lui am trimis Monică Lovinescu și lui Virgil Ierunca o dactilogramă a *Est*-ului.⁴

Ajuns apoi la New York, simțeam nevoia să exteriorizez o parte din indignarea ce mă sufocase în România și articolele din prima parte a volumului de față sunt rezultatul acelei nevoi și ele au fost tipărite în publicația *Acțiunea românească*, organ al Consiliului Național Român, condus de Nicolae Cârja. Nu voi uita niciodată întâlnirile noastre prelungite din apartamentul lui din cartierul Queens, din New York. Sunt amintiri dintre cele mai frumoase ale vieții mele. Farmecul acelui om, cu totul deosebit, era nespus. N. Cârja aparținea unei alte lumi, pe cale de dispariție la acea dată. Introducerea ANEXEI 4 în volum se vrea un omagiu adus celui care petrecuse nouă ani, dacă nu mă înșel, în lagărele din Uniunea Sovietică. Textele din partea a doua a volumului mută cadrul undeva în inima Manhattan-ului, într-o cameră de hotel, unde se afla „redacția” revistei *Polemici*. Tipărită pe cheltuială proprie, revista a apărut cu un an înaintea evenimentelor din Decembrie 1989, din România și a avut o arie de circulație care includea, pe lângă America de Nord, Europa (incluzând România), America de Sud, Africa de Sud, Australia și chiar Noua Zeelendă. Ea și-a

⁴ Acesta era titlul de lucru al romanului care astăzi se numește *Un om între români*. Mai dăunăzi, un soi de dulău bătrân, care se coborâse cu decenii în urmă, ca și strămoșii lui mocani, de la stână, ajuns acum academician (și autor al unor romane care nu pot fi decât mocirloase ca și el), spunea, cu vădită satisfacție, într-o emisiune de televiziune, că „nu există romane de sertar”. Adică el își închipuia că aceste „romane de sertar” ar trebui să fie așa, „multe”, ca și el și semenii lui. Adică el credea că realitatea sufletească din care iese această atitudine ce duce la „romanul de sertar” ar fi așa ceva ca și realitatea lui sufletească. Dar mă uitam la bătrânul dulău de stână și se vedea clar că dacă el ieșise din satul lui în urmă cu decenii, satul nu ieșise din el deloc.

mai continuat apariția, un scurt timp, și după 1989. Dar povestea *Polemici*-lor, este una care va fi spusă, poate, altă dată.

Deși textele din cea de-a doua secțiune s-au născut din aceeași necesitate din care ieșiseră și cele dintâi, trebuie să recunosc că de data aceasta interesul meu se schimbase oarecum. Trecuse aproape un deceniu de la sosirea mea în SUA și preocuparea mea cu realitățile românești căpătase o altă dimensiune. Ceea ce mă interesa acum, în urma unui proces de fixare a întrebărilor privind soarta românismului în general, era mai ales să aflu ce furtuni, de ce magnitudine și din care cauze iscate, se abătuseră asupra acelei țări, și cum de reușiseră să smulgă pe acolo orice urmă de vegetație morală încât să lăse în urma lor un asemenea pustiu.

Chiar înainte de căderea comunismului, începusem să înțeleg că o realitate mult mai vastă decât comunismul însuși fusese cea care-mi crease problemele existențiale. Tipărirea celor trei lucrări de care am amintit nu mi se mai părea deci importantă deloc. Ele deveniseră doar un laborator în care puteam să-mi dau răspunsul la o dilemă cu semnificații mult mai grave decât le bănuiam eu la data când le scrisesem. Eu căutam acum adevărul care trebuia să explice acel delir personal – cum se poate numi viața mea –, dar care delir nu este, până la urmă, decât un aspect, pot spune că foarte caracteristic, al „trăirii românești”. Că acest răspuns ar fi fost, deloc spre surprinderea multora, nicidecum măgulitor pentru comunitatea în mijlocul căreia se întâmplase să mă nasc, a nu era un motiv să nu merg până la capăt în investigarea a ceea ce numim „trăirea românească”.

Scriitorii români scriu mereu, dar ei n-au măcar habar cine sunt. Și asta pentru că cercetările asupra caracterului poporului român nici nu prea există. Iar atunci când există – oricât de incipient cum e cazul operei filozofului C. Rădulescu-Motru –,

ele nu sunt cunoscute. Desigur că reflexii asupra psihologiei românului circulă, atomizate, prin diferite surse, dar „intelectualul” român nu este interesat de ele. Și iarăși, când ele ajung să fie cuantificate într-o lucrare de sinteză, cum a întreprins Dumitru Drăghicescu, ele trec neobservate. Acest „intelectual” român, incapabil să se ridice la nivelul cultural, mimează că ar fi sofisticat și dă fuga numai la ce e „nou”, și mai ales la ceea ce vine „de afară”.⁵ În realitate, mie mi se părea că acest „intelectual” român este tot urmașul păstorului din Carpați, și până la urmă nu ar fi – cu adevărat – interesat decât de laudele pe care li le-a adus strămoșilor lui (și deci lui însuși, vezi bine !) un copil: Mihai Eminescu.

Problema e că M. Eminescu nu căuta cu tot dinadinsul adevărul. El ridicase naționalismul la rang de adevăr absolut și, prin aceasta, satisfăcuse pe deplin spiritul românesc. Celelalte genii din epocă, și ei căutători a devărului asupra condiției românismului în lume, deveniseră, față de naționalismul eminescian, ce se întronase ca o religie, eretici. Exact așa cum se întâmplase în Evul Mediu cu cei care urmăreau adevărurile științei, spre iritarea și revolta doctrinarilor bisericii.

Au trecut deci două decenii de la data când libertatea a revenit în Estul Europei, în urma pierderii războiului „rece” de către ruși și câștigarea lui de către americani, eveniment epocal, care a dus la implozia imperiului sovietic și, după principiul dominoului, la căderea regimurilor de ocupație implantate de către sovietici, după război, în țările satelite, deci și a celui din România. Căci trebuie să fie clar că, oricât

⁵ Adică la tot felul de barbarii de peste graniță, cum sunt cei din Franța de pildă, unde singura condiție ca să fi mare scriitor francez... e să nu fi francez.

de mult le-ar place românilor să vorbească de „Revoluția” de la 1989, realitatea rămâne aceea că libertatea nu și-au câștigat-o ei, ci ea le-a căzut ca niște firimituri de la o masă mai copioasă. Libertatea li s-a făcut cadou din afară. Americanilor, cărora libertatea le e cu adevărat necesară, nu și-o simțeau deplină din cauza amenințării ideologice și militare a rușilor.⁶

⁶ Două date epocale stau ca repere uriașe ale istoriei contemporane și trebuie reamintite aici, căci ele au însemnat jaloane într-o politică americană care, îmbinând forța ideilor cu cea a armelor, au dus la înfrângerea comunismului. În iunie 1977, președintele american Jimmy Carter a precizat, într-un discurs, intitulat „Drepturile omului și politica externă”, ținut la Notre Dame University, o nouă abordare a poziției „drepturilor omului” în politica țării sale: „Nu mai putem să separăm [spunea el] problemele tradiționale legate de război și pace de cele globale de justiție, echitate și drepturile omului”. Și a subliniat: „Am reafirmat angajarea Americii în legătură cu drepturile omului ca principiu fundamental al politicii noastre externe”. A fost nevoie, parcă împlinind profeția bătrânului Socrate, ca în fruntea unui stat puternic să se ridice în sfârșit un filosof, un gânditor, care să deschidă lupta împotriva acelei represii, pentru ca ea să iasă la iveală, ca o rană dureroasă și urâtă, ascunsă cu grijă ani de-a rândul. Pe de altă parte, la 23 martie 1983, următorul președinte american, Ronald Regan, pune, într-un discurs, o întrebare care avea să ducă la acel faimos „Război al stelelor”, inițiativă militară hotărâtă ce urma să acorde ideologiei promovate de predecesorul său sprijinul forței: „Cum ar fi dacă lumea liberă ar trăi în siguranță știind că [...] noi putem intercepta și distruge misile balistice înainte de a atinge solul nostru...?” Încurajând dorința de libertate a popoarelor aflate sub ocupație ideologică sovietică, prin impunerea unei politici de respect pentru drepturile omului, SUA a deșteptat speranța celor buni din interiorul „lagărului comunist”, pe de o parte, și, creând un avantaj militar convingător, a descurajat apetitul sovieticilor de a continua cursa înarmărilor, pe de altă parte. Dar asta i-a costat pe americani multe trilioane de dolari, care se cuantifică în munca unui întreg continent, muncă fără de care – e evident acum – n-ar fi fost posibilă nici o „scenă a balconului” la București. Învîingându-i americanii pe ruși, firimituri

Astăzi, cei care au abdicat atunci de la principiile pretențioase pe care le-am enunțat undeva mai sus, cei care au dat dovadă de o josnică lașitate, ar fi trebuit să fi primit judecata istoriei. Tinerii, care își aleg părinții, eliberați de sub influența nocivă a acelor dinozauri, ieșiți acum de sub conspirația mașinațiunilor lor de mafioți, ar fi trebuit să-și fi ales deja ade-vărații, legitimii, părinți.

Dar lucrurile stau oare așa ? Deceniile șase, șapte, opt – toate „obsedante” – s-au trecut prea repede „la istorie”. Iar dilema morală nu pare încă rezolvată. Lașii de atunci stau agățați cu înverșunare de pozițiile lor în această epocă bizară de „tranziție”. Ei se cramponează în continuare, cu o imensă nerușinare, tipic balcanică – depășită doar de nocivitatea lor de demult –, de pozițiile uzurpate în acea vreme „eronată”. Și asta ca urmare a unei uriașe împăcări la care s-au dedat deopotrivă victimele și călăii, a unei creștinești iertări sau, mai degrabă, a unei delăsări morale, tipic românești, care a tulburat de tot apele, și așa extrem de tulburi, ale conștiinței pe aici.

Uriașa împăcare cu bale dintre victime și călăi, la care am asistat deci în așa-zisa „perioadă de tranziție”, nu mi-a provocat neapărat uimire. Mă aflu în fața unui proces aproape biologic: poporul român, ca un organism, își închidea rănile morale, așa cum și le închidea pe cele fizice, și trecea mai departe. Dar fără să fi ieșit cu nimic mai bun din încercările la care fusese supus.⁷ Iar acum, când îi văd și când îi aud pe

ale libertății le-au căzut și românilor, alături de alții mai vrednici, ca germanii, ungurii și polonezii de pildă. Iată deci că, până la urmă, totuși, „au venit Americanii” !

⁷ Căci se întâmplă pe aici lucruri grave, de neconceput într-o țară adevărată. Astăzi, unii dintre aceia care au îndeplinit, cu mare avânt, funcția de „cozi de topor”, merg în parlament (ca să vezi ce parlament are România de azi !). Un exemplu extrem de semnificativ este dat de poziția în societatea românească, în anul de grație 2009, a unui regizor

români vorbind de „democrație”, de „libertate”, de „drepturile omului”, de „libertatea cuvântului”, cu o asemenea agresivitate de parcă numai după aceste principii și-ar fi ghidat existența până acum (încât ar putea să le dea lecții englezilor), știu că de fapt ei se dedau doar la o farsă colosală, tipică mimetismului românesc. Cât de grotesc își vor etala ei din nou, la următoarea dictatură, tarele și insuficiența morală de totdeauna !

Cu atât mai insolit apare deci azi – când se aniversează, undeva în Europa civilizată, împlinirea a douăzeci de ani de la „căderea Zidului Berlinului”, care înseamnă de fapt „dărâmarea Zidului Berlinului” –, acel fenomen unic, ce s-a numit „Mișcarea Goma”, și care a deschis o paranteză ce avea să se închidă, pentru cei care îi înțeleg semnificația, în așa zisa „perioadă de tranziție”. În ceea ce mă privește, înțelegeam doar târziu, că dl. P. Goma era un om predestinat. El fusese ales de o forță transcendentală ca, în vidul de omenie care era societatea românească, să cheme poporul român să dea o probă că se poate ridica la o trăire morală după standardele lumii civilizate. Dl. P. Goma a avut rolul să cheme poporul român să facă proba că e adevărat ce spune M. Eminescu despre el. Cum s-a prezentat acest popor român în fața acelei

care e tratat drept un fel de clasic în viață și care e ales, de către o populație nimicită mental, în „forul suprem legislativ al țării” ! În vremea dictaturii, impuse în urma ocupației țării de către o putere străină, el făcea filme în care prea-mărea virtuțile unor elemente criminale ce reprimau lupta de rezistență dusă de români în deceniul cinci, împotriva ocupantului străin și a colaboratorilor interni. Astăzi, prin această alegere bizară în „Parlament”, el triumfă din nou deasupra mormintelor celor care au făcut sacrificiul suprem pentru libertate și a căror amintire a fost izolată undeva în muzee, ca de pildă cel din incinta fostei închisori de la Sighet, și uitată (ce ironie !) tot într-o detenție.

„conștiințe mai bune” s-a văzut clar până la 1989, și avea să se vadă și mai bine după anul 1989.

Conlocuirea, fără contururi, a răului cu binele s-a dovedit caracteristica cea mai izbitoare a unei societăți fără stea polară a moralității. „Trăirea românească” a apărut astfel ca o mângîire generală, inevitabilă, eternă.⁸

⁸ Ca să vedeți cum acționează această mângîire generală – istorică – la români voi spune următoarele: mai întâi că, timp de douăzeci de ani, în care am venit des în România și am stat perioade chiar lungi, am văzut, pe la emisiunile de televiziune, nu mai mult de trei-patru oameni care să pună în discuție trista rarefiere a atmosferei morale (și de civilizație în general). Într-una dintre emisiuni, pe care o realizează el însuși, un domn, autor de cărți, cocheta cu plecarea „definitivă” din țară la Paris. Scârbit de realitățile românești, exasperat de lipsa de politete a românilor (și atenție ! problema politetei este una de excepțională importanță), nu mai suporta să-și ducă viața într-un mediu atât de barbar. Ca să nu mai fie nevoit să pășească pe stradă cu privirile în jos și să stea izolat în casă, unde se simte ferit de sălbăticia din jur, ar fi recurs la soluția expatrierii. Ar fi plecat, dar apoi nu mai pleca ! De ce ? Nu era plătit suficient de un oarecare (patron al d-sale) ca să-și poată permite să se expatrieze. Dar eu l-aș întreba de ce oare, dacă e scârbit de această societate scârboasă, nu pleacă la Paris pur și simplu, unde ar putea foarte bine să devină un scriitor de succes, un cineast de succes, sau doar să spele vase într-un restaurant, sau să conducă un taxi ? E mai demn să participe la „trăirea românească”, printr-o asociere cu patronul său ? Haide să vedem care e și situația acestor noi îmbogățiți. Cum și-au „făcut” ei averile, altfel decât prin însușirea unor mijloace pentru care n-au muncit ? Aici trebuie făcută o observație importantă. Despre acele valori – care s-au „privatizat” după răsturnarea istorică din 1989, ce n-a fost deloc așa de istorică ca cea din 1947 –, se zice că ar fi fost „ale statului”, prin asta înțelegându-se că erau „fără stăpân”. Dar cum nimic nu e fără stăpân de când s-a constituit dreptul roman, ele nu erau totuși deloc „ale nimănui”. Ele sunt în continuare averile care altădată, înainte de marele jaf comunist, adică înainte de „naționalizare”, erau ale unor persoane foarte bine determinate. Erău, mai ales, ale unei clase care presupunea... o tradiție ! Mijloacele acelea fuseseră deturnate de la

În ceea ce mă privește, pot spune că, în urma revelațiilor pe care le-am avut, în sfârșit, în fața acestor realități „etnice” românești, socotesc a fi sosit, în sfârșit, timpul să procedez la o exorcizare a răului care mă posedă. Și am înțeles s-o fac în laboratorul de încercare pe care mi-l pun la îndemână romanul meu *Un om între români* și piesele mele *Încercarea* și *Neînțelegerea*. Fără acea înțelegere a psihologiei poporului român, care mi s-a revelat prin trăirea în două momente istorice, nu se putea înțelege agonia unora dintre membrii lui, agonie care s-ar putea să fie reprezentativă pentru o minoritate cenzurată de neșansa de a se fi născut într-un „timp nepotrivit”, dar mai ales „într-un loc nepotrivit”.

Acestea fiind spuse, să mai adaug doar că articolele tipărite aici, n-au vreo importanță deosebită, fiind doar documente ale experienței românești. Acest simplu atribut, le-ar

o clasă care avea – de bine de rău – tradiția stăpânirii lor și care, din această cauză, dezvoltase o aristocrație (economică, financiară) ! Căci de ce am disprețui pe literații care, știindu-se lipsiți de valoare se substituiseră adevăratelor valori – acestea nu putuseră supraviețui în climatul vitreg, toxic, instaurat de comunism –, întrerupând astfel dezvoltarea firească a unei națiuni și nu am avea dispreț pentru „uzurpatorii economici și financiari”, pentru toți acești indivizi grași, cu capete turtite la spate, care s-au repezit pe acea avere furată odată de la proprietar și care rămăsese, după 1989, în urma căderii experimentului comunist și statului corespunzător lui, și fără posesor ? Iată dar cum în domeniul economic se perpetuează de asemenea acea mizerie generalizată care face realitatea românismului ! Noblețea presupune existența tradiției. Dar ce tradiție poate exista într-o țară care-și schimbă imnul, steagul, constituția la fiecare douăzeci de ani ? Deci să ne înțelegem: cu asemenea revoluții, care nu sunt de fapt decât prădări haiducești, românul nu poate – în veci ! – să fie... englez. În ceea ce-l privește pe acel domn de care vorbeam, îi pot spune că astăzi nu mai funcționează Securitatea lui N. Ceaușescu, nu mai e imposibil să obții un pașaport, într-un cuvânt nimic nu te mai împiedică „să pleci”. Atunci ? Ei bine, cine trebuia să

justifica retipărirea. Deși, din punctul meu de vedere de azi, ele sunt mai mult o ilustrare a acelei vorbe englezești ce s-ar traduce cam așa: „cel care nu știe vorbește, iar cel care știe nu vorbește”, ele mai arată și că autorul lor, voind să-și păstreze șansa de a fi un (eventual) scriitor adevărat, a fost, în acea vreme, de partea binelui. Ilustrează deci o etapă a devenirii, etapă fără de care, în fine, nu se devine ! Niciodată !

Ar fi ceva de spus ? Am fost întrebat adesea de cei câțiva apropiați care mă frecventau de ce nu tipăresc aceste articole ca să arăt că eu... atunci... când alții... etc. Dar eu am înțeles că pentru trăirea adevărată există lucruri mai importante decât asemenea copilării. Să arăți, în România, cui ? ! Și dacă arăți, ce se întâmplă ? Gazetăria la englezi va fi mereu gazetărie la englezi, iar gazetăria la români va fi mereu făcută după

plece, a plecat. Cine a avut un caracter mediocru, mediocru va rămâne în veci și se va juca de-a „imaginea”, de-a „categoria”, de-a „morga” de „scriitor”. Va avea chiar și discipoli. Ca el însuși ! Dar nu va fi un revoltat ! Și va fi plătit de unul dintre acești „noi îmbogățiți”. Pentru această simbrerie, „revoltatul” nostru îl va avea ca invitat, la emisiunea sa de televiziune, tocmai pe acel regizor, pe acel „clasic în viață”, care se făcuse apologetul miliției lui Gheorghe Gheorghiu Dej în lupta cu forțele de rezistență ale partizanilor, și despre care „clasic în viață”, omul nostru știe prea bine că nu fusese de fapt doar un „un păzitor de temniță” sub regimul comunist. Iată dar, exemplificat încă o dată, acel proces care face ca prin asocierea cu un mediu josnic, să devii tu însuși josnic. Sau cum spune plastic poporul: „Când te bați în cocină, te mănâncă porcii”. (Încă o dată dl. Paul Goma, care își continuă exilul etern – cum etern este exilată onoarea din această groapă care se numește România –, își dezvăluie unicitatea !) În fine, am deschis această discuție și pentru faptul că în acea emisiune se pomenise și numele lui Camil Petrescu. Dar Camil Petrescu fusese angajatul Fundațiilor Regale, al căror director fusese Alexandru Rosseti ! Un aristocrat ! Alte timpuri, alți oameni !

chipul și asemănarea românilor.⁹ Mă întreb câteodată, câți oare vor fi fost aceia – căci au fost – care, ieșiți din cercul strâmt al „trăirii românești”, își vor fi pierdut interesul de a mai fi „scriitori români”? Chair și „mari scriitori români”? Căci ne putem pune și următoarea întrebare: ce însemnătate ar putea avea să fi un – să zicem – „mare scriitor din Sri Lanka”? Câți oare, deci, în fața destinului implacabil „românesc”, vor fi avut revelația că pentru a fi cel mai mare scriitor român trebuie să nu scrii nimic? Câți oare se vor fi radicalizat îndeajuns ca să înțeleagă trista condiție de a fi – nu scriitor român – ci pur și simplu român?!

Mai trebuie adăugat doar că notele de subsol din volum (cu o singură excepție, specificată) datează, ca și această prefață, din octombrie 2009.

⁹ Într-o emisiune televizată, o persoană, de sex feminin de astă dată, exclama ceva cam de genul acesta: „dacă nu pomeneai numele lui N. Ceaușescu într-un text, erai scoasă din viața publică.” Și era, ea, cea din „viața publică”, și care „pomenise numele lui N. Ceaușescu”, împăcată în interior de inextricabilul logicii, a ei. Dar eu, depărtându-mă de murdăria cotidiană a vieții românești care se răsfăță și azi, nu mai puțin ca în trecut, în toată plenitudinea ei, în cazul de față în emisiuna televizată, mă uitam la acea arătare insignifiantă nefiind deloc convins. Și mă întrebam, detașat de românism și de toate: ce anume gol s-ar fi creat în omenire dacă ea, arătarea aceea modestă, strivită sub propria ei nimicnicie activă, ar fi lipsit cumva din „viața publică”?!

1

Ianuarie 1981 (O MOARTE FĂRĂ GLORIE)

Se spune că nu trebuie să-i vorbești de rău pe morți. Poate n-am fi scris deloc despre Marin Preda dacă figura acestui prozator, împreună cu viața sa, n-ar fi, într-un anume sens, reprezentativă pentru o epocă și pentru o anumită condiție a scriitorului în regimurile comuniste.

Viața lui M. Preda s-a desfășurat sub semnul unei anumite incertitudini, iar acum moartea sa îmbracă și ea haina legendei, prin acreditarea ideii că ea ar fi nenaturală, că scriitorul român ar fi victima organelor de represiune comuniste. În cazul lui M. Preda, ne îndoim însă. Nu pentru că din arsenalul comuniștilor s-ar fi eliminat crima în lupta împotriva adevărului, dar pentru că M. Preda ne-a obișnuit prea de multe ori să-l vedem bucurându-se de o poziție aparte, în contradicție cu lipsa vădită a unor adevărate temeieri de valoare.

M. Preda s-a bucurat de o aureolă de mare scriitor pe care, fără îndoială, n-a meritat-o. De la acel *Moromeții*, care iarăși, fără îndoială, că a însemnat o dată în acei ani în care o producție falsă inundase literatura română și care a fost primit ca o promisiune, și până la moartea sa, M. Preda a stârnit interes în cercurile scriitorilor, uneori chiar ale celor care, aflați în Occident, își puteau permite mai mult decât el, în îndrăznelile contra regimului de la București.

Ultimul exemplu în acest sens îl constituie rumoarea creată în jurul romanului său, *Delirul*, în care autorul rememorează întâmplări din anii celui de-al Doilea Război Mondial. Prezentarea generalului Ion Antonescu în câteva scene a trecut, pentru mulți, drept o încercare de reabilitare a acestuia. Pentru cei care nu-și puteau închipui că o astfel de scriere poate apărea în afara învoirii partidului, gestul a părut ca voință personală a lui Nicolae Ceaușescu. Celorlalți, ca o îndrăzneală aproape de disidență.

Dreptate aveau și unii, și alții. Nu mai e demult un motiv de mirare această conviețuire a puterii cu scriitorii.

Dacă astăzi auzim atâtea regrete la moartea lui M. Preda este pentru că în oceanul nedemnității scriitoricești din România, el părea a nu se fi înecat cu totul. Totuși, noi ne aducem cu melancolie aminte de cuvintele lui Camil Petrescu, care spunea că amestecând loialitatea, cinstea, dreptatea, adevărul, cu puțină minciună, nu rezultă nici adevăr, nici loialitate, nici cinste, ci numai minciună.

M. Preda a persistat într-o atitudine ambiguă, iar pentru asta, în ochii unora, el rămânea mereu marea speranță posibilă. Câțiva însă știau că revolta și adevărul nu vor ieși din colaborarea cu regimul, ci din altă parte, din cercul celor scoși de dictatorul de la București „din legalitate”.

Acum, când moartea, care trage linie sub faptele vieții, a încetat comedia speranței, M. Preda ne apare la dimensiunile sale reale.

Și s-ar putea ca bănuielile unei morți nenaturale să fie tocmai efectul acestui fel de-a fi al scriitorului român. Încă o manifestare a dorinței contemporanilor de a vedea ceva acolo unde nu este de văzut decât un destin trist, lipsit de glorie, al unui scriitor înfricoșat de propriile lui îndrăznele modeste.

Și de aceea putem spune că moartea lui M. Preda este o moarte fără glorie, care, desigur, nu peste mult timp, va fi

uitată, ca și o operă nutrită din jumătăți de adevăruri și din compromisuri cu demnitatea scriitoricească.

Omul, în general, și artistul, în special, este numai posibil bun. În condiții de libertate spirituală el se poate dezvolta în direcția adevărului și a autenticității, deci în aceea a progresului. A-l face însă pe om o ființă lașă, fricoasă, a-i pune la încercare valențele morale, cu dorința de a-l vedea cedând de la principiile de mai sus, este gloria regimurilor comuniste. Astfel de autori ca M. Preda sunt creațiile lor. Pentru că ceilalți, puținii, scriitorii disidenți, nu aparțin comunismului la care se raportează numai, ci umanității adevărate. (*Acțiunea Românească*, an. X, nr. 31, ianuarie 1981)

Aprilie 1981 (CUM MĂSURĂM INDEPENDENȚA REALĂ A ROMÂNIEI FAȚĂ DE MOSCOVA)

Când, în iarna aceasta, Televiziunea americană a prezentat imagini de la sosirea delegațiilor țărilor satelite Uniunii Sovietice la Moscova, cu ocazia Congresului Partidului Comunist al URSS, camerele de luat vederi au stăruit întrucâtva mai îndelung asupra președintelui României, Nicolae Ceaușescu, și aceasta nu fără o anumită semnificație.

Într-adevăr, în decursul ultimilor ani, președintele României s-a făcut oarecum remarcat, de către lumea politică internațională, prin câteva gesturi spectaculoase de insubordonare față de Rusia comunistă, gesturi ce au fost la timpul lor interpretate în mod diferit, în principal însă ca tot atâtea jaloane ale unei încercări românești de independență față de Moscova.

E de înțeles că lumea politică internațională, frământată de probleme complexe, nu va fi avut posibilitatea să analizeze

îndelung și în profunzime niște gesturi ce, deși spectaculoase, nu păreau a spune prea mari lucruri într-o lume bine împărțită și cristalizată în zone de acțiune.

Faptul că N. Ceaușescu a întors de câteva ori spatele lui Leonid Brejnev a dus la concluzia, pentru unii, că România este o țară independentă în blocul comunist. Și se pare că acestora asemenea judecată nu li s-a zdruncinat nici măcar de către poziția oficială îmbrățișată de România în urma invadării militare a Afganistanului de către URSS.

Românii, care se gândesc la propria soartă, vor pleca însă, fără îndoială, de la alte fundamente în analiza lor. Și, indulgenți fiind chiar cu imaginea independenței românești, așa cum o vede lumea politică internațională, vor accepta poate că această independență va fi fiind a președintelui N. Ceaușescu personal, în nici un caz a poporului român. Acesta se încăpățânează încă să considere că România, ca denumire generică, îl reprezintă pe el, și nu pe N. Ceaușescu. Or, în acest caz, el nu poate fi de acord că România este o țară independentă, pentru că el – poporul român – nu se simte deloc independent.

Dat fiind faptul că forța politică conducătoare în România, Partidul Comunist, a fost adusă la putere de către sovietici prin forță, nicidecum prin voința națională exprimată liber, noi, românii, simțim că dependența de Moscova începe chiar de aici. Românii, doritori de viață democratică, nu pot trăi conform aspirațiile lor din cauza rușilor și a Partidului Comunist de la putere, instrument de ocupație sovietică.

Considerând funcția internă a statului ca fiind cea care face posibilă viața internă a națiunii în conformitate cu aspirațiile intime ale poporului și pe cea externă ca fiind cea care o face posibilă pe cea dintâi, nu e greu să observăm că așa-zisa independență românească nu aduce nici o ameliorare a vieții interne, nu creează nici un fel de premisă pentru democrație ci, dimpotrivă, înăsprește teroarea.

Când N. Ceaușescu cere ascultare oarbă în interior, în acțiunile sale contra intereselor populare, motivează mereu aceasta cu necesitatea menținerii independenței și tot atunci rostește un nonsens. Pentru că frica de ruși creează intern o teroare și o înăsprire a condițiilor de viață care, indirect, este de fapt tocmai barometrul cu care măsurăm nu independența românilor, ci gradul lor de atârnare față de marele imperiu de la Est.

Românii, care, pentru a-și vedea frații din Basarabia și Bucovina, așteaptă cu anii un pașaport, știu că apropierea de Moscova a însemnat de-a lungul istoriei o continuă luptă pentru menținerea integrității teritoriale. Și mai știu că a fi independent cu adevărat înseamnă să poată să reclame deschis retrocedarea ținuturilor românești aflate astăzi în interiorul Uniunii Sovietice, ceea ce ei nu pot face.

Dacă vom privi în jurul nostru, înspre vecinii geografici și de nefericire comunistă, spre polonezi, vom deduce că tocmai aceștia, în aceste zile de renaștere națională, sunt cu adevărat independenți față de Moscova. Pentru că voind să răstoarne o alcătuire politică impusă de ruși, îl sfidează pe însuși marele imperialist care e Uniunea Sovietică. S-ar putea ca independența lor de astăzi să fie mâine înecată în sânge, dar istoria polonezilor va fi înregistrat un moment de demnitate națională care le va fi regenerat valențele morale ce îi va ajuta să supraviețuiască demni acestui coșmar al secolului XX, care e robia sovietică. Este singura independență posibilă astăzi, de zile, de săptămâni numai. Dar a poporului, nu a dictatorilor interni. Ca aceea a ungarilor din 1956 ori cea a cehoslovacilor din 1968.

Fără îndoiaia că această „independență” românească nu este decât o minciună devenită populară și că, în spatele ei, se ascund interese personale precise. Considerăm deci că gesturile președintelui României nu sunt altceva decât expresia unei voințe personale și totodată manevre pentru menținerea

puterii, acte pe care românii le consideră, pe bună dreptate, în timpul din urmă, niște simple aventuri politice. Românii știu, mai bine decât oricine, cât este de mare independența lor, din propria lor experiență.

Ceea ce este însă întristător este tocmai confuzia pe care o întrețin în lumea politică internațională anumiți politicieni și observatori politici. Deplorabila lor convingere că România ar fi independentă creează o perdea de aparențe care împiedică formarea unei imagini adevărate despre România și, indirect, contribuie la menținerea unui regim deloc independent de Moscova, asupritor al poporului român. Astfel, din nefericire, anumite judecăți pripite, făcute în locuri politice înalte, încep să circule cu autoritate deservind cauze politice pe care ar trebui să le sprijine.

Implicit deci, această dezorientare aduce un imens deserviciu românilor în rezistența lor față de conducerea dictatorială comunistă, în care ei văd tocmai expresia influenței nefaste a rușilor.

Se pare însă că acum, în timpul din urmă, se manifestă o oarecare reticență în a se mai miza în vreun fel pe independența românească și că politicienii și observatorii politici au început să-și dea seama de caracterul aventuros al opoziției președintelui N. Ceaușescu față de Moscova.

În momentul actual, SUA și țările occidentale par a începe să aprecieze la justa ei valoare noțiunea de destindere și să distingă din ce în ce mai bine caracterul imperialist dur al Uniunii Sovietice și s-ar putea ca nu peste mult timp o aliniere pe poziții potrivnice în vederea unei confruntări de forțe a celor două părți, să demonstreze, și pentru străini, ceea ce pentru români e un lucru demult știut, acela că România nu este independentă față de Moscova, ci o aliată care în momente grave nu va întârzia să-și abandoneze poziția ambiguă

și să se alinieze acolo unde structura sa politică internă bazată pe forță i-o impune în mod firesc. (*Acțiunea Românească*, an. X, nr. 32, februarie-aprilie 1981)

Aprilie 1981 (MIRA SIMIAN: FARMECE,
EDITURA „MELE”, 1979)

Cadrul psihic în care se desfășoară poezia Mirei Simian este o stare de grabă caracteristică celor nesatisfăcuți. La prima impresie, cititorul ar putea crede că are de-a face cu o poezie turistică. Într-adevăr, numărul de nume geografice din texte fiind probabil un record în acest sens printre poeți: Cozia, Doi Mai, Honolulu, Berna, Guatemala, Seattle, București, Vancouver, Pacific, Bujoreni, Turnul Eiffel, Tahia, Măldărești, Oltul, Drăgășani, Râmnic, Ostroveni, Jiul, Rio, Versailles, Oceanul Atlantic, Corcovado, Paris, Franța, Portland, Polul Nord, Mangalia, SUA, Europa, Sena, Ploiești...

Este însă cu totul absentă atitudinea meditativă a celor porniți să bată cu pasul locuri cu rezonanță în istorie. De la un timp, aglomerarea de geografie strecoară cititorului bănuiala unei absențe. Și poeta nu face ascunsă marea sa obsesie care e România, ori poate Râmnicul Vâlcea. Tocmai repetarea și aglomerarea de elemente geografice le devalorizează creând un vid de imagini, dând semnificație deschiderilor oltene în trecut, în vârtejul imaginilor exotice de pe mapamond.

Poezia e nostalgică, discretă însă. Făcând notație pură poeta lasă loc cititorului pentru revelație:

*Pustiul unei străzi. Singurul sunet
La cinci: ziarul azvâlit pe terasă.
Singurul foșnet în apus*

*Sbor de pescăruși în tufișul
Verde, galben, alb.*

Nostalgia are gravitate, este rănită, definitiv cenzurată de trecut:

*Morcovul putred furat în grabă.
Târâș. În zori, Frigul.
Ultimul strigăt de revoltă
Dimineața la cinci
În curtea pătrată a închisorii.*

S-a vorbit adeseori de faptul că o îndelungă exilare a artistului de spațiul său etnic ar duce în mod fatal la o secătuire a posibilităților sale creatoare, la ratare. S-a avut în vedere pierderea aceluși mediu de efervescență al vieții sufletești și a celei intelectuale, cadrul în care se nasc și se rezolvă ecuațiile de viață ale artistului, ca parte a unei națiuni.

Într-adevăr, lipsa spațiului etnic poate duce la o astfel de secătuire a forțelor de creație, pentru că duce mai întâi la secătuirea posibilităților de a simți. Excepțional de rare sunt acele cazuri de replantare a vieții psihice creative de artă, în condiții de înstrăinare. În literatură, mai ales, transplantul artistic în condițiile altor modalități de expresie, dintre care mai importantă este limba, este foarte rar și niciodată aproape cu rezultate valoroase. Iar atunci când transplantul se face, fără îndoială că scriitorul respectiv, prin părăsirea unei limbi, a părăsit o iubire pentru o alta. Când românii, care și-au făcut un motiv de mândrie din perioada românească a unui Eugène Ionesco, sunt contrariați că acesta se exprimă în limba franceză chiar și în relațiile cu România, tocmai acest lucru îl pierde din vedere, anume că E. Ionesco este scriitor francez, iubitor de limbă franceză.

În general însă, avem de-a face, în cazul poetului exilat, cu pierderea mării sale iubiri, patria. Dar tot aici el poate găsi posibilitățile salvării sale artistice, în funcție de intensitatea și întinderea în timp a iubirii sale.

Mira Simian, poetă română, debutează în reviste românești din exil, acolo își publică în întregime creația și tot departe de patrie își încheie arcul existenței sale. Și poate că ea este aceea care dă românilor o poezie a exilului. Lirica ei face demonstrația că spațiul etnic există pentru poeți și pentru poezie cu aceeași intensitate și ca absență. Pornind de la reușitele Mirei Simian, poeții izgoniți din țară vor medita la condiția exilului și nu vor dispera la ideea unei eventuale, pentru ei, epurări din etnic.

Smulsă din cadrul mai restrâns, Mira Simian poate trece, în simțire, în cercul mai larg geologic și biologic și demonstrează resurse în a se contopi cu natura elementară – locul cel mai poetic al său – descriindu-se cu mijloace poetice autentice:

*Facerea lumii o voi căuta
Pietre negre, rotunde, egale
Ouă de păsări, de broască țestoasă.
Pescăruși vor alerga
Lilieci sau păienjeni.*

*Trunchiuri voi ridica
Rădăcini aduse de ocean
Pe plăji secate de lacuri alpine
Uriășe schelete de animale polare.
Șerpi voi omorî. Foșnet.
Șerpi galbeni și verzi.
Ochi încremeniți, limbi despicate
Fluierând înspre soare.
Veninul îl voi păstra*

*În sticle de țuică de trestie de zahăr.
Băutura lunii.*

Din punct de vedere stilistic poeta nu fabulează cu vorbele, semn că are idee înaltă de poezie. Lipsește construcția de idei, care să înalțe lirismul. (*Acțiunea Românească*, an. X, nr. 32, februarie-aprilie 1981)

**Aprilie 1981 (REGELE MIHAI I AL ROMÂNIEI ȘI
VIITORUL NAȚIUNII ROMÂNE)**

Există în exilul românesc ideea bolnavă că viitoarea conducere a națiunii române, atunci când dictatura comunistă de azi va aparține trecutului, va fi fără îndoială una formată din cei care astăzi se găsesc în afara granițelor țării. Dar ceea ce este mai interesant, e faptul că exilul nici măcar nu vede vreo alternativă în această chestiune. A conduce mâine națiunea română este conceput aici, în exil, ca un drept de origine divină și merită observat că această poziție vine în flagrantă contradicție cu ideile democratice pe care acest exil pare a le sluji.

Există aici ideea că neapărat trebuie organizată o echipă politică menită să preia puterea în țară imediat după acel eveniment ce va lichida comunismul mondial și românesc. Și unora, faptul de a nu fi pus încă la punct această echipă, le pare un fel de neîndeplinire de datorie patriotică. Și, de câțva timp, o parte a exilului românesc a început să agite ideea unei reveniri a regelui Mihai I al României pe scena politică. Totodată, în preajma acestuia a pornit să se facă vizibilă prezența fostului ministru Nicolae Penescu.

După o atât de lungă tăcere din partea regelui, o încercare de revenire ar fi trebuit să stârnească cel mult mirări, dar iată

că oameni, unii serioși chiar, au pornit să ia în considerație aceste prezențe evadate din istorie.

Se gândește oare cineva cu adevărat să facă o reconsiderare a caracterului actului de la 23 august 1944, rușinoasă pagină de istorie românească, al cărui autor principal a fost tocmai regele Mihai I ? Pentru că, în acei ani, colaborarea sa cu partidul comunistilor, nefăcând pentru sine decât să-i prelungească o agonie, a dat poporului român o grea lovitură, creând o aparență de legitimitate Partidului Comunist care prelua puterea în țară. Scuza că acel 23 august ar fi salvat ceva e puerilă, dat fiind faptul că nimic din vechea Românie nu este astăzi prezent ca salvat. Nu fac istorie, caut numai să eliberez din acele evenimente un profil moral al unui monarh depășit complet de evenimente. În judecată nu se admite vreo scuză de slăbiciune, căci acela care conduce destine colective trebuie să se depersonalizeze și să se ridice la condiția de exponent.

Pe de altă parte, N. Penescu este același care, în Procesul Iuliu Maniu – Ion Mihalache, și-a conceput depoziția, de curând făcută publică în Occident, în scopul vădit de a da satisfacție părții comuniste. A face critica lui I. Maniu, în acel timp și în acele împrejurări, indiferent de convingerile personale ale lui N. Penescu, a însemnat în fond o colaborare cu regimul dictatorial comunist, ascunsă în spatele unei manevre nedemne. A face critica cuiva ori a-i aduce aprecieri, în condiții în care, prin constrângere, ești lipsit de posibilitatea de a alege contrariul vreuneia sau alteia dintre atitudini, înseamnă pur și simplu a te angrena în însuși jocul impus de cel ce exercită constrângerea, implicit deci a deveni părtaș la acesta și responsabil, în parte, de efectele sale nefericite.

Nu urmăresc aici să fac un proces de persoane, ci numai să arăt că, prin faptele trecutului, regele Mihai I și fostul ministru N. Penescu s-au descalificat din demnitatea de a-și

asuma responsabilitățile unei reprezentări a vreunui grup majoritar românesc. În acei ani întunecați ai istoriei românești ei au fost chemați să treacă proba de foc a istoriei, pe care, din incapacitate, nu au trecut-o, drept pentru care ei rămân descalificați de a mai conduce destinele românilor în virtutea principiului că, în politică, și mai larg în istorie, nu faci ceea ce vrei, dar ești răspunzător de ceea ce faci.

O analiză serioasă a ceea ce ni se pare o absurditate relevă oarecum întreg caracterul unei anumite părți a exilului românesc, care e pusă pe toate confuziile cu putință, așa cum în trecut ne-au obișnuit politicienii cărora li se încredințaseră destinele României și de a căror ignoranță depune mărturie astăzi starea nefericită a națiunii.

Cine, în actualele condiții internaționale, agită nefericita idee a reîntoarcerii monarhiei în România, face dovada unei penibile percepții a sensului istoriei. Pentru că nu trebuie să fii decât de bun simț, și nu cu desăvârșire ignorant, ca să-ți dai seama că o schimbare în lumea comunistă, alta decât una pe calea unui război, nu poate fi imaginată, așa cum de neimaginat este și un război între vreuna dintre țările satelite și Uniunea Sovietică, cu alt rezultat decât distrugerea celei dintâi.

Că politicienii dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial ignorau știința nu este un lucru necunoscut, penibilele lor prognoze asupra viitorului au demonstrat-o din plin, dar a ignora astăzi știința care lucrează pentru armate mai mult decât pentru nevoile vieții de pace, este o crimă atunci când pretinzi a reprezenta națiunii. Or, consecințele imaginabile ale unui război nuclear între marile puteri, nasc în creierele meditative îndoiala nu numai asupra viitorului politic, dar și al celui al popoarelor ca sume de ființe biologice.

Dacă însă vom privi viitorul cu optimism, ca simplă expresie a vieții voliționale, a imagina un viitor al monarhiei în

România, ar însemna să ne perpetuăm totuși pesimismul. Pentru că astăzi, în epoca marilor zguduiri sindicale din țările de robie ale muncitorilor, epocă a atât de jertfe pentru libertate, nu ne putem închipui o atât de cruntă trădare a cohortelor de trudituri, încât să le gândim o conducere din afara lor. Pentru că țărani, deposezați astăzi de tot, ori muncitorii din noile fabrici socialiste ale morții, și unii și alții trădați demult de o intelectualitate de rând, nu știu nimic despre partidele „istorice” care au făcut istoria tristă a României moderne și nu așteaptă ajutorul nici unui rege despre care nici n-au auzit.

După aproape patruzeci de ani de la dezorganizarea vieții politice de tip democratic în România, oamenii politici ai acelei epoci au fost scoși de pe scena istoriei, astăzi fiind morți ori în incapacitate de a reveni la activitate. Alți lideri ai națiunii s-au făcut cunoscuți: scriitori contestatari, lideri sindicali, savanți disidenți, slujitori ai credinței creștine, toți făcând proba, în epoci de cumplită represiune comunistă, a deplinei lor capacități de jertfă și de aspirație la imperativele naționale.

Oamenii noștri politici din exil par însă a ignora cu desăvârșire factorii absolut noi până la această vârstă a omenirii și, asemeni unor actori ce interpretează o scenă istorică, se dedau la întregul cortegiu de ticuri ce odată însemnau politicianismul, într-un decor în întregime de epocă trecută, părând că duc lipsa numai a palatului regal.

Iată de ce, cu asemenea oameni, încercările ridicole de a constitui în exil o echipă conducătoare în viitor a românilor ne apar ca o sinistă și condamnată conjurație împotriva acestora, înșelați și așa destul în așteptările lor, de către oameni ce nu cunosc bine decât modul de a îndepărta mereu pe adevărații lideri. Va rămâne veșnic România o „țară tristă, plină de humor”, în care geniile mor „în cerc barbar și fără sentiment”, ca pentru poetul român ? Astăzi exilul ne prezintă aspectul

întristător al unor oameni cristalizați în niște formule sufletești de acum patruzeci de ani, din vremea marilor nenorociri naționale la care au contribuit din plin. Aceștia par încă din România lui I. L. Caragiale, în neobosita lor râvnă de a realiza dezideratul: „să avem și noi faliții noștri”. (*Acțiunea Românească*, an. X, nr. 32, februarie-aprilie 1981)

Decembrie 1981 (AL. PIRU: *ISTORIA LITERATURII ROMÂNE DE LA ÎNCEPUT PÂNĂ AZI*, EDITURA „UNIVERS”, 1981)

Prin intermediul Editurii Univers, de la București, Alexandru Piru dă o *Istorie a literaturii române de la început până azi*, și titlul acesta ne amintește de *Istoria literaturii de la origini până în prezent* a lui George Călinescu. Toată lumea cunoaște marele caz pe care Al. Piru îl face din faptul că a fost odată studentul lui G. Călinescu și că acesta ar fi scris câteva rânduri despre el de pură încurajare, dar care astăzi îi par autorului nostru incomensurabile elogii. Și iarăși toată lumea cunoaște nivelul scăzut intelectual al lui Al. Piru, care a făcut totuși carieră universitară. Iar gradul de servilitate din scrierile întocmite de el, față de G. Călinescu, a dezgustat probabil pe mulți din lumea literară românească.

Noua carte a lui Al. Piru are un singur merit, de a oferi prilejul meditației asupra formelor pe care epigonismul le poate îmbrăca uneori. Pentru că nici o singură reinterpretare a vreunui autor sau a unei singure opere nu se poate întâlni acolo. Aprecierile sunt, în întregime, tributare anului 1941, când G. Călinescu și-a publicat *Istoria...* sa.

Fiecare nouă etapă critică va aduce un plus ce va părea un exces unora care, aparținând generațiilor anterioare, erau

obișnuiți cu o anumită ierarhie în valorile epocii lor. Interesul criticii pentru un artist nu suficient apreciat în epoca imediat anterioară este mai totdeauna semnul valorii lui. În vreme ce dezinteresul față de personalități acceptate excesiv în trecut este semnul procesului de coroziune la care timpul supune opera lipsită de valori permanente.

Mutația aceasta critică este și temeiul, uneori, pentru un conflict de generații.

Dacă ascensiunea în planul aprecierii se face treptat, conflictul poate lua forme nedramatice; dacă însă ascensiunea va fi spectaculoasă, el poate fi dramatic.

Este exact ceea ce s-a întâmplat în urma apariției *Istoriei literaturii române de la origini până azi* de G. Călinescu. Acesta, dărâmând statuile unor scriitori care formau baza sufletească a generațiilor anterioare lui, în mod fatal confuză și dezorientată cu valorile contemporane, și-a atras oprobiul, degenerat uneori în violențe la persoana criticului.

Fără îndoială că în patruzeci de ani de evoluție a societății românești, în plină epocă modernă a științei, spiritul public va fi evoluat și el, mutația aceasta de sensibilitate având efecte și asupra receptării creației trecutului. Lucrul acesta nu putea însă să-l simtă Al. Piru, care se află în literatura română mai mult prin forța împrejurărilor și, fără pic de exagerare, deloc prin talent.

În primul rând el aspiră să dea secțiuni, nu după criteriul cronologic grupurilor de scriitori, ci după direcții psihologice, dar nu merge deloc departe. Păstrează cu religiozitate, ca și maestrul său G. Călinescu (acesta cu 40 de ani înainte însă) denumirea de „epoca marilor clasici” când vorbește despre Titu Maiorescu, Mihai Eminescu, Ion Creangă, I. L. Caragiale, cărora le adaugă și pe Ioan Slavici, lăsând însă deoparte pe Alexandru Macedonski, pe care îl tratează la capitolul „simbolism”. De

ce atunci nu disociază și între M. Eminescu, romantic, pe de-o parte și I. Creangă și I. L. Caragiale, realiști, pe de alta ? Sau poate că pe Al. Macedonski, care și-a publicat volumul *Excelsior* în 1895, deci în aceeași epocă cu I. L. Caragiale, care și-a scos *Momentele* în 1901, nu-l consideră clasic, de data asta situându-se în aprecieri în anul 1921, nici măcar în 1941, când G. Călinescu (după Tudor Vianu) îl numise pe Al. Macedonski „poet mare, tot așa de mare ca și Eminescu în punctul cel mai înalt atins.”

Bineînțeles că aceasta „epocă a marilor clasici”, ca periodizare istorică, este anacronică astăzi, după ce în prima jumătate a secolului XX am primit în literatură contribuțiile decisive ale unor George Bacovia, Liviu Rebreanu, Eugen Lovinescu, Camil Petrescu, G. Călinescu.

Sau poate că pe aceștia Al. Piru nu-i consideră „mari clasici”, ci numai „mici clasici”, cu credința, poate, că niciodată pe plaiurile românești nu se vor mai naște oameni, situându-se de data aceasta cu aprecierile critice cu mult în urmă, dacă din feudalism încă „nășteau oameni”, chiar și „în Moldova” ?

Al. Piru păstrează servil optica lui G. Călinescu, care însă, în lipsa unei priviri de perspectivă istorică față de contemporanii săi, cărora le-a cunoscut totuși foarte exact valoarea, nu putea să delimiteze ceea ce s-a numit mai târziu „doua epocă clasică” a literaturii române.

Spațiul acordat scriitorilor de către Al. Piru arată iarăși această concepție veche. Astfel, lui Ion Minulescu i se acordă unul mai întins decât cel rezervat lui G. Bacovia, iar stăruința cu care insistă asupra primului arată că poate Al. Piru îl gustă în ascuns. În realitate, I. Minulescu nu este departe artisticeste de Stan Palanca și poate că este chiar mai puțin interesant ca om.

În ceea ce privește analiza în sine, înțelegerea e școlăreas-că și se citează cu furie versuri dintr-acestea:

*Ca să schimbăm acum întâia oară
Sapa-n condei și brazda-n călimară
Bătrânii-au adunat printre plăvani,
Sudoarea muncii sutelor de ani.*

Sau:

*Eu nu strivesc corola de minuni a lumii
și nu ucid
cu mintea tainele, ce le-ntâlnesc
în calea mea
în flori, în ochi, pe buze ori morminte.*

În cazul lui M. Eminescu, în sensul afirmației călinesciene dintr-un interviu (1932 ?), potrivit căreia un critic își încearcă puterea cu „poetul național”, Al. Piru stăruie și el ceva mai mult, dându-ne o „analiză critică”.

Despre M. Eminescu aflăm că a avut o carieră literară care „numără doar 17 ani, de la 16 la 33 de ani”, apoi că „sunt patru etape ale creației sale. Întâia, din 1866 până la 1869”, timp în care „a scris 43 de poezii din care ar fi putut scoate un volum; nu a publicat însă decât 12 poezii, 20 de pagini din 92, o treime.” Asta pentru prima etapă. A doua este contabilizată astfel: „Eminescu scrie acum aproape 200 de pagini de poezie, din care publică abia 35, o șesime.” Criticul competent numără apoi versurile poeziilor. „Poeme lungi: *Feciorul de împărat fără stea* (844 de versuri), *Memento mori* (1 302 versuri).” Și așa, după fiecare fază în parte. Aflăm apoi chestiuni de substanță. „Întâia temă a poeziei eminesciene este istoria” spune criticul, iar mai departe suntem informați că „Degradarea sentimentului de dragoste

în societatea filistină face obiectul *Scrisorii a IV-a* care pune în contrast prezentul cu acel ev de mijloc mirific, acel 1 400 visat și de Dionis." Culmea profunzimii în analiză o atinge însă când vorbește despre *Luceafărul*. Citez: „*Luceafărul* (1883), sinteza creației eminesciene nu-i desigur o simplă alegorie, poetul i-a dat doar un înțeles alegoric, l-a făcut să ilustreze ideea că geniul n-are moarte, dar nici noroc etc." O apreciere comparată adâncă se face în final: „Nici un poet român n-a atins această culme a creației eminesciene, creație egală cu a oricărui poet de geniu din lume", încheie într-un stil copilăresc acest critic nechemat într-ale criticii.

Dacă ridicolul ar ucide (s-a mai spus asta), s-ar fi înscris și Al. Piru în lungul șir de victime ale literaturii. Și încă ridicol este puțin spus, în cazul acestui uzurpator literar. Mai potrivit este cuvântul penibil.

Ce fel de controverse ar putea stârni apariția unei astfel de cărți, unde nici o singură reinterpretație nu poate fi sesizată? Valorile literare românești sunt situate în ierarhia de înțelegere a anului 1941, fără nici o singură excepție măcar. Nu numai că nu se poate vorbi de un progres, dar se poate vorbi de un adevărat regres, înțelegându-se anularea criticii în toți acești patruzeci de ani.

Al. Piru este însă mai competent în a contabiliza oricare opinie critică pornită din vreuna dintre intuițiile lui G. Călinescu. Acest funcționar literar, care nu a emis nici o idee originală în întreaga sa carieră, știe mai bine decât oricine ceea ce este furat din G. Călinescu, ori măcar inspirat de acolo și tratează pe cel ce se face vinovat de acest soi de „neoriginalitate” cu o severitate agresivă, ca pe unul care îi violează dreptul său absolut de plagiator. Din această cauză nu puțini sunt criticii în fața cărora Al. Piru își trădează nervozitatea.

Uneori însă panica sa devine tragicomică, când nu grotescă, așa cum e cazul lui Nicolae Manolescu, care este acuzat de „neoriginalitate” față de G. Călinescu, dar și de vina de a dori să fie „original”, de a căuta să aducă o interpretare nouă.

Astfel, aflăm despre N. Manolescu că:

a debutat editorial cu *Lecturi infidele* (1966) din Creangă, Maiorescu, Duiliu Zamfirescu, Rebreanu, Călinescu, Bacovia, Pillat, Anton Holban și Pavel Dan, cu dorința de a afirma câteva puncte de vedere noi, față mai ales de G. Călinescu, căruia îi rămâne totuși foarte fidel sub raport teoretic și stilistic. Nici în *Metamorfozele poeziei* (1968), mic eseu, inițial prefată la o antologie în poezia modernă (1916-1940), abaterile față de G. Călinescu nu sunt mari.

Poziția lui N. Manolescu în viața literară nu-i lasă lui Al. Piru prea mult loc de opoziție. Nu însă tot așa se întâmplă în cazul lui Ion Negoieșcu, care, prin anunțata sa istorie a literaturii române s-a demascat ca fiind „original” sau oricum manifestând lipsă de reverență pentru clasici, deci pentru locul comun în critică, și care, mai ales prin activitatea sa de disidență politică din ultimii ani, era o victimă mai ușoară pentru acest conformist activ.

De aceea Al. Piru, care se erijează în victimă a stalinismului, notând despre sine că a fost „împiedicat să publice până în 1955”, ne spune că I. Negoieșcu este numai „tolerat” de critică. Și, după metoda comunistă, gândind probabil că un astfel de critic neortodox nu poate fi departe de infracțiune, își manifestă îndoieli în ceea ce privește autenticitatea corespondenței dintre Radu Stanca și I. Negoieșcu, publicată de acesta din urmă în 1978.

Al. Piru își continuă seria ticurilor sale de om de cultură cu acela al modelului. De exemplu, domnia sa a avut ca model

pe G. Călinescu. A crescut la umbra unui stejar rămuros adică. Nu toți au avut însă norocul ăsta. De unde și lipsa nobleței care decurge de aici. De pildă, aflăm despre Eugen Simion, criticul de azi, că:

Lipsa unor profesori celebri la facultate (1952,-1957) l-au determinat pe Eugen Simion să-și caute un model afară, descoperit în E. Lovinescu, căruia i-a consacrat și teza de doctorat *E. Lovinescu*.

Ca și cum nu s-ar putea concepe vreo altă filiație în cultură decât cea de la profesor la student. Numai faptul că nu l-a avut profesor pe G. Călinescu la facultate l-a determinat să-și aleagă „un model din afară”, așa cum îți alegi o cămașă albastră când n-ai găsit una cu picățele roșii. De altfel, chiar și cu un asemenea „model din afară” E. Simion este totuși „în regulă”. Astfel, „studiul [lui E. Simion] ține seama de explorările anterioare, e serios, echilibrat, solid, chiar dacă nu în întregime nou, dat fiind înaintașii (G. Călinescu).”

De altfel, nu de puține ori, Al. Piru eșuează într-un stil mărunț profesoral (nici măcar didactic). Vorbind despre „colegi”, la facultate sau în critică, își spune uneori numai „opinia sa”, care în cazul lucrării lui E. Simion *Scriitori români de azi* este aceea că autorul „s-ar mai fi putut dispensa de câteva nume”.

Dar poate că nicăieri nu se remarcă epigonismul mărunț al lui Al. Piru față de G. Călinescu decât în partea stilistică. Al. Piru intenționează să dea asupra literaturii române o „privire repede” și nu reușește decât să improvizeze un limbaj dezarticulat, epatând. Nimic din acea vorbire scurtă a lui G. Călinescu, decurgând organic din distanțarea judecății critice înspre posteritatea absolută.

Apărând astfel lipsită de onestitate, *Istoria...* lui Al. Piru nu poate servi nici liceanului, cum nu poate servi nici judecății

superioare care va fi marcată ca de lucrul rău făcut. (*Acțiunea Românească*, an. X, nr. 33, mai-decembrie 1981)

Decembrie 1981 (VOCEA DOAMNEI MONICA LOVINESCU)

Cine n-a ascultat-o pe Monica Lovinescu vorbind la Europa Liberă ? Dar numai cei care așteptau în țară, ca într-un exil ciudat, un strop de adevăr, pot înțelege ce însemnau întâlnirile săptămânale cu vocea ei. Aceștia, obișnuiți cu spectacolul de neuitat al vocii sale, ținând în mână volumul său de critică, apărut în anii din urmă, se vor fi întrebat poate dacă în pagina tipărită nu se va fi pierdut ceva din hipnoza acelei prezențe imateriale, dacă gândurile sale care, rostite, plecau cu o parte din suflet, nu vor apărea sărăcite.

Unde scurte (1978), volum de 500 de pagini, apărut la Editura „Limite”, este jurnalul indirect al atitudinilor de fiecare săptămână ale celei care, într-un climat literar poluat de minciună, purta singură aproape greul păstrării unei tradiții demne de misiunea de critic.

În paginile cărții, autoarea creează, poate fără să-și fi propus, o estetică a adevărului, estetică pe care cu generozitate o oferă mereu, unei mereu așteptate literaturi a curajului. Dacă volumul acesta, unic în felul său în literatura contemporană românească, poartă această amprentă, este pentru că fiecare rând, fiecare pagină scrisă înseamnă expresia unei personalități puternice, mereu consecventă cu sine însăși. Aceasta, în ciuda faptului că autoarea abordează cele mai felurite subiecte. În carte se vorbește cu egală competență despre I. V. Stalin și despre administrarea abuzivă a fondului literar. Poate că pe unii dintre cititorii volumului îi va fi stânjenit marele spațiu

acordat problemelor politice. Dar tocmai aici stă marele merit al autoarei. În aceea că Monica Lovinescu repune în relație firească viața cu literatura și astfel îi dă acesteia din urmă un sens, cu atât mai precis cu cât epoca pe care o trăim o reclamă.

Autoarea urmărește cu atenție de savant evoluția literaturii disidente din Estul Europei ca pe un fenomen unitar.

Cartea sa apare ca un instrument fin de înregistrare a luptei dintre adevăr și minciună, între regimul totalitar și scriitorii pe care acesta dorește să și-i anexeze ca unelte propagandistice. Deslușite, luptele apar uneori în aspectele lor dramatice, alteori în cele penibile. Și scriitoarea se apleacă asupra suferinței ori a mizeriei ca un chirurg mereu responsabil. Monica Lovinescu urmărește cu atenția încordată apariția oricărui semn al talentului, dar mai ales al curajului.

De multe ori ai impresia că autoarea însăși rămâne descumpănită de lipsa totală de valoare a scriitorilor români contemporani. Și trebuia o personalitate puternică să aibă atâta curaj de negație. Monica Lovinescu neagă. Iar tinerii scriitori din țară, care vor să evite compromisul cu o putere politică ce dorește să-i anuleze în chiar rostul lor pe lume, văd în ea cel mai important critic în activitate. Pentru că această critică este în direcția adevărului, deci a progresului, și nu o falsificare a lui. Este expresia unei concepții despre viață, mai întâi. A unei concepții despre rolul adevărului în lume. A adevărului în afara căruia nu există literatură.

Nu mai apare de mirare faptul că autoarea vorbește despre chestiuni aparent extraliterare. Că mustră văduve ale unor mari personalități, ca Grigore Gafencu ori George Bacovia, când consideră că acestea necinstesc memoria celor de la care ar fi trebuit să se contamineze de demnitate. Și când vorbește astfel, fiica celui ce a fost Eugen Lovinescu, ea ne oferă indirect o lecție.

Ar fi imposibil să urmărești într-un singur articol varietatea problemelor pe care le dezbate o astfel de carte, rod al luptei vii de un deceniu. Poate ar fi o deplasare de la esențial. Oricum, anumite disocieri de la unele dintre pozițiile autoarei sunt absolut neimportante. Pentru că acest volum trebuie privit ca un organism viu, care la urma urmelor nu se raportează la nimic, putând trăi prin el însăși, căci autoarea, în tot ce scrie, se prezintă pe sine și obsesia ei majoră: adevărul. Iar din descrierea aceasta se încheagă un profil de mare puritate și curaj, valabil prin el însuși.

Ceea ce trebuie încă spus este că, într-un epilog de o importanță deosebită, Monica Lovinescu indică singura adeziune totală la un nume de scriitor contemporan: Paul Goma. În momentul acela aproape nimeni nu știa de autorul care avea să creeze o epocă în literatura ultimilor ani. Cartea se încheie astfel cu cea mai concludentă demonstrație de intuiție critică, demonstrație ce confirmă încă o dată nu numai o personalitate, a doamnei Monica Lovinescu, dar și o metodă, care este cea a adevărului, punctul de glorie al slujitoarei sale.

Cine nu cunoaște audiența incredibilă de care Monica Lovinescu se bucură în România, n-o cunoaște. Monica Lovinescu are ascultători în rândurile tuturor categoriilor sociale din țară. Că unele dintre problemele pe care ea le dezbate nu vor fi înțelese de mulți oameni simpli care o ascultă, nu ne îndoim, dar explicăm audiența ei acolo prin mișcarea sufletească înflăcărată, care se traduce prin vocea sa inconfundabilă.

Ne este greu să credem că cei care au interesul s-o urască în numele stăpânilor din România (câțiva numai, căroră Monica Lovinescu le demontează aranjamentele sau mediocritățile) au pătruns interpretările sale estetice sofisticate. Mai curând credem că ceea ce-i supără este tot vocea sa, supărare pornită

din instinctul prostului pentru tot ceea ce este angajare într-un fel sau altul. În polemici mai vechi sau mai noi, în țară, cu o insistență ce dă întreagă măsura relei credințe, s-a stăruit asupra VOCII sale, a TIMBRULUI său, analizate la nivel inferior, la care se găsesc simbriașii literaturii socialiste, puși oricând pe polemica gâlcevei în numele stăpânilor. Tot atât de greu ne este să credem că toți cei care au interesul s-o urască în România sunt niște melomani care ar aștepta poate ca doamna Monica Lovinescu să cânte, caz în care vocea ei ar supăra, nemulțumirea lor fiind provocată de TIMBRUL vocii sale !

Pentru detractorii ei din coloanele buletinelor de propagandă comunistă (am numit reviste literare) ca și pentru ascultătorii ei din România, care o iubesc, VOCEA Monicăi Lovinescu nu are consistență fizică, dar ea nu este numai o voce. E o conștiință. Vocea ei imaterială are anatomia spiritului. De aceea nu timbrul ei supără sau cucerește, ci realitatea sufletească de excepție care se exteriorizează prin vocea sa. Realitate sufletească care, nu ne e greu să înțelegem, va supăra mereu sufletele moarte. O subtilă prețiozitate în accent creează acea particularitate de ținută feminină amintind pe alte căi de silueta inconfundabilei Hortensia Papadat-Bengescu și dă culoare personalității doamnei Monica Lovinescu, impusă astăzi ca o figură constituită a spiritualității românești.

Ceea ce se repropoazează Monicăi Lovinescu, ca și lui Virgil Ierunca și celorlalți scriitori proeminenți din exil, de către îndeletniciții cu scrisul din România, este faptul că autoarea se folosește de undele radiofonice emise de Europa Liberă, pentru a-și face cunoscut mesajul cultural cititorilor din România. Li se pare oare „scriitorilor” din țară că sunt cumva mai norocoși, pentru că pot înnegri câteva pagini din buletinele de propagandă ale PCR (numesc iarăși reviste literare) ? Dacă este așa, și este, satisfacția lor este cu origini în adâncul lor

ignoranță, în însăși ratarea la care sunt împinși. Pentru că, la urma urmelor, importantă nu este modalitatea de exprimare mecanică, care este o convenție, ci fondul care se cere exteriorizat. Scriitorul român contemporan, creația comunismului, neputând ilustra un fond, va fi atent la exterior și va căuta să imite formele. Va fi deci împăcat cu sine dacă va putea tipări nimic în reviste cu falduri bogate de hârtie. Poziția Monicăi Lovinescu este cea autentică, modalitatea de difuzare a scrisului său fiind expresia unei realități istorice. Modernismul nu se fabrică. Te vei înscrie în contemporaneitatea ta istorică, vei fi modern. Monica Lovinescu se înscrie, împreună cu creația sa, în noțiunea de autenticitate. Intitulându-și volumul de critică *Unde scurte*, făcând dovada înțelegerii conștiente a fenomenului, autoarea toarnă în „bronzul” adevăratului modernism, o epocă cu trăsăturile sale fără precedent și dă o carte viitorului, reprezentativă.

Această distinsă doamnă, care a fost, în anii din urmă, la Paris, victima huliganilor Securității lui Nicolae Ceaușescu, ne apare astfel ca o ființă investită cu o noblețe de predestinată. Agresorii au adus fără să știe, cel mai elocvent omagiu operei sale, care mâine, împreună cu datele biografice, vor face poate o legendă. (*Acțiunea Românească*, an. X, nr. 33, mai-decembrie 1981)

Decembrie 1981 (O MONOGRAFIE A PENITENCIARELOR STALINISTE DIN ROMÂNIA)

Înflorirea literaturii memorialistice în a doua jumătate a secolului nostru a coincis cu intrarea acesteia într-o nouă fază, aceea a mărturiilor, ca reflex al unei epoci detracate și al lumii

odioase în care penitenciarele de dimensiunile unor țări cât continentele au lipsit de conținut noțiunea de „evadare”. Nu este singura care își pierde substanța în această epocă a exploziei demografice, această erupție a cărnii care strivește conceptul de individualitate. Pentru pesimiștii de astăzi (sau poate vizionarii ?) noțiunile morale înseși sunt prăbușite, în urma atâtor genocide care apar numai ca preludiul genocidului mondial ce trebuie să vină. Nu este de mirare că, în aceste, condiții mințile generoase, care au dus mereu lupta pentru a crea puțină lumină în această lume improprie, și-au pus întrebarea dacă n-ar trebui poate, dezamăgite de atâtea lamentabile eșecuri trecute, să se retragă în sfârșit în tăcere, lăsând lumea să se prăbușească în barbaria sa proprie.

Sunt întrebările pe care și le pune și Ion Cârja (1922–1977), în prefața cărților sale *Întoarcerea din infern, I și II* și *Canalul morții*. Neputându-și asuma riscul unui pesimism nu departe de cinism, autorul se aliniază vechilor principii morale, făcând un gest eroic într-o lume confuză și dă o mărturie în plus asupra penitenciarelor, de data aceasta a penitenciarelor României stalinizate.

Aruncat în temniță la vârsta idealurilor, I. Cârja a trăit mereu cu conștiința trează a excepționalei însemnătăți a ceea ce el simțea sau vedea în fiecare clipă. Crezând în viitorul românismului, martor fiind la destrămarea țesutului moral național, a fost pătruns de importanța creării în viitor a instituțiilor culturale și morale ale generațiilor ce aveau să-i urmeze. În acest scop, a traversat experiența sa dezastruoasă de viață cu luciditate, impregnându-se de fiecare detaliu al acelei noi încercări românești, înțelegând ca mai târziu să depună mărturie pentru viitor de cele ce a văzut și trăit.

Aruncând în închisori o întreagă intelectualitate, alături de țărani, de muncitori, de oameni politici, întemnițând, de fapt,

un popor, comuniștii au împins în această groapă comună, în mod fatal, și pe cei care aveau să-i denunțe ororile, pe exponenții suferinței neștiute, înăbușite cu grijă.

Prezent la fiecare pagină, relatând obiectiv ori indignându-se în fața spectacolului degradării umane, I. Cârja apare drept ceea ce este: un martor modern, într-o epocă detracată. Într-o lume a celor închiși, mormânt al carierei sale de tânăr scriitor, I. Cârja a înțeles că din ruinele unei vieți furate se poate naște un nou crez, o nouă valoare, o nouă experiență pozitivă.

Autorul a voit, când și-a redactat amintirile, să ofere o lucrare definitivă asupra penitenciarelor românești din epoca stalinistă, drept care inserează hărți, date statistice, stenografiază relatări ale unor martori. Încercarea nu putea să reușească dat fiind faptul că o astfel de monografie necesită o privire din perspectiva istorică și material documentar exhaustiv. Dar ceea ce I. Cârja reușește, este să prezinte o mulțime de tablouri vii asupra tratamentului aplicat victimelor, tablouri care vor da adevărata atmosferă, atât de necesară actului de reconstituire, de recreare a momentului istoric.

Se succede în cartea lui I. Cârja întregul cortegiu al ororilor regimului de violență aplicat nefericitelor victime ale terorii: înfometarea, schingiuirea, bătaia, insulta, crima.

Un ofițer român (revenit din Rusia sovietică) după ce este maltratată câteva zile la rând, profitând de neatenția paznicilor, aleargă pe acoperișul clădirii, de unde se aruncă în gol, nu înainte de a striga: „Nu am mai putut îndura chinurile voastre, bestiilor ! Mai bine mor !” Salvat ca prin miracol, este purtat apoi în anii următori prin închisorile din țară, cu maxilarele zdrobite și în cârje.

Studentul „reeducat” Puiu Chivulescu, fost și el prizonier în Rusia sovietică, bătut două zile și două nopți fără încetare, pentru vina „extrem de gravă” de a fi declarat unui

crezut prieten că ceea ce el afirmă sub presiune nu este adevărat, este pus, fără dinți în gură, să spună că „în URSS se trăiește ca în paradis, că la ora 10 fiecare colhozaic, dacă dorește, putea să mănânce pâine și unt și să bea o ceașcă de lapte nezmântânit.”

Alt deținut se aruncă cu țipete puternice, cu capul în tineta plină cu excremente, apoi răcnește la colegii săi de celulă: „Sunt mai curat la față acum decât mi-e sufletul !”

Nu poate fi concepută o Românie viitoare reîntoarsă la democrație, fără să-și aibă adăugată la cartea istoriei sale acest capitol al supliciului demnității sale trecute. Pentru că în aceste uriașe retorte ale crimei se fabrica Frica. Frica unui popor care era împins de pe scara demnității sale într-o lașitate deznădăduită și absurdă. Piteștiul, Canalul constituiau prăpastia morții pe marginea căreia românii, ce nu numai o dată, în trecutul istoriei lor, se aflaseră în momente cumplite, se lepădau de demnitate. Mereu înainte supraviețuiseră, pentru că de fiecare dată își păstraseră suportul nobleței lor morale, al omeniei, credința în valorile românismului. De data aceasta însă, pentru prima oară, li se inoculase din afară cancerul disprețului pentru tot ceea ce era românesc, impunându-li-se idolatria forțată față de Rusia comunistă, țara unde valorile demnității fuseseră prăbușite. Nu poate fi explicat întreg calvarul acelei epoci întunecate din istoria românilor, când copiii îi denunțau pe părinți, decât prin cauze extraordinare. Astăzi chiar, circumscripțiile de miliție din România sunt asaltate de mii și mii de scrisori anonime, care denunță până și cele mai mărunte fapte făcute sau uneori numai plănuite de cetățeni simpli. Or, ca să realizezi o astfel de transformare în conștiința, în ființa morală a românului care, de-a lungul istoriei sale s-a distins mai mult prin blândețe, trebuie să fi folosit metode dincolo de înțelegerea unei umanități sănătoase.

Într-aceasta stă valoarea principală a cărții, în descrierea minuțioasă a procesului degradării conștiințelor, sub presiunea tratamentului de o cruzime absolută, grotescă, aplicat victimelor, care și-a atins, până la urmă, scopul. Și, în cartea lui I. Cârja, asistăm la lungul șir de umilințe și de abdicări de la condiția demnității umane. Lașitatea, slugărnicia, vânzarea aproapelui luând loc, încetul cu încetul, curajului, demnității, solidarității în suferință.

Datorită intenției de scrupulozitate în notație, abundă în carte stenograma unor discursuri memorabile ale călăilor, ca și ale victimelor „reeducate”, momente absolute ale disimulării, atingând grotescul. Eugen Țurcanu, figură sinistră a studenților „reeducatori” de la Pitești, vorbește în felul acesta:

Uitați-vă despre ce este vorba, a început el. Administrația închisorii care se poartă așa de corect cu noi, ar dori să știe dacă noi îi mai suntem dușmani, sau, mai bine zis, dacă mai urâm clasa muncitoare, acel proletariat eroic împotriva căruia noi ne-am ridicat cu atâta nesăbuiță. De aceea trebuie să știți că ar fi mai bine ca noi să dovedim atașamentul față de realizările regimului, să dovedim față de oamenii muncii, care, afară fiind, lucrează zi și noapte ca să ne poată hrăni pe noi în pușcării, noi care nu reprezentăm pentru stat decât o povară și suntem ținuți exclusiv din considerente de înalt umanitarism, când ar putea să ne lichideze într-o secundă. Pe nimeni nu mai interesează soarta noastră și nici regimul nu va fi tras la răspundere niciodată că a curățit țara de o mână de bandiți ca noi.

Ceea ce astăzi se întâmplă în România, mascarada politică, ori numai cea a vieții de toate zilele, și care par a fi de domeniul absurdului, își au în realitate originea, nu prea îndepărtată, în acea frică ce s-a împrăștiat asupra națiunii ca un blestem.

Cartea lui I. Cârja este una din piesele de bază din acest dosar al martorilor, atunci când istoricii viitorului vor întreprinde munca de reconstituire a celor petrecute în închisorile staliniste.

Apariția unei astfel de monografii va fi începutul unei noi ere românești, însemnând eliberarea de trecut, eliberarea de frică și, totodată, va marca momentul triumfului valorilor eterne asupra răătăcirii, a crizei. Greșeala dintotdeauna a despoților a constat în aceea că, vinovați de crime, au nutrit speranța absurdă că acestea vor fi uitate și că ei vor putea guverna în numele unor valori pe care în trecut le-au călcat în picioare. Nu s-a întâmplat așa niciodată. Viitorul se naște totdeauna din suferință, din adevăr, și nicidecum din crimă și minciună. Este motivul pentru care, în România de azi, o Românie comunistă, nu poate apărea o astfel de carte. Din instinct de conservare, Partidul Comunist de azi nu-și va tăia singur mâna cu care în trecut a ucis.

Redactată în ultimii ani de viață, trăiți cu presentimentul morții apropiate, cu graba celui ce vrea să spună absolut totul despre ceea ce a văzut sau a auzit, lucrarea are un aspect diform, materialul foarte bogat nefiind organizat.

Această trilogie a penitenciarelor românești nu este o carte de literatură, fiind (lucru mărturisit) înainte de toate, un document acuzator, mărturia unui intelectual coborât în infernul terorii comunismului de tip stalinist. Lucrarea se circumscribe noțiunii de autenticitate, într-un secol în care estetica tinde către autentic.

Întoarcerea din infern, I și II, și Canalul morții sunt amintirile unui scriitor în al doilea rând, care înțelege să dea narațiunii un ritm propriu vibrației sale interioare, motiv pentru care în texte se poate defini cu ușurință un stil. I. Cârja scrie așa cum a trăit, cu o anume febră a adevărului, a dreptății, a

cinstei, cu un cult al lumii morale și având despre sine o vibrație dincolo de obișnuit, imprimă textului o încordare care înseamnă tocmai proza superioară. (*Acțiunea Românească*, an. X, nr. 33, mai-decembrie 1981)

**Februarie 1986 (UN DETRATOR ANACRONIC
AL LUI CAMIL PETRESCU)**

Într-o carte de amintiri, publicistul Nicolae Carandino, detractor al lui Camil Petrescu cu patru decenii în urmă, recidivează într-o pagină plină de inexactități, readucând totodată în discuție și părerea scriitorului despre el. Ce motive îl vor fi îndemnat pe acest obscur supraviețuitor al unei mari epoci de cultură românească să se situeze din nou într-o gravă contradicție, vom căuta să aflăm.

N. Carandino ne spune că părerea lui Camil Petrescu se află în *Modalitatea estetică a teatrului* și, ori vrea să ne inducă în eroare, ori își creează iluzii, ori dă dovadă de aceeași lipsă de respect dintotdeauna față de cuvântul tipărit. Asta pentru că în *Modalitatea estetică a teatrului*, care este teza de doctorat susținută de Camil Petrescu, la 9 aprilie 1937, în fața unei comisii prezidate de Constantin Rădulescu-Motru și având printre membri și pe Petre P. Negulescu, autorul se preocupă de contribuțiile estetice în domeniul reprezentației teatrale ale unor Joseph Gregor, Gotthold E. Lessing, Otto Brahm, Konstantin S. Stanislavski, Gordon Craig, Richard Wagner, Jacques Copeau, Erwin Piscator, Vsevolod Meyerhold, și nu pur și simplu de N. Carandino. Pentru respectarea adevărului trebuie să arătăm că de N. Carandino, Camil Petrescu se ocupă în articolul *...criza intelectuală*, apărut în *Fapta*, an. III, nr. 367, din 6 noiembrie 1945.

Scrie N. Carandino:

Pentru oamenii din generația mea, mă refer la cei nepreveniți, va rămâne un etern subiect de mirare cum a izbutit, postum, Camil Petrescu să-și promoveze un teatru pe care încă îl cred lipsit de *calitate dramatică*.

Recunoaștem aici, cei care s-au aplecat asupra documentelor, câteva ticuri intelectuale ale deceniilor 20-40, în special în spatele aceluia „neprevenit”, care nu e decât expresia în cuvinte a unei imoralități cu care se înlocuia competența intelectuală, la unii așa-numiți „cronicari dramatici”. Nu însă la acest aspect vrem să ne oprim, ci la afirmația următoare, referitoare la lipsa de *calitate dramatică* (să păstrăm sublinierea lui N. Carandino) a teatrului lui Camil Petrescu.

Cititorii nefamiliarizați ar putea crede că în această formulare de maximă generalitate, care în lipsa oricărei precizări devine penibilă, s-ar ascunde vreo profunzime a lui N. Carandino. Cititorii familiarizați știu însă că aceste cuvinte nu sunt decât un bluf al lui N. Carandino, care nu știe, nu poate ști, ce e aceea *calitate dramatică*. Aceasta pentru că, neînțelegându-l pe Camil Petrescu, pierde una dintre puținele șanse, în cuprinsul literaturii dramatice românești, de a se afla cu adevărat pe teritoriul acelei vagi „calități dramatice”. Nu vom aduce în discuție ideile lui Camil Petrescu expuse în *Addenda la falsul tratat...*, mai întâi pentru că într-un simplu articol de gazetă nu se poate discuta o chestiune de filozofie ce se cere urmărită în zone instabile, dar mai ales pentru că noi credem că adeziunea la acea zonă rarefiată în care se petrec „revelațiile în conștiință”, temeiul „dramei” după Camil Petrescu, e de domeniul inefabilului.

Dar nu vom face nici greșeala să credem că N. Carandino se referă la această *calitate dramatică* a textelor lui Camil Petrescu,

adică la corespondentul filozofic, teoretic, al trăirilor personajelor. N. Carandino are în vedere „sforăriile teatrale”, adică acea „mică escrocherie” menită să surprindă atenția spectatorului și pe care Camil Petrescu își propusese s-o elimine cu desăvârșire, programatic. La această calitate dramatică se referă N. Carandino, care nu poate înțelege un mare precursor al teatrului modern. Cine astăzi i-ar mai putea imputa lui Samuel Beckett lipsa *calității dramatice*? Dar N. Carandino este anacronic cu desăvârșire.

Noi ne vom face însă datoria să semnalăm această nouă „intenție de fraudă” cum o numea Camil Petrescu în articolul citat mai sus ...*criza intelectuală*. Dar cum nu facem din discuția prezentă o chestiune personală, să dăm cuvântul lui Camil Petrescu să-și repete părerea asupra lui N. Carandino, așa cum acesta însuși „n-are nimic de șters și nimic de adăugat la cele scrise atunci”.

Despre competența filozofică a publicistului N. Carandino, Camil Petrescu ne lămurește:

Astfel, el afirmă fără sentimentul că e pierdut, următoarele:

Că este o „aberație” juxtapunerea termenilor Concret, Structural, Substanțial.

Că „se știe” că în fenomenologie termenii concret și esențial nu merg împreună. Vă rugăm să luați notă, nu de faptul că acești termeni merg sau nu merg împreună (căci asta o vom vedea imediat), ci de altceva mult mai grav, de afirmația unui om care ignorând ceea ce este fenomenologie, ignorând și cât este ea de inaccesibilă, trânteste așa din fudulie un „se știe” menit să arate că un deștept ca el are asemenea chestii în buzunar și afectează că pentru el sunt atât de ușoare încât nici nu-i vine să creadă că nu știu asemenea lucruri și alții, de pildă că cel puțin prieteni de-ai lui de la cafenea și restaurant, care, umblând în două picioare și slujindu-se de furculiță, sunt și ei oameni, deci sunt cuprinși și ei, evident, de acel suav „se” din se știe. [...]

Ei bine, nu „se știe” deloc pentru motivul binecuvântat că este *exact pe dos...* În fenomenologie acești termeni: *concret* și *esențial* stau împreună. O știe mai bine decât gazetarul teatral, fudul, însuși Husserl, care e totuși cel mai indicat să o spuie. Ei bine, aici apare și neverosimilul ghinion al președintelui cu puțin obraz și inteligență și mai puțină. S-ar fi putut ca ideea să fie prezentă dar difuză în cuprinsul celor două mii de pagini ale lui Husserl, să nu fie niciodată formulată explicit, categoric și concludent. Insul ar fi avut astfel șansa nemeritată, dar șansă, să scape prin tangență. Ghinionistul, având temeritatea să afirme cu morgă și hotărâre, formulând fără ezitare, cade peste o formulare a lui Husserl la fel de lapidară. Iată ce scrie acesta:

„Ein unselbstaendiges Wesen, heisst ein Abstraktum, ein absolut selbstaendiges ein Konkretum”». (*Ideen zu einer reinen Phaenomenologie und faenomen. Philosophie* ed. Max. Niemeer, Halle, 1928, p. 29).

În românește, ca să priceapă și nefericitul fenomenolog impostor:

„O esență dependentă se numește un abstract, o esență absolut independentă se numește un concret”.

Stau împreună ? Stau. E, deci, tocmai pe dos. [...]

Șmecher și prost, obraznic și ghinionist, președintele autorilor dramatici români învață pe Husserl ce e fenomenologia, pe Geiger ce este estetica fenomenologică, pe autorul *Modalității estetice a teatrului* care sunt teoriile spectacolului, pe cel ce a scris *Danton* ce este drama, el nenorocitul, al cărui bagaj intelectual se reduce la volumul *Darclée* (viața romanțată pur și simplu), la un „mare reportaj” ridicol despre Tănase și la dări de seamă despre spectacole, pline de mistificări și ifose, care la cea mai superficială analiză devin rizibile.

Dar toate acestea n-ar avea nici un rost să fie amintite, dat fiind faptul că N. Carandino, neavând nici o contribuție personală în nici un domeniu, persoana sa nu prezintă nici

un interes, dacă atitudinea, anacronică, n-ar avea astăzi un tâlc anume. Pentru că în această evocare a lui Camil Petrescu noi vedem ceea ce am numi un vampirism intelectual. Dorința unora de a-și perpetua existența prin anexarea la valorile permanente ale culturii. Pentru că, deși îl neagă în continuare, N. Carandino îl evocă pe Camil Petrescu, și nu pe ceilalți detractori din epocă, un Paul Prodan, Scarlat Froda, Romulus Dianu, Dan Botta, cu care a fost coleg de drum, pe drumul calomniei.

Să-l lăsăm să știe de data aceasta „cu adevărat”, că pentru noi Camil Petrescu este un mare scriitor, genial dramaturg, scriitor de valoare universală, iar imaginea transmisă peste timp a celui om rar, cu zâmbetul mereu cordial, are putere de fascinație, cu atât mai mult cu cât nu l-am putut cunoaște în viață. Cei din „generația sa” au revenit la alte sentimente astăzi, de vreme ce un Constantin Noica se numește singur „lamentabil corespondent ocazional al cuiva căruia i-a lipsit puțin de tot (nici azi n-aș putea spune ce anume) spre a fi un geniu.” Multă lume îl consideră pe C. Noica filozof important, și aceasta ne-ar îndreptăți să-i pretindem să știe, măcar superficial, prin apropieri, ce e acela un geniu. Noi, poate știind despre geniu mai mult decât bătrânul autor de cărți pe teme filozofice, vom afirma simplu că autorul *Mioarei* a fost un geniu.¹⁰

¹⁰ Acum, când face paginația acestui volumaș, tehnoredactorul îmi mai cere o notă ca textul să se aranjeze mai bine. Hai să ne conformăm. Și iată ! se întâmplă că suntem iarăși la acest Camil Petrescu, scriitor care pune multe probleme „intelectualului” român. Am să mai spun deci că, nu cu mult timp în urmă, am mers la Teatrul Național să văd o montare a *Jocului ielelor*. Sala era una mică – „99”, „Atelier” ? nu mai țin minte. Cele câteva scaune erau ocupate mai mult de fete. Desigur că ele, mai serioase și mai „tocilare”, mai puțin preocupate de achiziționarea

Scriem aici pentru ca N. Carandino să nu creadă că, numai pentru că a îmbătrânit este un „maestru”, iar cultura română este văduvită de orice control și conștiință a valorilor. Și, deși legile morale n-au nici un fel de constrângere asupra legilor biologice, nu ne putem înfrâna tentația de a reproduce o replică a teatrului lui Camil Petrescu:

Poate că în istoria omenirii tocmai asemenea rare cazuri contează... Când supraviețuiesc. Căci în genere dispar de timpuriu ucise de climatul vitreg. Florile rezistă mai puțin decât buruienile care se... adaptează.

(*Acțiunea Românească*, an. XV, nr. 37, februarie 1986)

de BMW-uri, vroiau să-și treacă spectacolul la CV. Dar partea urâtă – și inevitabilă –, a venit atunci când cineva, un imbecil, în program, ca să facă pe deșteptul, scriind prostiile de care era în stare, a atacat de fapt piesa. Încercase el să găsească ceva de scris, după capul său, dar până la urmă își dăduse pe față iritarea față de ceva ce-i era structural străin. Oricât de „teatrală” ar fi drama absolută, ea n-are nici o șansă să treacă rampa spre spectatorul de teatru în general și pentru cel român în special. *Jocul ielelor*, *Act venețian*, *Mioara* și chiar și *Suflete tari* nu se joacă (aproape) niciodată. De ce ? Tema intimă este inaccesibilă. Să exemplificăm alegând o piesă de succes: *Omul cu mârțoaga* de George Ciprian, de pildă. Acolo tema este o dorință specifică omului de a fi gratificat de divinitate. Ai cumpărat o mârțoagă, dar prin iubire față de ea o transformi într-un cal de succes. Asta nu se întâmplă, în planul realității, niciodată, este doar un basm, dar totodată un vis al sufletului omenesc. Spectatorul îl visează odată cu autorul. Ce vrea însă Camil Petrescu ? El spune că există un sentiment foarte nobil, dar foarte rar, cel al onoarei. Și face o demonstrație polemică ! Uite – spune el românilor – ce se întâmplă cu acest rar sentiment și cu purtătorul lui, printre voi ! Pas de a-i mai cucerii pe spectatori. Pieseale lui Camil Petrescu, singurele drame din cuprinsul trăirii românești în teatru, n-au nici o șansă să devină populare ! Iar pentru ciobanul român coborât din munte la faza culturală, sunt curate minuni de absurditate.

2

Noiembrie 1988 (ÎN LOC DE „LĂMURIRI PRELIMINARE”)

Apariția, în exil, a unei noi publicații, necesită lămuriri pe care le dăm după cum urmează.

POLEMICI vine, în dorința noastră, să se alăture acelor reviste – reviste exilate – care sunt fapte colective ale unor oameni ce înțeleg să opună regimului comunist din România, atitudinea lor intransigentă, rezultat al devoțiunii față de valorile libertății, ale democrației.

POLEMICI își propune să investigheze condițiile de existență ale unui popor aflat sub dictatura unui partid totalitar care, printr-o atitudine de o rară brutalitate, i-a nesocotit total voința în sensul lui normal de dezvoltare, refuzând orice dialog. Dar va investiga și procesul ce a dus la condițiile de instalare ale acestui partid, noi nefiind dizidenți ai săi, ci contestându-i legitimitatea în cadrul vieții românești. Totodată, vom dezbate și soluțiile ce se încheagă în mințile românilor din țară și din exil, cu privire la căile de redresare ale situației României, aceste căi fiind coincidente cu aspirațiile noastre istorice: realizarea României Mari, prin dobândirea independenței adevărate față de Rusia imperialistă de totdeauna și redemocratizarea internă a vieții politice.

Transformările care au astăzi loc în Rusia comunistă constituie, fără îndoială, evenimentul cel mai important petrecut

în lumea contemporană de la război încoace, ori poate de la revoluția bolșevică și instaurarea regimurilor de tip comunist.

Când URSS trece prin aceste transformări revoluționare, când „Solidaritatea” poloneză tratează de pe poziții de forță cu guvernul, când Ungaria legalizează partidele necomuniste, Nicolae Ceaușescu, rupt complet de realitate, izolat de popor, continuă cu îndârjire politica sa stalinistă, anacronică.

Dictatura personală a lui N. Ceaușescu ilustrează în modul cel mai exemplar limitele între care teroarea, minciuna instituționalizată și politica bunului plac a unui individ se pot manifesta. Ilustrează absurdul la care poate fi dus disprețul față de valorile tradiționale cărora, cu de la sine putere, un singur om li se substituie, în scopul supunerii lor unui regim de exterminare.

POLEMICI se vrea martorul unei agonii care va fi cu atât mai dureroasă, cu cât se va prelugi mai mult, dincolo de limitele de rezistență ale unui popor exasperat de opresiunea deșănțată și absurdă, dusă la limita sfidării.

În aceste condiții, când muncitorii se agită în România, când chiar și intelectualii încearcă s-o rupă cu fatalitatea lășității, apariția în Lumea Liberă (nu spunem exil) a unor publicații care și-au propus să vândă românilor curiozități, credințe astrologice și istorii senzaționale, gândind că acest cititor român, presupus naiv sau imbecil, nu merită altceva, este o atitudine condamabilă.

POLEMICI își face o rațiune de existență tocmai din respectul pe care îl are față de românii aflați astăzi în exil care, o credem, *sunt aici pentru că sunt cei mai buni.*

POLEMICI va fi o revistă de politică, dar (poate tocmai de aceea) nu-i vom evita pe literați. Și vom oferi cititorilor acea literatură adevărată, produsă de scriitori adevărați, care știu că nu pot ocoli ecuația socială. Noi credem că literatura mare

este politică sau măcar cuprinde în ea și politicul, așa cum cuprinde toate laturile problematicei omenești, ca într-un punct de trecere obligatoriu.

POLEMICI vrea să promoveze pe toți acei scriitori care nu-și pot tipări cărțile în țară, pentru că au decis ca în ele să reflecte existența poporului din care fac parte, în numele adevărului, cu curaj, netrădându-și menirea de conștiințe ale neamului.

La sfârșitul acestor „lămuriri preliminare” e poate nimerit să arătăm și ce anume ne-a determinat să alegem acest titlu care, asemeni oricărui altuia, poate spune și prea mult și prea puțin. De ce dar POLEMICI ? Lipsesc revistele care practică polemica în exil ? Răsfoind aceste reviste nu ne-a fost greu să înțelegem că numărul polemicilor este mare, poate prea mare față de numărul redus de pagini al acestor publicații. Însă nu ne-a fost greu să înțelegem că multe reviste practică gâlceava joasă, de dragul injuriilor. Nu este nume care să nu fie ținta atacurilor unor indivizi sterili de idei, care se instalează ca paraziții pe orice nume public, găsim astfel prilej de a scrie ceva. S-a creat astfel un soi de școală a calomniei, care atrage cu o forță magnetică orice prezență nouă în exil. Astfel înțeleasă, astfel degradată, libertatea de expresie nu mai are cu libertatea adevărată nici un raport. Noțiunea însăși de libertate a devenit parcă o noțiune de neînțeles pentru majoritatea românilor. Apare clar că este încă de inițiat în această libertate. POLEMICI se adresează tocmai acelor care au intuiția libertății în esența ei, adică a acelei libertăți interioare de a aborda realitatea dincolo de noianul ideilor gata primite și al tuturor falselor adevăruri perpetuate din generație în generație cu îndărătnicie.

Nu vom încuraja polemicile într-o revistă cu titlul POLEMICI ? Nu, nu le vom încuraja. Dar nici nu ne vom sustrage

de la datoria de a lua atitudine împotriva celor a căror activitate va prezenta un grad sporit de pericolozitate față de cauza românească, atunci când a nu lua atitudine înseamnă a minți. (*Polemici*, an. I, nr. 1, noiembrie 1988)

**Noiembrie 1988 (NICOLAE CEAUȘESCU DISTRUGE
SATELE. URBANIZAREA SATELOR SAU
RURALIZAREA ORAȘELOR ?)**

De data asta Nicolae Ceaușescu vrea, nici mai mult nici mai puțin, să reducă numărul satelor din România de la 14 000 la 7 000, aproximativ. Unul dintre scopuri ? Urbanizarea lor.

Nu urmărim defel să facem aici o lecție de istorie, dar nu ar fi poate nici tocmai de prisos să ne reamintim că de satisfacerea nevoilor țărănimii a depins progresul întregii societăți românești. Astfel, împrăștierea țăranului român a fost ideea politică pentru generația de la 1948, ca și pentru celelalte generații din istoria modernă a României. Resortul care a împins țărănimea la jertfe în războiul de la 1877 a fost speranța de împlinire a visului său de împrăștiere care, de altfel, dădea un conținut independenței. Speranța împrăștiării viitoare a constituit fondul patriotismului țăranului oștean în cel dintâi război mondial. Împrăștierea care a urmat, chiar și cu caracter parțial, cum le place istoricilor comuniști s-o obstrucționeze, a fost o idee politică de valoare, cu urmări fericite, ea determinând excepționala înflorire a agriculturii românești, căreia i-a urmat o excepțională înflorire economică și o fără precedent explozie spirituală, în deceniile 20–40.

În anii din urmă, urmând logica antiromânismului, Partidul Comunist a făcut toate eforturile pentru distrugerea acestei clase pozitive prin excelență, promovând o politică de

industrializare forțată a țării care, potrivit gândirii lui N. Ceaușescu, ar fi trebuit să ducă România pe „cele mai înalte culmi de civilizație și progres.” Urmarea ? Țărănimea, deja deposedată de pământ, sfârșind prin a se confunda în ochii conducerii comuniste cu imaginea unei Românie agrare, de care acești fii rătăciți de țărani n-aveau decât să se rușineze, a devenit numai o rezervă de forță de muncă pentru necesitățile ramurilor industriale.

De aici și acel faimos transfer de populație rurală spre orașe, cântat atât de mult de barzii plătiți ai regimului. Aduși la oraș de sărăcia crescândă în clasa lor socială, în loc de îmbogățirea acesteia, îmbogățire ce ar fi fost înșăși cheazășia rezervei care să-i susțină aici, acești fii de țărani se alătură muncitorimii industriale, într-o industrie neproductivă, împiedicând ei înșiși, din lipsă de simț tehnic, rentabilizarea produsului lor, ca într-un cerc vicios. Apoi, dincolo de calculele abstracte ale conducerii Partidului Comunist și de poezia ieftină, dar bine plătită a barzilor lingușirii de stat, ei ne apar ca elemente deșrădăcinate, încercând cu disperare să-și creeze, la periferia marilor orașe, un soi de viață de tip țărănesc, care nu este, de fapt, decât o tristă agonie. Omul, țăran sau orășean, păstrează, în grade diferite, o inerție a locului unde s-a născut, a mediului în care și-a consumat întâile experiențe de viață, inerție care determină tocmai gradul de inadaptabilitate la condiții noi de viață. Este exact realitatea la care se referea Liviu Rebreanu, acest țăran de geniu, când spunea: „Țăranul ajuns la oraș, tot țărani caută.” Într-un proces firesc de transformare a compoziției populației rurale, se lasă timp și procesului formativ. Într-o urbanizare forțată însă, echilibrul este distrus și urmările pentru viața socială sunt dintre cele mai negative.

Satul, „leagănul civilizației”, a dat de-a lungul timpului populația orășenească, dar într-un proces firesc de evoluție

socială. Înmulțirea populației urbane stă în directă legătură cu dezvoltarea satelor înseși și este un barometru fin al dezvoltării sociale, el neputând fi nici accelerat, nici încetinit prin cauze artificiale, fără să se producă dereglări ale organismului social. Astfel, datorită acestui complex al lui N. Ceaușescu față de o Românie agrară, nu s-a ajuns deloc la urbanizarea satelor, ci numai la ruralizarea orașelor.

Faptul de a fi fost deposezați de pământ în mod așa de samavolnic, cum numai niște agenți ai unei ocupații străine o puteau face, nu a fost atât de dezastruos cât a fost asaltul împotriva conștiinței țărănești înseși, a celui „sentiment religios al țăranului de legătură indestructibilă cu pământul” din care acesta a apărut, pe care îl muncește cu sudoare și sânge și în care se reîntoarce la sfârșitul ciclului său pe acest pământ.

Consecința ? Criza atât de drastică de produse alimentare cu care este confruntată populația țării, răspunde de la sine.

Iar acum, acest proiect neronian nu este decât ultima lovitură pe care atât de încercata țărănime română trebuie s-o primească în cadrul „noii revoluții agrare” decretată de N. Ceaușescu, ca parte a procesului de distrugere completă a ei.

Cât privește responsabilitatea Partidului Comunist și a lui N. Ceaușescu față de această criză socială ? În definitiv, în spatele conducerii politice nu se ascunde vreo determinare divină, ci doar simpla necesitate ce o simt colectivitățile de a se conduce prin exponenți. Totul, în scopul satisfacerii necesităților de viață ale omului și, poate, într-un plan superior, al dobândirii fericirii pentru indivizi. În condițiile vieții românilor acest deziderat sună ironic și dureros. Căci ce poate fi mai absurd decât spectacolul unor oameni simpli, cocoțați prin forța împrejurărilor la conducerea statului român, căutând să guverneze în numele unei ideologii falimentare,

principii cabalistice pentru ei înșiși și sfârșind doar prin a împiedica un popor să se hrănească ? (*Polemici*, an. I, nr. 1, noiembrie 1988)

**Noiembrie 1988 (NICOLAE MANOLESCU,
UN COPIL TERIBIL AL LUI... G. CĂLINESCU)**

Volumul 6 din seria de articole critice pe care Nicolae Manolescu le tipărește succesiv sub titlul urât de *Teme*, cuprinde articole publicate în mare parte între anii 1984 și 1986, în majoritatea lor în revista *Ateneu* de la Bacău. Aceste texte scurte sunt suficiente să ne formeze o idee de evoluția criticului care, la un moment dat, reprezenta o șansă a criticii noastre literare, confiscate demult de către compilatori de soiul lui Alexandru Piru.

Să mărturisim de la început că, știind condiția criticului în România comunistă, am citit aceste mici articole fără să ne facem vreo iluzie. Și, într-adevăr, nimic în cele aproape două sute de pagini nu amintește de adevărata creație critică.

Aceste „eseuri” nu se ridică niciodată în zona ideilor generale și stăruința în comentariul lor ar fi anostă. Cu titlu de exemplificare, ne-am putea referi la un scurt fragment din textul *Scrisul și cititul*, pe care criticul sau măcar editorul l-a considerat îndeajuns de semnificativ ca să-l pună pe coperta exterioară. N. Manolescu scrie:

Țin foarte bine minte cât m-a șocat, când am citit-o prima oară, afirmația lui Malraux despre pictori ca despre niște oameni care iubesc nu realitatea de unde își iau tablourile lor, ci pictura înșăși. Mi-a trebuit un timp să înțeleg sensul profund al unei observații, pe care, dacă aș fi pus mai puțin preț pe ideea

primită, aş fi putut-o verifica de îndată în propria-mi experienţă: de când mă ştiu mi-a plăcut, de fapt, nu să citesc cărţi, ci să scriu despre ele.

Şi e foarte ciudată dezinvoltura cu care acest „critic” mărturiseşte că nu iubeşte literatura. Dar nu asupra acestei chestiuni ne vom opri. Ar fi de adus în discuţie poziţia critică însăşi în raport cu capacitatea de creaţie, care este nobleţea creatorului, o problemă deosebit de gravă, pe care ne-ar plăcea s-o discutăm cu referinţe la nume ca Titu Maiorescu, Eugen Lovinescu, George Călinescu şi nicidecum în relaţie cu N. Manolescu. Ne vom referi deci strict la observaţia de mai sus. Ce înţelege N. Manolescu din afirmaţia romancierului francez ? Mai întâi că André Malraux n-a fost pictor, ca să ne poată spune cu certitudine ce simt aceştia. Dar a fost, oricum, artist şi ar fi trebuit să ştie măcar că, oricât de mult ar iubi pictorii pictura, ei sunt în relaţie directă cu realitatea asupra căreia au *viziuni*. Pictorii mari nu repictează tablourile altora de obicei, aceasta o fac cel mult studenţii şi falsificatorii. Şi e aici destulă ironie la adresa lui N. Manolescu. Aşadar, afirmaţia lui A. Malraux, care lui N. Manolescu îi pare de „un sens profund”, nu este decât o eroare. În ceea ce-l priveşte pe criticul român, faptul de a se fi oprit la aceasta şi de a-şi fi pus vocaţia în relaţie intimă cu ea, arată numai că, el personal, n-are un raport profund cu existenţa, acea dramă interioară care face obiectul creaţiei adevărate. El nu participă la realitate, la intensitatea cerută de creaţie. De această realitate, pe care creatorii, chiar dacă n-ar iubi-o, cum crede A. Malraux, o au mereu în vedere, depinde creaţia însăşi. N. Manolescu se raportează numai la cărţile pe care le citeşte, confundându-le cu realitatea însăşi. Că N. Manolescu n-are un raport strâns cu aceasta se vede imediat când îi judecăm

poziția față de ea, după criteriile morale care, orice s-ar spune, au făcut mereu substanța literaturii.

Desigur, de la E. Lovinescu încoace, sau mai larg vorbind, de la Homer, nici un creator sau critic n-ar mai pune vreun alt considerent deasupra esteticului. Însă estetismul tehnic al lui N. Manolescu nu e greu de văzut, nu se aplică la cărțile neortodoxe, singurele cu rădăcini în realitate (și nu în suprarealitate, în utopie), ci se limitează numai la cele cu voie de la putere, nefiind un estetism adevărat, ci un estetism al lașității, o fraudă în definitiv.

Nu poate nimeni să spună că Vissarion G. Belinski făcea critică istorică, el făcea critică în numele esteticii, dar esteticul este întotdeauna parte din esența curajului și marile cărți au fost și cărțile marilor curajuri. De ce vrea N. Manolescu să-și creeze un soi de poziție de tehnician al criticii, care se aplică oricum și oriunde, printr-o participare de ordin absolut estetic? Pentru că n-are anvergura să-și facă din critica literară un instrument de investigare al realității. Între aceste date de registru moral și politic, nu se poate evolua decât în direcția imitării de forme. Nu putem să-i acordăm nici măcar circumstanța că ar fi un om cu intuiție critică, lipsit numai de curaj, știind că aceasta este o latură a adevăratei personalități, dar că o adevărată personalitate nu poate fi lipsită de curaj. Trebuie deci să sfârșim prin a-i nega chiar capacitatea de a intui valori. Și astfel, aceste divagații, pe marginea celor mai diferite cărți, sfârșesc prin a plictisi, ele nedând o lumină clară asupra unei porțiuni de cultură.

Cu asemenea mijloace, N. Manolescu nu putea să fie decât un epigon. Și într-adevăr, ceva mai presus de G. Călinescu, N. Manolescu nu poate concepe. De aici deseale tocmești în relație cu ce a spus sau nu a spus G. Călinescu. Dar și aici îl descoperim pe critic în căutarea unei aparențe de personalitate,

fără asumarea nici unui risc, în vederea creării unei confuzii sociale. Și, într-adevăr, obsesia lui N. Manolescu este spectacolul exterior al profesorului G. Călinescu. Convins că nu stilul e omul, ci omul e stilul, N. Manolescu își construiește ticuri în scris, constând în principal într-o oralitate ce ar trebui să reflecte o atitudine lejeră, semnul competenței. Astfel, criticul își permite să-și recunoască mici lacune, mici păcate, de unde fraze ca acestea: „Îmi dau seama că expresia mea e ambiguă, dar nu sunt în stare să găsesc alta mai bună”. Sau: „Trebuie să recunosc că termenii înșiși ar trebui revizuiți. Avangardismul înseamnă pentru mulți doar avangarda istorică (și, am observat, chiar și pentru mine, uneori, din neatenție !) Dar n-am avut alții. Rămâne să-i caut.”

E învederat că, în tot ce scrie, N. Manolescu aspiră, și lucrează în direcția aceasta insistent, să-și creeze un stil al firescului, și prin aceasta o personalitate. Nu una adevărată, desigur. El dorește numai să aibă un cât de minim relief cotidian, într-o țară în care nu este permis să existe decât o singură personalitate.

Uneori chiar, penibilul atinge de-a dreptul urâtul, acolo unde N. Manolescu se sclifosește în postura de turist prin New York și Los Angeles, acoperindu-și satisfacția mondenă de a face cunoscut faptul că el călătorește în America, unde alții nu călătoresc, în spatele unei mărunte teoretizări:

Mi-am permis chiar luxul să refuz unele din acele obiective pe care răuvoitorii le-au botezat turistice, dar care, când se numesc Marele Canion sau Niagara, fac parte din mirajul adolescenței noastre, numai ca să stau o zi în plus într-un mare oraș.

Ca și cum noi n-am ști cu ce preț se plătește un pașaport în România comunistă. Chiar dacă nu cu prețul perversității, ca acum douăzeci de ani, în orice caz cu cel al mediocrității.

Și nu putem să nu ne aducem aminte și de insistența cu care, în urmă cu zece ani, un scriitor adevărat, Paul Goma, era ironizat cu calificativul de „scriitor de scrisori”, deoarece inițiasse lupta pentru drepturile omului în România, între care se înscria și acest faimos pașaport, privilegiu mult visat de scriitorii români. Dar de P. Goma, N. Manolescu n-a auzit niciodată, altfel desigur, i-am fi întâlnit semnătura sub vreun text care să analizeze măcar vreuna dintre cărțile scriitorului exilat.

Dar, dincolo de secvențele acestea prin care N. Manolescu își compune o mască, să ne fie iertat dacă noi mai distingem una. Anume aceea a unui om împotmolit în chestiuni și ele mărunte de critică literară, care merge acasă și, în loc să treacă la adevărata creație, deschide cartea lui G. Călinescu, această biblie a criticii românești contemporane și, cu concentrarea unui maniac, pornește să recitească, pentru a mia oară, rânduri deja cunoscute pe dinafară. Apoi trece la confecționarea acestor mici articole, pe care el poate că le crede eseuri, dând acest soi de critică, să-i zicem agățătoare, o compilație de fleacuri, în fond.

Când vezi strădaniile acestor oameni mici de a-și crea și ei o față de oameni adevărați, te cuprinde și un sentiment de milă. Pentru că în realitate noi știm că ei nu sunt decât bieți prizonieri ai unui regim dictatorial și că acțiunile care dau cu adevărat dimensiunea bărbăției le sunt interzise. Nu ne putem înfrâna deci sentimentul neplăcut care ne încearcă atunci când îi surprindem în încercările lor disperate de a-și crea, ca în seră, o viață adevărată.

Lipsiți de cele mai elementare drepturi, lipsiți de curajul de a și le revendica, aspirând să fie scriitori într-o țară care-i desființează în chiar esența visului lor, instaurându-le cenzura cuvântului, ei sunt pulverizați și reduși la condiția de oameni amatori. (*Polemici*, an. I, nr. 1, noiembrie 1988)

**Noiembrie 1988 („PERESTROICĂ” ȘI
„GLASNOST” LA KREMLIN)**

După patru ani de Perestroikă și Glasnost, după ce Lumea Liberă a fost de atâtea ori surprinsă de schimbările dramatice care s-au succedat în Uniunea Sovietică, luna octombrie a văzut încă una ce nu pare, de astă dată, să difere mult de stalinismul cel mai desăvârșit. Mikhail Gorbachev a cumulat – în sfârșit, ar spune scepticii –, deopotrivă și funcția de Secretar General al PCUS și pe cea de Președinte. Desigur că între această schimbare și sistemul de reformă în direcția promovării democrației nu poate fi concepută o mai mare contradicție. Și ne putem lesne închipui pe Nicolae Ceaușescu, de pildă, râzând sarcastic, încântat de scamatoriile politice ale lui M. Gorbachev, el, care a făcut pasul acesta el însuși, după o campanie de convingere a Vestului de bunele lui intentii față de democrație. Este vorba, desigur, de înlăturarea lui Ion Gheorghe Maurer din funcția de Prim Ministru și odată cu el a grupului care a fost numit de istorici „gruparea baronilor”. Această epurare i-a permis să cumuleze întreaga putere în stat. Următorul pas era cel al promovării familiei la putere. Pe când o vom vedea pe Raisa Gorbachyova, personalitatea politică nr. 2 a URSS-ului ? Dacă am vrea și noi să fim cinici cu tot dinădinsul, am spune că nu este decât o chestiune de timp.

Schimbarea de la Kremlin s-a făcut într-o totală tăcere, regia votului în unanimitate întorcându-se în drepturile sale, după ce popoarele sovietelor fuseseră delectate cu o dezbatere furtunoasă – tot la Kremlin –, pe cât de neașteptată, pe atât de regizată și aceasta.

De curând, în urmă cu câteva zile chiar, Andrei Sakharov, fizicianul dizident, laureat al Premiului Nobel, sosit în Statele Unite, atrăgea și el atenția asupra acestor contradicții care

n-au vreo legătură cu democrația adevărată. El admite că M. Gorbachev s-ar putea să fie sincer, dar că e de asemenea evident că el întărește un sistem politic care este încă și mai periculos în mâinile unui I. V. Stalin. M. Gorbachev este muritor cum suntem toți. Cel ce-i va urma odată va găsi nu un sistem politic democratic, ci pârgھیile exercitării terorii mult mai bine perfecționate. (*Polemici*, an. I, nr. 1, noiembrie 1988)

Noiembrie 1988 (SLOMR ÎN EXIL)

În februarie 1979 se înființa la București Sindicatul Liber al Oamenilor Muncii din România (SLOMR). Declarația de constituire a fost semnată de 20 de persoane, intelectuali, între care dr. Ionel Cană și economistul Gheorghe Brașoveanu, și muncitori. Ea a fost făcută publică în cadrul emisiunilor postului de radio Europa Liberă, la data de 2 martie 1979. SLOMR a fost primul sindicat liber care a luat ființă în vreuna dintre țările comuniste, înaintea chiar a „Solidarității” poloneze.

Programul și statutul SLOMR se încadrau într-o perfectă legalitate, avându-și întemeierea juridică în înseși angajamentele României de a respecta dreptul oricărei persoane de a se asocia liber cu o alta sau altele, incluzând dreptul de a se asocia în sindicate profesionale.

Dar cum în România, devenită moșie personală a lui Nicolae Ceaușescu și a familiei sale, prăpastia dintre aparențe și realitate este de adâncimi incomensurabile, măsurile de represiune n-au întârziat să apară: tăierea convorbirilor telefonice, arestări, bătăi, condamnări. Când un sindicat independent din județul Mureș, numărând 1487 de membri și-a făcut oficial cunoscută existența, represiunea a atins paroxismul.

La peste zece ani de la aceste evenimente, membrii fondatori al SLOMR, aflați astăzi în exil, au hotărât reînființarea Sindicatului Liber în afara țării, propunându-și să prezinte starea deplorabilă în care se află muncitorimea română. Apariția revistei POLEMICI coincidând cu renașterea SLOMR-ului, ne facem o datorie de onoare de tipări în coloanele noastre documentelor emanate de la acest sindicat liber.

Reînființarea SLOMR este un lucru deosebit de pozitiv, măcar simbolic, el arătând care este soarta adevăratului sindicalism românesc. Dacă în cazul unor scriitori dizidenți, Partidul Comunist a acreditat ideea unor influențe străine, înăbușirea protestelor muncitorești nu mai lasă nici un dubiu asupra caracterului antipopular și antimuncitoresc al unui guvern, al unui partid care se pretinde reprezentantul clasei muncitoare.

Așa cum arată autorul APELULUI SLOMR CĂTRE POPULUL ROMÂN DIN ȚARĂ ȘI DIN EXIL, publicat în revista noastră în pag. 3, regimul de la București se teme de muncitori, pe care nu-i reprezintă, pe care i-a dus la cea mai indecentă sărăcie și exploatare, printr-o politică lipsită de orice realism. Regimul comunist din România nu-i înțelege pe muncitori și nu-i iubește. SLOMR, exilat, este simbolul divorțului dintre PCR și muncitorime și implicit arată ilegitimitatea acestui partid care se întitulează, abuziv, „al muncitorilor”. (*Polemici*, an. I, nr. 1, noiembrie 1988)

Decembrie 1988 (FILMUL ROMÂNESC ÎNCĂ LA VÂRSTA AMATORISMULUI)

Între 25 noiembrie și 5 decembrie, publicul din New York a avut oportunitatea rară să ia contact cu filmul românesc. Acest festival al filmului din România s-a înscris în cadrul

unui turneu pe care șapte pelicule românești îl fac în America, turneu aranjat de către Institutul American de Film, în înțelegere cu Româniafilm, prin bunele oficii ale Ambasadei și Bibliotecii Americane din București.

Să spunem de la început că am primit această exhibiție de film românesc cu destul de redus entuziasm, întrucât situația filmului nu poate decât să fie aceeași cu a artei din România, în general. Aceasta se poate să fi fost și opinia altor români de la New York care nu s-au arătat în sală. Publicul, puțin numeros, a fost format din americani care, cu puține excepții, au părăsit sala înainte de încheierea spectacolelor. Și, într-adevăr, după vizionarea celor șapte pelicule, putem afirma cu amărăciune că cinematografia românească n-are deloc de-a face cu arta cinematografică și că se găsește încă la vârsta amatorismului, în pofida celor treizeci de pelicule pe care le produce anual.

Cel dintâi film pe care l-am vizionat a fost *Întunecare* (1985), ecranizare a romanului mediocru al lui Cezar Petrescu. Faptul că se ghicește încă de la început bugetul redus de care au dispus realizatorii e un lucru, desigur, scuzabil. Nu mai puțin adevărat este însă faptul că aceasta s-a repercutat asupra calității artistice. Am vizionat deci scene înguste, decoruri sărace, totul învăluit într-o lumină scăzută, menită să ascundă laturile necoperite. Secvențele exterioare, deși includ multe scene de război, sunt fără amploare. Se cunosc însă nu puține cazuri în care, cu un buget restrâns, s-au creat capodopere. De data aceasta însă, regizorul Alexandru Tatos și scenaristul Petre Sălcudeanu, e evident, dispun ei înșiși de mijloace artistice reduse. Incapacitatea de a construi un scenariu care să trăiască prin el însuși și să-și explice intențiile prin dialog, i-a împins pe autori să abuzeze de flashback-uri, să aducă gândurile eroilor în fața spectatorilor prin procedee expresioniste și din

această incapacitate de a găsi formula artistică adecvată s-a născut numai o încâlcitură de intenții nefinalizate. Filmul nu este decât o serie de secvențe dezarticulate. Și, firește, nici una dintre tentațiile amatorismului nu lipsește. Spectatorul este deci impresionat neplăcut de nenumăratele scene de cruzime, ochi scoși în care colcăie viermii, cadavre, mutilare facială etc. În special de cazul mutilării faciale trebuiau să se ferească în mod deosebit autorii filmului, trebuind să știe că prezentarea schilozeniei în film, ca și pe scenă, este una dintre încercările limită ale talentului. În fine, suntem agasați până la refuz cu simboluri, acestea fiind, orice artist exigent o știe, semnul gustului scăzut, al incompetenței, al amatorismului. Iar simbolurile regizorului A. Tatoș și scenaristului P. Sălcudeanu, firește nu puteau fi decât din arsenalul realismului socialist, menite să sublinieze vechile rețete: contrastul dintre societatea burgheză în descompunere și noua conștiință a forțelor revoluționare, nestrăină de evenimentele din Rusia. De altfel, în majoritatea peliculelor ce au urmat, aproape toate ecranizări ale unor scrieri despre perioada anilor 20 și 30, acest simbol nu lipsește.

Cel de al doilea film pe care l-am vizionat a fost *Pas în doi* (1986), în regia lui Dan Pița, după un scenariu de George Bușecan și D. Pița. Cadrul în care se desfășoară filmul este, de data aceasta, mai interesant. Un colectiv de tineri muncitori, care locuiesc la căminul unei mari uzine, trăiesc continua preocupare de a se căsători, de a-și întemeia o familie și de a părăsi astfel căminul. Acest film, singurul cu subiect din contemporaneitatea României, ne dă mai bine posibilitatea să vedem cât de departe merg îndrăzelile cineștilor români. Și, cu amărăciune, am constatat că aceste îndrăzneli nu merg deloc departe. Avem de-a face cu aceeași fugă constantă din datele realităților, cu crearea aceleiași suprarealități, procedeu

numai de escamotare a imposibilității curajului în cinematografia românească de azi. Tinerii noștri muncitori sunt, firește, admirabili, fiind conștienți pe deplin de rolul lor în cadrul construcției socialiste, aceasta menită să ridice România trecând-o, din rîndul „țărilor în curs de dezvoltare”, în al celor dezvoltate etc. Firește, ei nu trăiesc nici o criză în relație cu munca în socialism. Drama lor este una a iubirii și a prieteniei, deci superficială, încadrându-se acelor contradicții neantagoniste, care caracterizează societatea ce a abolit „exploatarea omului de către om”.

Nu ne-am fi așteptat nicidecum ca D. Pița să realizeze vreun film protest, îndreptat împotriva exploatării pe care, toți o știm, inclusiv D. Pița, o suferă clasa muncitoare română, al cărei Sindicat Liber a fost cu atâta brutalitate oprimat. Dar ceea ce ne-a surprins în mod cu totul neplăcut este încercarea de poetizare a vieții într-o uzină de utilaj greu, încercare ce trădează numai uriașa lașitate sufletească a realizatorilor filmului. Muncitorii aceștia, muncitori de înaltă calificare, sunt un fel de proiecție a tipului renascentist, ei fac facultăți la seral („Nu strică” spun ei, deciși să continue munca lor în uzină), practică boxul și scrima în complexe sportive care le stau la dispoziție cu o bază materială incredibilă și pe care le folosesc după bunul lor plac, frecventează discoteci etc. Și astfel, în locul unui film realist, D. Pița și G. Bușecan ne oferă numai o formulă educativă de ceea ce ar trebui să fie muncitorul în societatea socialistă, iar filmul lor se încadrează în efortul politicii PCR-ului de creare a omului nou, atât de scump comuniștilor, care l-au distrus pe cel vechi.

Dar un alt aspect, mult mai semnificativ, ne-a reținut atenția la vizionarea acestui film, aspect ce ține de personalitatea actricească. Se citesc pe chipurile acestor tineri și necunoscuți (nouă cel puțin) actori, o frământare, un chin ce nu pot fi

decât frământarea și chinul vieții de mizerie la care sunt supuși în România contemporană. Și dincolo de ceea ce se întâmplă pe ecran, gândul ne-a dus la ideea că în actuala atmosferă din țară, realizarea unui film de iubire, *Romeo și Julieta* de pildă, este cu neputință, aceste caractere presupunând ingenuitate proprie omului deasupra necazurilor și frustrărilor unei societăți comuniste. Astfel de actori nu pot exista în România, astăzi. Când privești, din întunericul sălii de la New York, chipurile chinuite ale protagoniștilor acestei povești de iubire, fără să vrei meditezi la felul în care ei ajung pe ecran. Și-ți reamintești lungul șir de compromisuri scabroase la care sunt supuși, concesiile morale ce i se cer unui actor, apoi îndelungatul proces de distrugere a oricărei urme de personalitate prin nesfârșitele școli de îndoctrinare. Toate acestea, desigur, duc la o oboseală, la pierderea completă a oricărei candori. Căci ce este până la urmă un actor, dacă nu un om cu o personalitate adevărată care, pe ecran, își trăiește propria complexitate sufletească ?

Fără nici o îndoială că în cadrul acestui festival al filmului românesc, pelicula după scenariul lui Eugen Barbu, *Domnișoara Aurica* (1986), în regia lui Șerban Marinescu, reprezintă punctul cel mai de jos. Scenariul și concepția sunt un exemplu de neorealism socialist. Într-adevăr, nici nu avem de-a face măcar cu un film adevărat, ci cu un fals film, cu o teză politică. Domnișoara Aurica nu este un personaj, ea nu trăiește aieva, e numai un simbol funcțional al descompunerii unei lumi sortite dispariției sub presiunile luptei clasei muncitoare. În film, de altminteri, nici nu se întâmplă nimic. Domnișoara Aurica, proprietara unui magazin cu rochii pentru mirese, rămasă „fată bătrână”, nutrește visul cununiei în vreme ce forțele antifasciste împart manifeste, iar deasupra orașului, în care foiește o faună de mici burghezi, jandarmi neomenoși și proxeneți, răsună sirena greviștilor de la Grivița. Schematismul

acesta politic confirmă încă odată, dacă mai era nevoie, anacronismul lui E. Barbu care, în cadrul literaturii române, nu este decât o stafie a anilor '50. Iar filmul acesta este încă un prilej pentru autorul *Gropii* să-și etaleze instinctul către zonele descompunerii morale și ale gunoaielor lumii.

Preocuparea pentru epoca dintre cele două războaie, epocă de liberalism românesc și de democrație, atât de insistentă în filmul românesc, judecând cel puțin după aceste pelicule oferite nouă, nu este străină, desigur, de un complex obscur al libertății pe care realizatorii acestor filme n-o pot avea, dar o doresc. Și poate că reconstituirea aceasta obsesivă a Bucureștilor de altă dată, are ceva de-a face și cu dispariția sub buldozările lui Nicolae Ceaușescu a urmelor sale, deși filmul, ni se spune, a fost creat în întregime în studiouri.

Nu departe ideologicște stă *Cuibul de viespi* (1987), ecranizare după comedia de scurtă respirație a lui Alexandru Kirițescu, în regia și scenariul lui Horea Popescu. Iar ca realizare cinematografică *Cuibul de viespi* este un film monoton, în pofida scandalului neîntrerupt din casa Duduleanu (ori poate tocmai de aceea) și nu merită comentarii deosebite. Jocul actoricesc este slab, actorii, de teatru, nu se pot parcă adapta filmului, iar H. Popescu este și el un regizor cu gust pentru simboluri care, firește, sunt de extracție realist-socialistă. Astfel, după câteva false încheieri, membrii clanului Duduleanu îi trag un chef cu lăutari în cavoul familiei, iar unui trecător curios, atras de muzică, îi strigă să-i lase și să închidă ușa peste ei, simbol desigur al îngropării societății burgheze, condamnate de cursul istoriei etc., etc. etc.

Dacă despre filmul lui E. Barbu, *Domnișoara Aurica*, am spus că reprezintă, prin vulgaritatea și conformismul ideologic, punctul cel mai scăzut, aproape de încheierea festivalului am avut surpriza să vizionăm un film încă mai prost. E vorba de

Întoarcerea din iad (1983) în regia și scenariul lui Nicolae Mărgineanu, făcut după o proză scurtă de Ion Agârbiceanu. A voi să faci un film bazat pe scrisul acestui preot de țară tezist este deja semnul lipsei de gust. Și, într-adevăr, avem de-a face cu o anecdotă din cale afară de uzată. Doi rivali în dragoste merg la război și sfârșesc prin a se ajuta să supraviețuiască. Scenele petrecute în satul ardelenesc sunt numai niște schițe superficiale, replicile sunt sărace, jocul actoricesc de un nivel scăzut, pentru ca o dată cu trecerea filmului la scenele de pe frontul din Galiția să fim agasați până la insuportabil cu explozii de bombe, într-un colț de front (decor de teatru) învăluit în cel mai ieftin și copilăresc fum. Regizorul N. Mărgineanu încearcă să denunțe războiul și luptă cu disperarea celui ce nu se găsește la locul lui în cinematografie. Teza, constând în ideea că războiul dezumanizează, este deja atât de uzată în literatura noastră și de pretutindeni și, după *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, puțin se mai poate spune despre ea, și în nici un caz de către N. Mărgineanu, încât cele 116 minute de proiecție devin un înfiorător supliciu. Nu este de mirare că publicul a părăsit sala cu mult înainte de încheierea filmului.

Dacă în cazul *Întunecării* am avut de-a face cu ecranizarea operei unui scriitor mediu, dar sprinten, iar în cazul *Întoarcerii din iad* cu ecranizarea unei schițe a unui scriitor slab, în cazul *Ciulendrei* (1985) suntem în fața ecranizării scrierii unui titan: Liviu Rebreanu. Și totuși, să spunem de la început că în cadrul operei marelui romancier, *Ciuleandra* face parte dintre operele minore, fără să fie totuși cu desăvârșire moarte, cum sunt de pildă *Crăișorul*, *Amândoi* și poate chiar *Gorila*. În pofida subiectului de basm, construit în jurul unei coincidențe (ori poate tocmai de aceea), această nuvelă mai lungă, tratată în spiritul povestirilor spaniole și care este însă scrierea naturalistă,

zolistă prin excelență, a lui L. Rebreanu, urmărind declanșarea unui caz de demență, se susține artisticeste. Firește că filmul își are mijloacele sale de expresie, inconfundabile, neavând aproape nimic de-a face cu literatura. Și totuși scenaristul poate beneficia de buna construcție a subiectului. Se întâmplă, însă, că de cele mai multe ori realizatorii ecranizărilor nesocotesc rotundimea scrierilor, „îmbunătățesc” textele respective, ca să fim ironici și strică astfel echilibrul. Iată de ce în cazul ecranizărilor a devenit un merit neprețuit urmarea, de către regizor, cât mai fidelă a cărții.

Semnătura lui Sergiu Nicolaescu sub regia acestei ecranizări, judecând după superproducțiile deceniului '70 semnate de același, n-a fost de natură să ne încurajeze și să ne dea speranța să ne așteptăm la un produs încadrat între limitele artei. Am avut însă surpriza să vedem o bună ecranizare. Alternarea planului citadin cu cel sătesc, a scenelor de interior (în decoruri excelente) cu cele din exterior au dinamizat filmul în mod fericit. S. Nicolaescu însuși a văzut subiectul cinematografic și a creat un limbaj vizual interesant. Alegerea cadrelor a fost excepțională, personajele încadrându-se perfect în atmosfera lor. În fine, Ion Rițiu, protagonistul filmului, pe lângă farmecul personal, a dat o interpretare discretă și în limitele artei.

Defectele filmului s-au produs în momentul în care gustul realizatorilor se desparte de bunul gust al lui L. Rebreanu și „îmbunătățesc” scenariul. Îngroșarea conflictului dintre marii moșieri de la București și săteni, prin caricaturizarea celor dintâi și idealizarea celor din urmă, face loc unui sentimentalism umanitar în spiritul poporanismului și strică echilibrul realist, dat de acea „neparticipare” care face forța scrisului rebrenian. Un singur exemplu: mama Mădălinei, fata luată de la țară și „creată” de bătrânul Faranga prin școlile din Vest,

apoi dată de soție fiului său pentru a întări sângele subțiat de secole al neamului, venită, în carte, să cerșească bani, în film refuză banii, cu o noblețe în afara adevărului psihologic, noblețe care contrazice nu numai romanul, dar și psihologia țărănească, pe care oricum L. Rebreanu, țaran el însuși, a cunoscut-o mai bine și de care nu s-a rușinat nici o clipă. Îngroșarea atitudinii doctorului Ursu, care în roman se mulțumise să-și facă numai datoria de medic, strică (și aici este acel mister al artei) un caracter condus bine până aproape de sfârșit. Gustul regizorului și scenaristului pentru „finaluri” de efect îl face pe Puiu să se spânzure în film, deși în carte autorul se mulțumise numai cu zugrăvirea declanșării nebuniei.

În fine, special am lăsat la urmă discuția asupra filmului *Jacob* (1988) în regia și scenariul lui Mircea Danieliuc, bazat pe scrierile lui Geo Bogza. După părerea noastră *Jacob* se alătură prin calitățile sale *Ciulendrei* pe care, desigur, sub anumite aspecte, o întrece. M. Danieliuc ni se pare a fi un regizor adevărat. El știe clar că filmul are un limbaj al său, nu face teatru filmat, și camera în mână sa începe să „vadă”, să aibă „viziuni” asupra lumii exterioare subiectivității cineastului. Sub privirea cinematografică a lui M. Danieliuc decorurile, peisajele comunică informații cărora regizorul le citește semnificațiile. M. Danieliuc înțelege perspectiva, explorează lumina și umbra, surprinde semnificația gesturilor, în fine, este acasă în lumea filmului. *Jacob* nu este un film cu adevărat, el depune numai mărturie de posibilitățile de excepție ale regizorului al cărui ochi, care vede realist, a realizat aproape un film documentar. În măsura în care vreodată el va cădea peste un scenariu motivat, într-un moment de grație, ar putea desigur să creeze un mare film românesc, un film clasic. (*Polemici*, an. I, nr. 2, decembrie 1988)

Decembrie 1988 (LIBERALISM SOVIETIC ȘI STALINISM ROMÂNESC)

Politica externă românească a fost mereu în situația de a se ghida după desfășurarea evenimentelor internaționale, nefiind măcar vorba vreodată de un rol activ în aceste evenimente. De aceea toate marile acte politice naționale s-au făcut, după lungi așteptări, în funcție de conjuncturi internaționale favorabile, tot așa după cum marile nenorociri ne-au venit în momente de dezechilibru internațional. Chiar existența statului român, fiind în dependență de raportul forțelor externe, ne-a învățat că nu ne putem permite să pierdem nici o ocazie care ne-ar fi putut aduce o consolidare a poziției noastre.

Politica internă însăși a fost expresia acestei fragilități geopolitice. Astfel, în ordinea supraviețuirii ca stat și a satisfacerii necesităților interne, principiile politicii românești s-au structurat după această fatalitate istorică.

Iată însă că astăzi suntem în situația de a contrazice aceste principii și, odată cu aceasta, propriile interese. Și numai datorită faptului că regimul politic intern a pierdut contactul cu necesitățile românești.

Astăzi, când vecina noastră Rusia, încercând să evite un dezastru politic și economic, face pași hotărâți spre o modernizare a concepțiilor politice, Partidul Comunist Român, care n-are nici o legitimitate în cadrul vieții politice românești, fiind adus la putere prin forță de către străini, cu prețul distrugerii forțelor reprezentative și compromiterii vieții poporului român pentru aproape o jumătate de secol, se opune cu îndârjire oricărei schimbări.

Timp de decenii, românilor li s-a refuzat orice încercare de liberalizare, oricât de timidă ar fi fost aceasta, a regimului intern. Și mereu sub motivația, odioasă și implacabilă, că „să nu-i supărăm pe Ruși”.

Iată însă că astăzi, când Mikhail Gorbachev, ce apare ca omul providențial care va restructura sistemul comunist falimentar pe calea reformelor, a renunțat deschis la doctrina care poartă numele lui Leonid Brejnev, de intervenție armată în țările satelite Moscovei, în caz de abandonare a liniei comuniste, în România libertățile cetățenești se degradează, în loc se se îmbunătățesc.

Ne este dat să asistăm la situația paradoxală în care în Uniunea Sovietică, țara constrângerilor politice prin excelență, prinde teren un liberalism de neconceput acum cinci ani, în vreme ce în România, care sub Nicolae Ceaușescu juca rolul de dizidentă în cadrul blocului comunist, să se agraveze un neostalinism cu atât mai anacronic.

Concluziile care se trag din această situație sunt, desigur, evidente. Regimul lui N. Ceaușescu s-a separat complet de popor, căruia nu-i mai poate înțelege aspirațiile și, devenit anacronic în epoca aceasta de schimbări de necrezut ce se petrec în Europa de Est, nu mai este capabil să facă față momentului istoric.

Desigur că „restructurarea”, de care vorbește M. Gorbachev, a sistemului de tip comunist, este interpretată de către optimiști drept „schimbarea” sistemului cu un altul, care să se dovedească viabil.

Că această transformare nu se poate face pe care revoluționară, oricât ar dori-o unii, este evident în epoca nucleară. Calea reformelor, chiar dacă mai îndelungată, este mai pașnică și rămâne deschisă. Este calea pe care, desigur, că trebuie s-o urmeze și românii.

Atâta vreme însă cât dictatura personală a lui N. Ceaușescu va continua în România, nici una dintre reformele și schimbările care se impun timpurilor revoluționare pe care le trăim, nu va fi posibilă. N. Ceaușescu, care ține o țară întreagă

prizonieră, este el însuși prizonierul unei mentalități politice anacronice.

Pentru timpuri noi, trebuiesc oameni noi. Și, desigur că acum, când scriem aceste rânduri, undeva acolo în țară există omul care va face posibil drumul României către o nouă epocă din istoria ei. Acest om este așteptat.

Cu cât aceste schimbări se vor produce mai devreme, cu atât mai bine va fi pentru români, care simt nevoia să respire din nou. (*Polemici*, an. I, nr. 2, decembrie 1988)

Decembrie 1988 (CUM TIPĂRIM JURNALUL LUI CAMIL PETRESCU)

Când, în urmă cu mai bine de zece ani se tipărea, în sfârșit în întregime, la Editura Cartea Românească, caietul de *Note zilnice: 1927–1940* ale lui Camil Petrescu – croșetele nu lipseau, firește, în ele răsuflă duhul cenzurii – după ce mai întâi fuseseră publicate fragmentar în *Viața Românească*, la chiar moartea scriitorului, cititorii desigur că nu și-au putut ascunde insatisfacția față de volumul redus al acestora. Ne-am fi așteptat, desigur, ca marele scriitor, prin excelență autobiografic, să ne lase nu numai una dintre cele mai profunde documente existențiale sub formă de jurnal, dar și unul dintre cele mai vaste. Oricum, cele 130 de pagini îngrijite de Mircea Zăciu, s-au dovedit a fi dintre cele mai de seamă scrieri ale autorului.

Dar ceea ce foarte puțini au știut și foarte puțini știu încă azi, este că autorul *Mioarei* a lăsat în urma sa un volum cu însemnări jurnaliere ce depășește de foarte multe ori *Caietul...* Și nu mă refer aici numai la acel faimos *Jurnal medical* ținut de Camil Petrescu pe durata mai multor decenii, mereu anunțat în planurile editoriale, niciodată apărut, scriere pe cât de

tulburătoare, pe atât de misterioasă, dar la multe alte notații rămase în arhiva scriitorului.

Cititorii *Notelor zilnice* au putut, desigur, să fie încredințați că se aflau în fața unicului jurnal când citeau în deschiderea acestora:

Așadar 13, așadar 1927, anul în care împlinesc 33 de ani. „Vârsta la care a murit Sans culotul Isus Cristos. Vârsta fatală revoluționarilor”, răspundea Camille Desmoulins tribunalului.

Vârsta fatală poezilor. Vârsta la care se declară nebuniile sau sfârșesc aporiile sociale începute la 18 ani. Cei care scapă între 30–35 de ani mor fără îndoială numai la bătrânețe.

Un jurnal e un lucru anost și aproape fără sens. Totuși simt nevoia unei exteriorizări. O operă literară mi-ar lua timp și mi-ar cere o efortare de care azi nu mai sunt în stare.

Va trebui totuși să înregistrez în note fie și agramate zigzagurile îndoielilor mele cotidiene. În conflictul acesta pe care îl am cu toată lumea am nevoie de un martor, relativ obiectiv, ca un aparat de filmat în prezența unei scene fahiriste.

Dar, cu șase ani în urmă, la 10 noiembrie 1921, tot el scrisese:

Voi ține jurnal ca fetele de pension. Cu tot ridicolul, cred că nu mai pot evita însă acest lucru, fără să nu-mi dăunez organizării experienței mele. Lucrul a început să devie tragic. Conflictul între mine și lume a devenit prea acut ca să nu-l supun unei observații zilnice. E, însă, o problemă grea, aceea dacă această pagină nu va contribui la surmenajul meu. Ca să evit, în orice caz, voi însemna simplu, reportericește. Zilnic dar nesilnic. De altminteri, e un jurnal-registru și nimic altceva. Trei băți și cortina, deci !

Ceea ce vrem să relevăm aici este tocmai importanța acestor notații abandonate, altele decât *Notele zilnice* și *Jurnalul*

medical, care nu numai că dublează numărul paginilor diaris-tice, dar acoperă întreaga viață activă a scriitorului. Din aceste notații, începute succesiv și tot așa abandonate, s-au tipărit în mod odios în paginile revistei *Manuscriptum* – odios în măsura în care aceste notații răzlețe au fost aduse la lumină fragmen-tate de către editori din considerente din cele mai absurde.

Firește, nu ne-am fi așteptat la Alexandru Oprea să-și lepede năravul său de cenzor înrăit. În nr. 3 (12), 1973, Al. Oprea editează pagini de jurnal privitoare la avatarurile scenariului de film *Bălcescu*, adaptare după piesă, la care Camil Petrescu începe lucrul în luna septembrie 1950, la cererea Comitetului Cinematografiei. Proiectul, care va ocupa mai bine de trei ani din viața autorului, nu va fi finalizat din cauza atitudinii obstruc-ționiste a factorilor culturali ai acelui „deceniu obsedant”. Din fragmentele alese spre publicare de Al. Oprea nu se înțelege nimic pentru că editorul, după ce ne înștiințează că nu urmă-rește să facă proces de persoane, mânuiește foarfecele cu o voluptate de adevărat „responsabil cultural”.

Dar mai surprinzătoare, pentru noi, este înțelegerea pe care doamna Florica Ichim, pasionată editoare a arhivei camilpe-tresciene, o arată față de pudoarea unor doamne și ne pre-zintă în nr. 2 (35), 1979, desfigurate pagini de jurnal din anul 1923, din perioada elaborării *Mioarei*, deci de maximă însem-nătate. Nu putem decât să regretăm, cu atât mai mult cu cât Liviu Călin, editorul seriei de *Opere* a scriitorului, prin lentoa-rea cu care înaintează în pregătirea volumelor, nu ne dă prea multe speranțe de a avea în mână *Jurnalul*, dacă nu contăm pe o longevitate de excepție.

În fine, în nr. 1 (26), 1977, Alexandru Bojin, a cărui activi-tate a fost deja semnalată drept exemplu de ceea ce nu trebuie să fie munca de editare de texte, publicase și el pagini inedite de jurnal, datând din anii 1942–1945 și 1952–1955. Iată-l pe

Camil Petrescu notând despre căderea excepțională de zăpadă din ianuarie 1954:

12 ianuarie 1954. Ger care a durat 3 zile.

Zgomotele se aud peste o liniște fundamentală, geologică, cosmică. Peisajul este ireal, de legendă albă.

Sunt alte conture –

Zăpada afânată s-a lăsat puțin tot cu conturul ei, da a înghețat, s-a întărit, s-a înclinat.

Se merge la înălțimea streășinei (a ferestrelor de la parter), pe poteci înguste, lunecoase, ca la munte. Oamenii apar după clinuri albe, ca după movile.

Acestor pagini răzlețe, neașteptat de numeroase, li s-ar putea alătura frecvențele notații de la repetițiile și premierele Teatrului Național, din anul 1939, când Camil Petrescu a condus timp de zece luni această instituție.

Dar ca să nu stăruim, nepropunându-ne aici citarea de texte, să spunem că ceea ce editorul *Jurnalului* lui Camil Petrescu va trebui să înțeleagă, este faptul că publicarea separată a acestor „jurnale” este echivalentă cu nepublicarea lor deloc. Ar trebui să se înțeleagă, poate, o dată pentru totdeauna, că jurnalul unui scriitor este o scriere unică în cadrul operei sale, oricât de mult ar crede scriitorul însuși că începe mereu „un nou” jurnal. Jurnalul, prin chiar definiția sa, este un document fără început și fără sfârșit, diform ca viața însăși și prin chiar aceasta excepțional de interesant. Într-un concept lărgit, corespondența însăși e parte a acestui document personal neliteraturizat și publicarea laolaltă și-ar găsi o înaltă justificare, măcar pentru un număr restrâns de cititori. Este exact ceea ce a înțeles domnul Niculae Gheran, excelentul editor al lui Liviu Rebreanu, care a intercalat notațiile jurnaliere ale romancierului român aflate în două caiete distincte. Lucru pentru care

trebuie să-i fim recunoscători, publicarea separată a *Jurnalului de la vie* ar fi fost o eroare mare, cât o catastrofă de cultură. Editorul, care a făcut pentru L. Rebreanu ceea ce a făcut Perpessicius pentru M. Eminescu, a mers în înțelegerea conceptului de „document” până acolo că a considerat oportună tipărirea în cadrul aceluiași volum, la addenda, a interviurilor autorului *Pădurii spânzuraților*.

Jurnalul lui Camil Petrescu e asemenea diamantului ascuns sub o crustă de zgură și care-și va releva frumusețile numai apoi, în mâna unui meșter iscusit. Putem spune chiar că, așa cum ni se înfățișează acum, jurnalul acesta este chiar cazul „tipic” de jurnal, așa cum orice jurnal adevărat ar trebui să fie. Jurnalele cu care cultura ne-a obișnuit sunt numai niște scrieri, de cele mai multe ori moarte, născute din dorința, mărturisită implicit prin îngrijirea, prin literaturizarea lor, de a fi publicate. Într-o cultură, un document strict personal, cu funcția unică de clarificare interioară, e de neprețuit. Acest caz rar, în literatura noastră, este *Jurnalul* lui Camil Petrescu.

Această scriere, excepțională în măsura în care înregistrează respirația unui individ excepțional, își așteaptă încă editorul. Țesătura ce va ieși din firele acestea aparent separate, va fi o carte mare, unică la noi, care, astăzi, când Camil Petrescu este, poate cu excepția lui George Bacovia, cel mai influent scriitor în literatura română contemporană, e așteptată de o întreagă cultură.

Apare astfel, mai mult decât clar, că tipărirea *Jurnalului* lui Camil Petrescu depășește munca de rutină a editorului, fiind un act de creație, chiar dacă numai editorială. Editorului îi va fi indispensabilă înțelegerea sensurilor și semnificației operei și (mai ales) a vieții marelui dramaturg, ceea ce înseamnă, de fapt, a avea intuiția „cazului literar” și, implicit, a literaturii ca transcriere în carte a unei activități de cunoaștere.

În încheiere, va trebui cu siguranță să spunem că editarea adecvată a acestui document existențial va însemna chiar mai mult decât o rezolvare corectă a unei probleme editoriale. Va însemna, de fapt, efortul conștiinței românești în procesul de eliberare de prejudecățile curente despre literatură și a dovedi capacitatea de intuire, în zonele lor de adâncime, a momentelor sufletești de excepție create în cadrul civilizației românești. (*Polemici*, an. I, nr. 2, decembrie 1988)

Ianuarie 1989 (O LECȚIE DE DEMOCRAȚIE)

Românii din Statele Unite, care au fost martorii transferului pașnic de putere de la Administrația Reagan la Administrația Bush, desigur că nu se poate să nu se fi gândit, măcar câtuși de puțin, la situația politică din România, la mascarada pe care o reprezintă dictatura lui Nicolae Ceaușescu.

Ronald Reagan, președintele celui mai puternic stat din lumea contemporană, după ce a parcurs pentru ultima dată aleile Casei Albe, după ce a mai aruncat o privire plină de melancolie asupra Salonului Oval, în care s-au discutat și rezolvat crize de magnitudine internațională, după ce a mai privit o dată biroul pe care s-au semnat documente de importanță istorică, a pășit fără șovăire și a părăsit puterea, pentru a se reîntoarce în viața privată.

Iar doamna Nancy Reagan, după ce a împachetat, întreaga dimineață, lucrurile ce aparținuseră familiei, a ascultat, în sfârșit, de sfatul secretarei sale de presă: „Dacă veți lăsa ceva în urmă, vă va fi trimis. Vi se cunoaște adresa !”

Și-l imaginează oare cineva pe N. Ceaușescu împachetându-și cu grijă lucrurile spre a părăsi biroul său de la Palatul

Regal, ori reședința sa de pe Bulevardul Primăverii, pentru a preda altei persoane „Puterea” pe care o deține cu îndărătnicie de un sfert de secol ?

Și ce anume ar trebui să împacheteze „perechea prezidențială” ? Câte palate, castele, vile, reședințe de tot felul, de iarnă, de vară, de toamnă, de primăvară ? Câte automobile, iahturi, elicoptere, avioane ? Câte cadouri smulse de prin vizitele „de lucru” și „de prietenie”, inutile (pentru români), întreprinse pe toate meridianele lumii ?

Dar ce spunem noi ? Poate că, având o viziune normală încă asupra realității înconjurătoare, nici nu ne putem închipui măcar ce ar putea gândi cu adevărat N. Ceaușescu despre întinderea posesiunilor sale. Probabil că, în această absurdă ipoteză, că într-o zi ar realiza că a făcut îndeajuns rău poporului pe care a avut misiunea să-l pedepsească și și-ar împacheta lucrurile să plece, ar crede poate că pământul însuși al țării este posesia sa, cum gândeau domnii feudali, cu care-i place atât de mult să se compare.

Puterea corupe. Iar N. Ceaușescu, care o deține de un sfert de secol, este corupt. Iar dacă ne-am declara de acord cu idea necesității creării unui „om nou”, ceea ce nu văd de ce n-am face-o, aceasta fiind chiar îndreptățirea efortului omenirii în mii de ani de suferințe și transformări, exemplul cel mai nimerit ni l-ar da N. Ceaușescu însuși. N. Ceaușescu, care se îmbracă în blănuri, care circulă în automobile de lux, căruia îi place să fie numit „excelență” și care inaugurează „sceptrul prezidențial” e un om vechi, îngust și reacționar, care se lasă corupt de putere asemeni unui derbedeu.

Iar faptul că astfel de situații se pot petrece în secolul acesta în ținuturile românești este moștenirea fatalității de a ne fi dus viața, asemeni unor orfani, departe de locurile originii noastre, aici, lângă Balcani.

Thomas Hobbes, John Locke, Voltaire și alții, au deschis discuția asupra tiraniei și au pus bazele democrației în Anglia, Franța, și nu în Carpați.

Dar parcă niciodată n-am fost mai puțin europeni decât în acești ani de la război încoace și, în special, în cei douăzeci și cinci ai „domniei” lui N. Ceaușescu.

Ceea ce oamenii aceștia înguști, care s-au perindat pe la conducerea României postbelice, nu înțeleg, este faptul că popoarele, țările, statele nu s-au dezvoltat plecând de la producția de oțel, ci de la producția de idei. Iar în România tocmai în domeniul ideilor s-a dus cea mai înverșunată luptă de a se distruge tot ce era mai bun. (*Polemici*, an. II, nr. 3, ianuarie 1989)

**Ianuarie 1989 (HENRIC AL IV-LEA DE LUIGI PIRANDELLO LA
TEATRUL „ROUNDAABOUT”)**

Sunt, desigur, destule spectacole interesante pe Broadway despre care s-ar putea vorbi, interesul meu a mers însă în întâmpinarea unei încercări de revitalizare a lui Luigi Pirandello aici, la New York, un autor contestat astăzi din ce în ce mai larg și aproape uitat de teatre.

Ceea ce este interesant pentru ascultătorii din România să știe, este că publicul american, nici chiar în epoca de aur a pirandelismului nu s-a simțit mișcat de abstracțiunile autorului italian, abstracțiuni care i-au făcut pe critici să-l caracterizeze cu termenul contradictoriu de „dramaturg-filozof”.

Încercarea de a-l readuce în atenția publicului de pe Broadway prin anii '60 a fost și ea zadarnică. Iar astăzi, ce șanse are L. Pirandello să-și cucerească un public pe care nu l-a putut interesa în trecut ?

După mai bine de cincizeci de ani de la moartea sa, există încă oameni de teatru care se dedică amintirii unui succes dintre cele mai spectaculoase pe care vreun autor dramatic le-a reputat vreodată. Dar și a unui palmares în care stă înscris un Premiu Nobel pentru literatură. Numai că, în fața posterității, nici succesul de moment și nici Premiul Nobel nu înseamnă nimic.

Nici de data asta L. Pirandello n-a reușit să ajungă pe o scenă de pe Broadway, ci numai, ca întotdeauna, pe una Off Broadway.

Henric al IV-lea, piesa la care ne referim, prin numărul mare de replici ingenioase care, dacă nu pot crea un caracter, pot colora însă un personaj, precum și prin finalul patetic, are un oarecare echilibru, ce o face să fie piesa reprezentativă a lui L. Pirandello.

Subiectul, cunoscut desigur de către mulți, e simplu: într-un carnaval, eroul titular a căzut de pe cal și în urma loviturii și-a pierdut memoria propriei personalități. Costumat în Henric al IV-lea al Germaniei, a rămas cu obsesia că este într-adevăr ilustrul personaj istoric. Familia îi întreține iluzia, creându-i, într-un azil, un cadru adecvat obsesiei sale. Dar, după unsprezece ani, eroul își recapătă memoria propriului trecut. Anii s-au scurs însă, el a îmbătrânit, în vreme ce ceilalți și-au trăit viața lor normală. Fosta sa iubită s-a căsătorit cu rivalul său.

Drama se declanșează în momentul în care aceștia, după ani, vin să-l viziteze. După câteva scene de considerații teoretice cu privire la realitate și aparențe, specifice lui L. Pirandello, în eroul nostru răbufnește mânia pentru anii pierduți și-și omoară rivalul din trecut, despre care știa că a fost cauza căderii sale de pe cal. De acum, vrând, nevrând va trebui să rămână un fals nebun pentru tot restul vieții.

L. Pirandello ne apare astăzi, în *Henric al IV-lea*, ca și în celelalte creații, un autor de melodrame țesute în jurul unor vicii de logică ce generează ingenioase situații care par a fi probleme și nu sunt decât jocuri de perspicacitate, și aceasta este desigur cauza care i-a făcut pe critici să-l înscrie în rândul autorilor teatrului de idei, mai mult chiar decât insistența sa asupra problemei de ordin filozofic a raportului dintre esențe și aparențe.

Încă din prima piesă caracteristică, *Datoria medicului*, avem de-a face cu un personaj, Tommaso, care comițând un adulter este surprins de soțul înșelat, pe care, într-o scurtă luptă, îl omoară. Conștient de responsabilitatea faptei sale, Tommaso nu ezită să-și autoaplice pedeapsa supremă, absolută, drept care comite un act de sinucidere. În fața lui însuși și în fața unei instanțe ultime, absolute, gestul său l-a absolvit. Dar, la acest punct, intervine medicul care-l salvează, pentru ca, după recuperare, în dreptul ușii, să aștepte gardianul, simbolul justiției omenești căreia Tommaso va trebui să-i facă față. Cu ce drept dar s-a interpus medicul între cele două planuri, cel transcendent, al justiției absolute, în care Tommaso și-a asumat întreaga responsabilitate, și cel terestru, al justiției omenești ? La o a doua încercare de sinucidere, medicul, zguduit de problema logică, îl va lăsa să moară.

Numai că, oricât de ingenioase ar fi situațiile în care L. Pirandello își închide personajele, el nu creează caractere. Or, fără caractere nu poate exista teatru. Iar criticii care se obstinează să-l aducă pe L. Pirandello dinaintea publicului de azi, nu par a se simți deloc într-o situație contradictorie, când tot ei admit, citând-o, remarca lui Bernard Shaw: „O intrigă există din cauza personajelor și nu personajele din cauza intrigii”.

La L. Pirandello, o serie impresionantă de personaje-marionetă vin să slujească abstracțiunii și, curios, nici unul dintre

acestea nu se pune în situația zguduitoare de a percepe actele esențiale ale vieții ca idei, iar singurele idei din piese rămân cele ale autorului.

Regizorul J. Ranelli, după nume el însuși posibil din familie de italieni, a oferit publicului, dacă pot să spun așa, un maximum de L. Pirandello. Aceasta nu numai alegând piesa cea mai caracteristică a autorului, dar implicând în viziunea sa regizorală și elemente de „teatru în teatru” din *Șase personaje în căutarea unui autor*. Firește, aceasta în măsura în care a fost posibil. Neputând aduce spectatorii (falși, desigur) pe scenă, a renunțat la cortină și a făcut pe mânuitorii de decor să se intersecteze cu personajele chiar în timpul acțiunii. Și poate că n-a făcut bine, dat fiind faptul că piesa însăși, prin dese travestiri ale personajelor, are elemente de „teatru în teatru”. S-a îngroșat astfel o latură și așa puțin supărătoare prin stăruința ei.

Oricum, datorită calităților de ingeniozitate a intrigii, de care am pomenit, precum și a jocului lui Paul Hecht, mult deasupra colegilor săi, piesa a plăcut unui public nu prea numeros. (*Polemici*, an. II, nr. 3, ianuarie 1989)

Primăvara 1990 (TIRANIA CELUI SLAB ASUPRA CELUI PUTERNIC)

După aproape cincizeci de ani de impostură ideologică privitoare la cheștiunea minorităților conlocuitoare, iată că românii sunt puși în fața faptului de a lua, fățiș de data aceasta, cunoștință de ura nestinsă a ungurilor contra lor.

Evenimentele de la Târgul Mureș nu sunt decât expresia aceleiași componente psihologice a maghiarilor, acest popor de origine tătară care, deși e constrâns de realitățile Europei

secolului al XX-lea să trăiască în interiorul unor granițe stabile, nu-și poate depăși condiția nomadă, care l-a împins și pe la noi și aspiră, în continuare, la anexare de teritorii.

Că în spatele acestor acțiuni sprijinite zilnic de o propagandă vastă desfășurată deopotrivă la Budapesta sau în străinătate s-ar ascunde și rațiuni mai consistente, nu știm. S-ar putea ca ungurii, care sunt datori la băncile internaționale cu peste douăzeci de miliarde de dolari, să dorească plățirea acestora prin exploatarea Transilvaniei românești în urma unei eventuale alipiri.

Noi le spunem cu acest prilej că, indiferent de felul în care nefericiții de români și-ar fi plătit propriile datorii externe, de care nici nu erau responsabili, răspunderea revenind Partidului Comunist – și știm că au fost aduși în condiția de sclavie –, ei și le-au plătit prin muncă, și nu prin jaf.

Românii care trăiesc în străinătate știu ce înseamnă propaganda maghiară neîntreruptă, demonstrațiile în favoarea alipirii Transilvaniei, lăudarea bunăstării materiale care, pentru unguri, înseamnă prezența unor cârnați în galantarele de la Budapesta, în vreme ce România era tăcută, cufundată în întuneric și înfometată. Românii din New York, și numai ei, știu cât de dureros a fost spectacolul acesta repetat timp de ani și ani. Dar tot ei știu că propaganda maghiară nu e decât tot un reflex al neputinței, o trăsătură a mentalității minoritare, de a cere ajutor la străini – astăzi la americani, cum au făcut-o în trecut la nemți.

Se întâmplă însă că, în România, în urma acestor presiuni continue, națiunea noastră care dă adăpost acestor minoritari nereductibili, din teama de-a nu fi calificată drept șovină, să îndure o tiranie care este cea mai cruntă dintre toate: aceea a celui slab asupra celui puternic. Teamă aceasta îi împinge pe români să sfârșească prin a-și linguși dușmanul – să nu creadă cumva ungurii și străinătatea că noi suntem supărați

pe șovinismul lor și că s-ar putea cumva să nu îndurăm la infinit oricâte provocări. Această situație, dăunătoare sănătății conștiinței naționale, nu e departe de cea în care, sub dictatură, victimele își laudă opresorii.

Sub presiunea spațiului de ziar vrem numai să le amintim unguirilor că istoria suferințelor românești este istoria invaziilor asupra pământului strămoșesc. Dacă românii, care-și încropiseră o democrație, au trebuit să îndure o jumătate de secol de comunism, se datorează ocupării țării de către ruși. De aceea s-au găsit, printr-o tragică necesitate istorică, de cealaltă parte a Aliatilor, cu care aveau afinități de civilizație. Ungurii au mușcat și ei din pământul românesc, provocând atâtea tragedii știute și neștiute, în acei ani negri. Îi acuzăm deci de suferința noastră comunistă în mod direct. (*Polemici*, an. II, nr. 5, primăvara, 1990)

**Primăvara 1990 (UN „ROMAN” APĂRUT SUB EGIDA
COMISIEI GUVERNAMENTALE PENTRU PAȘAPOARTE)**

Cei care au trebuit să scrie despre literatura românească contemporană știu neplăcerea legată de această îndeletnicire. Constanta evitare, sub pumnul de fier al dictaturii, a adevăratelor probleme de viață care trebuiau să facă obiectul unei literaturi adevărate, de către scriitori români contemporani, care își trădaseră calitatea de conștiințe ale neamului, a făcut toată această literatură insipidă, a condamnat-o la eșec încă înainte de concepție. Dar nu despre una din aceste cărți vrem să scriem aici, ci despre un text care nu aparține literaturii, nici măcar celei rele, ci care este de-a dreptul un act antisocial, fiind numai un text slujitor al serviciilor de dezinformare ale Securității române. Cât de neplăcut e să scrii despre aseme-

nea cărți, cititorul își va da seama singur, bănuind probabil că a le citi este și mai supărător. Noi sperăm numai, căutând să descifrăm intențiile ascunse cu perversitate ale textului, să lăsăm responsabilitatea acestei neplăceri numai autorului, Corin Bianu și „romanului” său, *În bătaia vânturilor*, apărut sub însemnele Editurii Junimea din Iași, dar de fapt, sub grija organelor Securității responsabile cu activitatea de contrainformații.

Într-un text intitulat *În loc de motto*, autorul ne informează că vom citi o carte „scrisă de un român numai despre români”. După lectura cărții însă, ne vine greu să credem că autorul ei este român, și aceasta tocmai pentru faptul de a fi scris această carte „pentru români”. Autorul s-a adresat românilor în general dar, în particular, mai ales acelor care, îngroziți de situația insuportabilă din România luată prizonieră de Nicolae Ceaușescu și familia sa, doresc să ia drumul exilului voluntar. Mai departe, autorul face figură spirituală și ne informează că „orice asemănare cu fapte sau persoane din realitate nu este întâmplătoare”, pentru ca apoi să recunoască faptul că pentru realizarea acestei cărți a consultat numeroase documente personale și oficiale și mulțumește, pe această cale, tuturor celor care, „cu deosebită amabilitate, i le-au pus la dispoziție”. E firesc deci să ne întrebăm cine vor fi fiind aceia care i-au dat aceste documente personale, dar mai ales oficiale, și încă cu atâta amabilitate. Răspunsul este, desigur, cunoscut de către toți românii cărora se adresează autorul: serviciile de securitate care cenzurează corespondența celor aflați în străinătate. Dar să vedem ce are de spus „românilor” acest intim al Securității lui N. Ceaușescu.

Să nu căutăm, prefăcându-ne la rîndul nostru, vreo urmă de stil în proza lui C. Bianu, a cărei vulgaritate personală răzbate la fiecare pas. Astfel, el își pune unul dintre eroi, pe Terente, să-și exprime dezgustul moral față de Occidentul în care

hotărâse să rămână eroul principal „cu un scuipat lansat cu viteză și precizie pe covorul de lux, exact între pantofii interlocutorului.” Murdăria stilistică devine un păcat mult prea mic față de actul odios pe care acest autor îl comite întocmind această scriere în marea închisoare care este România contemporană.

Dar să intrăm în subiect. Tânărul Dan Borcea, trimis de statul român să lucreze în Germania de Vest pentru 25 de zile, se hotărăște să nu se mai întoarcă în țară. Firește, primul pas pe care-l face este să ia contact cu autoritățile vest-germane. Autorul caută, de la început încă, să sperie pe acei cititori care ar avea aceeași intenție, cu o scenă petrecută în interiorul comisariatului de poliție, în care – așa spune C. Bianu – eroului i se iau cravata și șireturile de la pantofi și i se pun cătușe la mâini, pentru a fi trimis într-o celulă în așteptarea deciziei oficialităților.

Trebuie să-i acordăm autorului circumstanțe atenuante. El, iarăși, nu-și poate închipui că poliția, de oriunde, nu-ți pune cătușele imediat, dat fiind faptul că, educat sub regimul polițienesc al lui N. Ceaușescu, este imposibil aproape să concepi altfel. Mai mult chiar, C. Bianu poate aduce în apărarea sa și argumentul lipsei de experiență, întrucât, în cursul vieții sale, n-a auzit vreodată ca un cetățean german să ceară azil politic în România.

Urmează apoi „interviul”, în care eroului nostru i se pun o mulțime de întrebări pe care toți cei care au trecut prin acest proces ar trebui să le cunoască. Dar iată că, în locul câtorva informații rezonabile, strict biografice, autorul inventează altele, de acest gen:

Ați satisfăcut stagiul militar ?... Unde ? La ce armă ?... De cine vă mai amintiți din perioada stagiului militar ? colegi, comandanți ? Ce armament aveai în dotare ?... Pe cine cunoașteți din

perioada liceului ?... Dar a facultății ?... Ce colegi ați mai avut pe unde ați lucrat ?... Ce știți despre fiecare ?... Ce profil are întreprinderea dumneavoastră ?... În ce localitate se află ?...

De parcă refugiatul regimului polițienesc al lui N. Ceaușescu ar fi depus o cerere de înscriere în vreo agenție de spionaj !

Ajuns în „lagăr”, Borcea își cunoaște colegii. Între aceștia există mai întâi, desigur, un anume Manole, despre care se spune că „e posibil să fie trimis înapoi în țară”. Nu putea să lipsească insinuarea, cu rol de sperietură pentru „publicul” românesc, că azilul politic nu-ți este garantat nicidecum și că în fapt Germania de Vest nu este decât totuna cu România lui N. Ceaușescu. Că cearșafurile de pe paturile lagărului sunt murdare, că vesela de metal este boțită „ca fața unui octogenar”, chiar faptul că ești silit să stai „în carantină” un număr de zile, nu pot concura cu perspectiva sumbră că ar fi posibil să fii trimis „înapoi” în mâinile Securității române. Bineînțeles că noi, care am trecut prin tot acest purgatoriu, știm că perspectiva aceasta este de neconceput, Germania de Vest fiind o țară liberă, democrată, și nu o închisoare a lui N. Ceaușescu.

Printre altele, autorul pune pe inginerul Borcea să stabilească data ultimei curățenii în lagăr după inscripțiile obscene și ocările de pe pereți adresate „unor personalități politice interne sau internaționale.” Vezi, Doamne, că românii ar fi scris pe pereți inscripții împotriva prim-secretarilor de partid din județele Covasna sau Constanța, de pildă. Ca și cum România, în afara „familiei prezidențiale”, ar mai avea și alte „personalități politice”.

În fine, ieșit din „carantină”, Borcea dă față, în sfârșit, cu concetățenii din lagăr. Aceștia, o adunătură de neserioși, printre care ici-acolo se găsește și câte un rătăcit cuprins de remușcări, sunt terorizați de un Manea, care trage cu pistolul și face găuri în tavan. În fața acestei situații, desigur că inginerul

nostru se sperie „asemenea unui copil”. El, biet „refugiat economic”, nu poate concepe măcar, abia venit din sumbra Românie, ca altcineva să dețină o armă de foc decât banda lui Ion Pacepa.

Firește că, în aceste condiții, Borcea se mută în alt dormitor, schimbarea fiind de altfel dictată și de necesitățile epicului, autorul urmărind prezentarea tuturor mediilor, de această dată pe cel al intelectualilor refugiați. Așadar, în noul dormitor, Borcea întâlnește un inginer agronom care „sortează legume”, un inginer care mănuieste pickhammerul în construcții, un violoncelist al cărui vis se redusese la perspectiva de a găsi vreun angajament ca baterist în vreo orchestră în Australia. Aici apare și un element amuzant, pe lângă faptul că C. Bianu își pune eroii să decadă în propriile domenii de activitate: autorul nostru de pe malurile Dâmboviței crede că este degradant să fii „baterist”, în orice caz nu atât de nobil ca a fi „violoncelist”. Cât de umilitor i-ar fi stat bietului instrumentist dacă ar fi făcut cumva cariera unui Charlie Watts !

În fine, un profesor de limbă română se și întorsese în țară imediat. Asta înseamnă că obstacolul limbii este de netrecut și cei care ar vrea să folosească cumva cuvântul dincolo de interdicțiile de fier ale dictaturii regimului lui N. Ceaușescu, nici măcar să nu se mai gândească la asta. Pentru că, pentru acest C. Bianu, nici nu este de conceput că s-ar putea să existe și oameni care, în loc să umilească cuvântul, trădându-și menirea de intelectuali, ar accepta deopotrivă să sorteze legume, să mănuiască pickhammerul în construcții, să fie chiar „bateriști” în orchestre din Australia (dacă i-ar ajuta talentul), ori chiar toate astea la un loc.

În continuare, făcând portretul celor din lagăr, autorul se căznește, prin nenumărate detalii de același gen, să acrediteze ideea că toți acei ce-și părăsesc țara sunt numai niște oameni

fără câpătâi, „trădători”, pierzând din vedere (desigur că intenționat) faptul că numai în ultimul deceniu România și-a pierdut peste granițe adevărata elită intelectuală. Dacă ne-am limita numai la faptul notoriu că matematica românească este azi aproape în întregime în exil, ar fi îndeajuns de revelator.

Dar toată această pledoarie nici nu-și are de fapt rostul. Într-o lume cu posibilități atât de limitate pentru indivizi, oamenii manifestă totuși cu insistență dorința de a fi liberi. Libertatea nu este condiționată deci de scop – mulți nu vor face niciodată nimic cu libertatea lor – aceasta este însă dorită ca o condiție de viață biologică.

În lagăr se întâmplă lucruri și mai joase: bătai, prostituție, homosexualitate. Autorul își trimite eroii și într-o sală de tribunal, unde se desfășoară procesul unui român care fusese prins furând din automobile. Avocatul apărării, parcă abia trecut prin școlile marxiste, prezintă și el succint destinul unui refugiat:

Probele de dosar arată că, de trei săptămâni, Petrescu Marian nu a mai lucrat nicăieri. Din ce cauză oare ? Tot probele ne lămuresc că el nu s-a putut angaja pentru că, oficial, nu poate fi angajat. El nu a obținut încă azilul politic. Îi mai rămâne atunci munca „la negru”, cum se spune. Dar nu depinde numai de el. Dacă are unde, lucrează, dacă nu, nu...

Și în privința pedepsei cu închisoarea, avocatul cere indulgență, întrucât „pedeapsa cea mai grea pentru el este acum amânarea aprobării de obținere a azilului politic...”

Autorul uită să spună că, forțat să-și respecte semnătura pe Actul final al Conferinței de la Helsinki, care prevedea respectarea dreptului de emigrare liberă, N. Ceaușescu a dat pașapoarte la mii de delincvenți de drept comun, în vreme ce aceștia se aflau chiar în închisoare.

Bineînțeles, polițiștii nemți bat. Autorul nici nu și-ar putea închipui măcar că pot exista și unii care nu sunt violenți, pur și simplu, el închipuindu-se, desigur, la circa de miliție din cartierul său unde, dacă ar fi scris o carte cinstită și s-ar fi făcut cu adevărat o conștiință a neamului, și nu această trădare morală și intelectuală, cu siguranță că ar fi fost supus imediat bătăii pe care o are în vedere, administrată imediat cu zel de către „lucrătorii de miliție”.

Dar, în sfârșit, termenul de așteptare al aprobării azilului politic se termină și Borcea se poate prezenta firmei care-i primise angajarea. Înainte de a fi însă primit trebuie să treacă printr-un examen medical, care tânărului inginer îi amintește de cel cerut la efectuarea stagiului militar, dar care, în realitate, nu se cere probabil nici astronautilor. Intenția autorului este evidentă: să sperie în continuare pe bietul cititor din România care s-ar gândi să-și părăsească regimul (de exterminare) al lui N. Ceaușescu și să-și găsească vreun rost pe aiurea. Și mărturisim că de data aceasta nici nu putea să nimerească mai bine. Căci dacă există lucruri pe care românul să mai poată conta, sănătatea lui nu se mai numără demult printre acestea. În urma politicii sistematice a Partidului Comunist de înfometare a populației, în vederea distrugerii ființei biologice a poporului român, câți indivizi se mai pot lăuda că și-au salvat sănătatea ? Oricum, chiar în aceste condiții, s-ar putea ca cei decși să întoarcă spatele dictaturii din România, să nu se spe-rie de șansele reduse pe care le-ar avea în Occident, acestea fiind oricum mai mari decât șansa supraviețuirii în propria țară.

Deși posesorul unei diplome de inginer, Borcea nu este angajat de firma germană decât pe post de tehnician. De acum încolo, autorul ne prezintă pe rând tot felul de incidente care să arate reaua alcătuire a societății capitaliste. La întreprindere colegii lui Borcea sunt lipsiți de prietenie, nu în special cu el,

dar pentru că sistemul de muncă cu relațiile sale corespunzătoare i-au transformat în roboți numai. Pe stradă se desfășoară numai scene de violență, iar tânărul inginer este el însuși jefuit de un individ înarmat, fapt care aproape îl lasă pe stradă, dat fiind faptul că proprietărea sa îl amenință cu evacuarea.

O problemă ce pare a-l obseda pe autor este cea a alimentației. La fiecare câteva pagini el ține să-și informeze cititorii (citește „victimele”) că preocuparea hranei este o chestiune aproape de nerezolvat în Germania de Vest. Astfel, prin prezența acestor răătăciți de refugiați, germanii primesc și ei o rație de alimente din România:

Într-o seară, după ce venise de la slujbă, a găsit acasă avizul unui colet poștal din România. Nu se îndoia că înăuntru erau alimente trimise de părinții lui. Dar în vreme ce savura delicioasele bucate pregătite de mâinile bătrânei mame, un glas ascuns i-a amintit că se afla de câțeva vreme în străinătate și n-a ajuns, iată, deloc mai bine. În țara tuturor posibilităților, i-a fost dat să fie salvat tot de cei aflați pe uitatele meleaguri.

Nici în Italia nu pare a fi mai bine. Borcea află despre o conațională care:

cumpără tot felul de lucruri ieftine de acolo, pe care apoi le vinde cu suprapreț în România. Cu lei obținuți cumpără alimente din țară, sau, ulterior îi schimbă la negru în valută-vest... Uneori, mama ei, cumpără produse românești, le rupe etichetele și le împachetează în ambalaje italienești. Le vinde la preț triplu !

Era cât se poate de firesc să aflăm și câte ceva despre comunitatea exilaților din oraș. Astfel, autorul își pune eroul în contact cu aceasta.

În lipsă de bani, Borcea este îndemnat să se adreseze unui domn Bota, proprietar de restaurant, care dă ajutor românilor aflați în oraș sau în trecere. Acesta însă, înmânează tânărului inginer, din prima seară chiar, „o cărticică pe care i-o dăruise apoi, cu recomandarea de a o citi pentru ca, în curând, să discute despre ea”. Așadar, acest Bota, recruta prozești politici. Ce fel de politică promova „cărticica”, autorul nu ne spune decât vag ?

Acea carte propovăduia principii politice perimate, eșuate – o politică primitivă, ce făcea apologia violenței. Borcea aflate mai puțin din cărți despre asemenea chestiuni, pentru că având înclinații tehnice, dăduse mai puțină importanță disciplinelor nelegate direct de viitoarea lui profesie, doar atât cât să-i ajungă pentru a trece examenele. Știa mai multe din povestirile tatălui său, când acesta se aduna cu alții de vârsta lui și-și aminteau de greutățile prin care au trecut.

Borcea, care „fusesse tentat s-o arunce chiar din tramvai”, a putut rezista totuși până la stația de oprire și „a azvârlit-o apoi la coșul de gunoi”.

Firește, dacă n-ar fi fost înclinat mai mult spre disciplinele tehnice, Borcea n-ar fi avut decât să deschidă cărțile din România și ar fi aflat orice dorea despre principii politice, altele decât cele ale totalitarismului comunist. Lipsa sa de interes pentru alte principii decât cele marxiste nu se datora deloc faptului de a fi trecut prin școlile cu rol de îndoctrinare, până la spălarea completă a creierului, ci numai vagilor amintiri la amintirile tatălui său.

Din toată proza aceasta indecentă a scribului pus în slujba Securității regimului opresor comunist al lui N. Ceaușescu se citește extrem de clar mentalitatea reprezentantului unui sistem concentraționar. Mai întâi, eroii cărții nu sunt, nu pot

fi considerați ca simpli cetățeni ai statului român care au decis, din diferite motive, să se stabilească în străinătate, așa cum sunt considerați nenumărați cetățeni ai marilor democrații. Aceștia sunt niște „fugari”. Autorul aruncă asupra lor un blam aproape religios pentru faptul de a-și fi părăsit țara. Astfel, propria sa mamă îl consideră pe Dan a fi „un mort drag”. De ce ? Pentru că „ai fugit, ești un fugar, mamă, un hoț, și acesta e un drum fără întoarcere.” Nici taică-său nu gândește altfel: „Taică-tu nu mai scoate o vorbă despre tine, a zis că s-a terminat, gata, te consideră mort, că e mai bine decât să știe că trăiești în altă parte și te bucuri supărând pe alții, și mi-a interzis să mai aduc vorba despre tine”. Fapta lui Borcea are, desigur, consecințe și asupra fostei sale soții: „Maria a slăbit, e numai pielea și osul”. De ce ? Din disperarea de a-l fi pierdut pe Dan, vor spune cititorii. Nicidecum: „Zice că a ajuns de râsul lumii, pentru că n-a știut lângă cine a trăit și pe cine și-a ales de soț”. „Colegii de muncă gândesc și ei la fel, însă tu ai greșit grav, ai trădat. Ai înșelat pe cei care te-au născut și crescut”, îi spune Badea Stere, muncitorul devenit inginer în etapa consolidării regimului comunist. Aceste prejudecăți reflectă, desigur, numai opinia publică responsabilă, care exprimă gradul de conștientizare al indivizilor în comunism, nicidecum pe cea a statului totalitar comunist, care este renumit prin gradul său de înțelegere față de „greșelile” supușilor săi. „Chiar dacă legea nu te consideră trădător – îi scrie Badea Stere – ceea ce ne-ai făcut nouă, celor apropiați ție, tot trădare se cheamă”.

Badea Stere este „Comunistul”, întruchipare a umanismului de tip nou, pus de partid să recupereze pe Borcea, acest element rătăcit. El vorbește, în scrisori, cam așa:

Vechile state din Europa Occidentală, după ce au reușit să înlăture consecințele războiului, au cunoscut o perioadă de dezvoltare rapidă, care a durat cincisprezece-douăzeci de ani,

dar înregistrează acum o recesiune pe care, oricât s-ar zbate, nu o pot înlătura... [...]

Tu ai nimerit acolo cam spre sfârșitul acestei perioade, când, ce-i drept, se găsesc de toate, pentru că autohtonii trag foloasele investițiilor respective, dar (atenție, „băiatule !”) când mâna de lucru străină începuse să fie concediată și, respectiv, șomajul să crească simțitor... [...]

Și noi avem destule probleme. Nu ducem lipsă de așa ceva. Dar ele sunt de cu totul altă natură. Luptăm nu pentru a înlătura vreun rău ce ne-ar putea amenința, ci pentru ca, de la binisor sau bine, să ajungem la mai bine ! De pildă, la noi, în oraș, nu avem locuințe corespunzătoare pentru toată lumea. Dar nu ocolim neajunsul acesta, nu-l lăsăm baltă. Construim ! Știi și tu, minuni arhitectonice se văd azi peste tot, pe aici. În unele comune din jurul urbei noastre, încă mai rămân destule roade pe câmp, nerecoltate sau netransportate la timp în depozite. Nu se poate asigura, deocamdată, o maximă promptitudine. Să fie lăsate dăunătorilor sau capriciilor naturii, până vor fi strânse cu forțele existente ? Categorie, nu ! Principalul e că realizăm recolte bogate. Pentru a le aduna, ne ducem și noi să dăm o mână de ajutor. Desigur, nu lucrăm la fel de spornic ca agricultorii, dar tot e mai bine decât să rămână risipite pe câmp.

Badea Stere îi va trimite astfel de scrisori cu regularitate, ajutându-l să se elucideze ideologic asupra raporturilor în care stau comunismul și democrațiile burgheze.

Dar care este soarta unei femei care s-a decis să părăsească laboratorul de experiențe sociale al lui N. Ceaușescu ? Exemplul româncei Iuliana Panait este exemplificator:

După ce se stabilise în Occident, întâmpinase o sumedenie de greutăți, dar până atunci reușise să le depășească. Fusese preocupată, mai întâi, de găsirea unui loc de muncă, dar nu izbutise, așa că ajunsese la soluția extremă de acum.

În ce consta această soluție extremă ? Cititorul probabil că a ghicit, dar nu îndrăznește să creadă. Desigur că bordelul. Cum suntem destul de dezgustați de a vorbi de această carte, nu o vom mai comenta în continuare. Îi vom spune domnului C. Bianu numai că femeia româncă este inteligentă și curajoasă, ea nu se prostituează.¹¹

De altfel, în afara acestor existențe schițate, cartea este numai o aglomerare de clișee de denigrare a Occidentului.

Având dar, în firele demonstrației, implicată și o eroină, și cum caracteristica eroinei este pretutindeni aceea de a fi „sensibilă”, adică responsabilă cu arta, autorul găsește prilejul s-o trimită la un concert și să ilustreze astfel, în treacăt și teza de extracție marxistă, potrivit căreia arta burgheză este decadentă, reflectând numai un stadiu al unei societăți aflate în criză.

Iuliana aștepta să se mai ivească și vreun orchestrant, cu un alt instrument. După ce privise un moment în sală cu aceeași expresie, fără vreo probabilă reverență sau alt gest asemănător, solistul, urmărit de privirile spectatorilor, s-a îndreptat spre talger și a lovit deodată cu bagheta în el. Un sunet ca de clopot a cuprins întreaga sală, stingându-se treptat. După un răgaz scurt, a mai atins o dată instrumentul cu bagheta, apoi lovitura a fost urmată imediat de alta, puternică. Când s-a instalat din nou liniștea, solistul a părăsit scena, la fel de blazat cum apăruse.

O asemenea existență, într-o asemenea societate, nu te poate duce decât la îmbolnăvirea nervoasă. Doctorul, după

¹¹ Ba se prostituează „în draci”. Le-a scos de pe „piață” cu impetuozitate pe „fetele” din Ucraina. Dar ce spun eu ? ! Le-a surclasat chiar și pe cele din Republica Moldova !

ce-i recomandă medicația, îi prescrie și evitarea presei și televiziunii. Acestea sunt producătoare de stres, ele reflectând violența specifică unei societăți decăzute.

Ai grijă să nu mai citești tot ce scrie în ziare; să-ți alegi rubricile, și chiar ziarele. La televizor, la cinematograf, să cauți numai imagini relaxante, chiar dacă sunt cam puține.

Ce pierdere pentru eroină, că nu are la dispoziție presa și televiziunea română unde, după ce va fi alergat ca o nebună să găsească pâine pe la cinci centre, putea să citească sau să asculte interminabilele discursuri ale lui N. Ceaușescu despre „abundența de produse alimentare de pe piețele capitalei” !

La sfârșitul cărții, în pragul sinuciderii, Borcea va trebui să recunoască falimentul gestului său și-și va cere iertare de la cei pe care „i-a trădat”:

Acum, după ce am văzut cu ochii mei oameni răbdând de foame, ori pierind din cauza ei, lângă bogățiile altora, pentru că nu-i întreabă nimeni nimic, nu le oferă nimeni nimic, îmi este nespus de rușine că am dorit, cândva, să devin și eu unul dintre cei cărora nu le pasă de mizeria în care trăiesc și sfârșesc unii dintre semenii lor.

Ce-mi rămâne de făcut, acum, când m-am convins, într-adevăr, că nu mă pot acomoda cu această lume, unde contează numai banii și numărul lor ?

Un lucru am dori să-i spunem, în finalul acestui text, lui C. Bianu: în ceea ce ne privește, dacă am fi făcut lectura acestei cărți pe când eram în țară, prizonier al regimului lui N. Ceaușescu, în loc de a ne speria de perspectivele mincinoase create de această carte, dimpotrivă, în fața ticăloșiei unei asemenea fapte infamante pentru demnitatea noțiunii de scriitor, instinctiv am fi pornit spre strada N. Iorga, unde se găsește sediul

Serviciului pentru pașapoarte, pentru a părăsi țara aceasta atât de devastată moralicește cât mai degrabă.

Oricum ar fi aici, „în bătaia vânturilor”, viața de grea, nu ne vom înjosi pentru nici un motiv să întocmim o astfel de scriere de trădare a poporului român. Opțiunea noastră, cu voia lui C. Bianu, poate fi doar o chestiune de respirație, dar ceea ce este indiscutabil este faptul că în România lui N. Ceaușescu, unde într-adevăr nu mai pătrunde de multă vreme nici o adiere, domnește un aer stătut, în care se înăbușă cele mai legitime aspirații ale unui popor asfixiat de cea mai dementă dictatură din istoria sa, și așa destul de zbuciumată.

Și poate că va veni o vreme în care se va arunca o altă lumină asupra tuturor celor care n-au avut, în acel moment istoric, nici o altă armă de rezistență față de dictatura deșăntată a lui N. Ceaușescu și care au ales căile pibegiei „în bătaia vânturilor”, nedorindu-și de multe ori decât un singur lucru: să rămână în continuare români.

Iar în ceea ce-l privește pe C. Bianu, poate că el însuși va fi într-o zi adus să dea socoteală pentru că a umilit demnitatea de scriitor român, înfrățindu-se cu asupritorii propriului său popor și așezându-se, prin scrieri ca aceasta, în postura de „păzitor de temniță”.¹² (*Polemici*, an. II, nr. 5, primăvara, 1990)

¹² Acest articol a fost scris înainte de Revoluția din Decembrie. De atunci am asistat la extraordinara metamorfoză a unora care până la căderea regimului comunist îi fuseseră stâlpii de susținere. Dar ceea ce ne-a uimit cel mai mult a fost scurta dietă morală pe care au parcurs-o „slujitorii condeielui”, scriitorii și gazetarii care fuseseră nu în slujba adevărului, așa cum ar fi trebuit să fie, ci în cea a puterii. Mai mult decât activitatea lor de până atunci, când li se putea acorda circumstanța că s-ar fi înșelat, că ar fi crezut cu adevărat în regimul antiromânesc al lui N. Ceaușescu, ne-a dezgustat convingerea cu care astăzi înjurau ceea ce au glorificat ieri, nefăcându-se responsabili pe ei, ci pe cei pe care i-ar fi silit să mintă și promițând acum să slujească cu adevărat numai adevărul.

**Primăvara 1990 (ORAȘUL NOSTRU DE THORNTON WILDER LA
TEATRUL „LYCEUM”)**

Spectacolul cu piesa *Orașul nostru* (*Our Town*) de Thornton Wilder este de fapt un spectacol al Centrului Teatral Lincoln (Lincoln Center Theater), iar Teatrul Lyceum, care este cel mai vechi teatru în activitate din orașul New York, declarat monument istoric (landmark), nu face decât să-l găzduiască.

Reluarea piesei celei mai reprezentative a lui T. Wilder a fost întâmpinată cu interes de către critica de teatru care, în majoritatea cazurilor, a fost favorabilă, dacă nu chiar elogioasă.

Această lucrare dramatică ce, prin simplitatea ei, continuă să supraviețuiască pe scenele americane este, în cadrul unei dramaturgii încărcate de tragismul întunecat al unui Eugene O'Neill, un zâmbet senin.

Se pare că acești domni nu înțeleg că a ceda presiunilor puterii și a înșela încrederea celor ce așteptau de la ei adevărul este a te fi descalificat iremediabil din demnitatea de scriitor. Și aceasta, pentru a fi dat dovadă că nu ai nici una din acele calități interne care să te îndemne la sacrificiu în numele ideilor de adevăr, dreptate, intransigență morală. Acești domni, nici mai mult nici mai puțin, se pregătesc acum să-și continue nestinșeriți exercițiul însăilării cuvintelor, în vederea sustragerii de la o activitate pozitivă, neînțelegând sau făcându-se a nu înțelege grava contradicție morală în care se află. Privind această metamorfoză, acceptată de nevoie de români, care n-au cum să se apere împotriva nocivității acestor cameleoni, nu putem decât să ne întristăm de soarta lor. Și ne vom întrista și de soarta celor care n-au înțeles să-și trădeze conștiința, trădând pe alții. Nici nu ne mirăm de oroarea cu care se privește reîntoarcerea exilaților de către acești lași dați pe față de evenimentele din Decembrie și lupta lor surdă împotriva acestora. Cei care au trecut prin întreg calvarul pe care s-a străduit un C. Bianu să-l descrie, le arată că s-ar fi putut și altfel. Că s-ar fi putut totuși să se evite colaborarea cu asupritorii poporului român, chiar și cu prețul de a răbda de foame, de a spăla vase în restaurante, de a conduce taxiul, de a fi uneori împins în pragul sinuciderii. Ce pot face conștiințele „turcite” ale dictaturii ceaușiste? Simplu: să condamne conștiințele acestea adevărate, acuzatoare, la un nou exil! (Nota din 1990.)

Piesa n-are nici un subiect și, de fapt, nici nu este cu adevărat o piesă. Este numai o colecție de scene neangrenate între ele de vreun conflict care, totuși, deși prezintă numai acțiuni de maximă tipicitate stau bine împreună, trăind prin ele însele neavând de-a face cu un conflict, nici cu un punct culminant, și nici cu un deznodământ. Piesa, în care nu se întâmplă nimic, sau mai bine spus, în care se întâmplă numai fapte dintre cele mai simple ale existenței, ar avea scopul să ne prezinte frumusețea vieții elementare, frumusețe care nouă, prea implicați în viață, neobiectivați, ne scapă. Ceea ce se și întâmplă. Părinții de pe scenă și-au pierdut idilismul tinereții și nu-l mai înțeleg la copiii lor. Aceștia trăiesc faza idilică ce va duce la căsătorie și la repetarea vieții părinților. În actul întâi, George și Emily sunt adolescenți, el joacă baseball, ea e sensibilă și găsește că lumea e „teribilă”. În actul al doilea tinerii se iubesc, se căsătoresc și trăiesc o scurtă criză de adaptabilitate. Tipicitatea acestor situații este evidentă.

Nu avem de-a face măcar cu o expozițiune. Autorul trimite în fața spectatorilor un administrator de scenă, (stage manager) care prezintă topografia locului, face portretul moral al personajelor, informează spectatorii chiar despre destinele viitoare ale eroilor. De exemplu, despre băiețelul care vinde ziare în scenă, știe că va urma la școală și-și va desăvârși o bună educație, pentru a muri apoi tânăr în război. El invită personajele să se prezinte interpretând mici scenete, apoi le concediază. În pauzele dintre acte, trimite spectatorii în foaier să fumeze.

Critica a vorbit de o posibilă influență din partea străvechiului teatru chinez, pe care T. Wilder ar fi suferit-o. Mai probabilă este înrâurirea studiilor sale clasice și, desigur, anul petrecut la Academia Americană din Roma. Toată creația sa, și în special *Orașul nostru*, respiră un anume aer senin, clasic.

Și totuși, piesa nu reușește să topească într-un singur aluat un număr important de elemente dispartate. Cel mai serios defect al acesteia este de construcție, actul al treilea rupând unitatea celorlalte două. Și oricât l-am crede pe Camil Petrescu, care spunea că o piesă trebuie primită așa cum este, asemeni unui organism viu, netransformabil, echilibrul piesei suferă și surprinde neplăcut pe spectator. Astfel, în actul al treilea, Emily, după opt luni de căsnicie este adusă la cimitir, moartă în urma sarcinii, ceea ce, orice s-ar spune, este atipic, iar echilibrul clasic, urmărit de autor, este zdruncinat. Acest final parazitar nu este adus din vreun gust pentru melodramă, ci din dorința de a practica acel procedeu de concentrare a timpului, din care să scoată emoția în fața noțiunii de destin. Acest element, nu imposibil de prezentat pe scenă, e mai degrabă din mijloacele epicii.

Cu aceste rezerve, trebuie să spunem că autorul, care a fost un adevărat poet, a transmis lirismul mai bine prin replicile de o mare concizie și simplitate.

În ceea ce privește regia, nu cunosc cum s-a reprezentat piesa în trecut, dar presa a vorbit de renunțarea la perpetuarea unui anume sentimentalism. Într-adevăr, regia lui Gregory Mosher a adus o notă de persiflare a micilor pasiuni de pe scenă, înviorătoare și a servit bine intențiile textului.

Decorul, inexistent aproape, alcătuit din două mese, câteva scaune și două scări, pe scena goală, care-și arată în fund instalațiile de calorifer, n-a fost căutat, ci a rezultat organic din necesitățile textului și a concentrat atenția spectatorilor. Totodată, a impus interpreților un exercițiu de pantomimă.

Cu mici excepții, actorii, necunoscuți desigur ascultătorilor din țară¹³, au jucat încântător. (*Polemici*, an. II, nr. 5, primăvara, 1990)

¹³ Cronica aceasta, ca și cea precedentă, Henric al IV-lea de Luigi Pirandello la Teatrul „Roundabout”, a fost citită la Radio Europa Liberă.

**Primăvara 1990 (MOARTEA UNUI TIRAN LA
TELEVIZIUNEA AMERICANĂ)**

Românii din SUA, care au vizionat filmul de televiziune *The Death of a Tyrant* (Moartea unui tiran), bazat pe evenimentele revoluționare din decembrie 1989, din România, ce au dus la înlăturarea dictaturii familiei lui Nicolae Ceaușescu, pe lângă caracterul senzațional – care de altfel îi justifică prezența, în mare parte, la televiziunea americană, ce se nutrește aproape în exclusivitate din senzațional –, nu se poate să nu fi sesizat intenția de a minimaliza însemnătatea Revoluției românești, într-un efort conjugat cu forțele propagandei maghiare din media americană.

Ca să putem fi înțeleși mai bine de cititorii din România, vom spune înainte de toate că în perioada 16–22 decembrie, întreaga mișcare revoluționară de la Timișoara a fost prezentată de canalele de televiziune din SUA, drept o mișcare de eliberare a minorității maghiare. Cred că nu mai trebuie să insistăm asupra acestui lucru dacă vom menționa, de la început, că pe ecranele televiziunii americane, numele de Timișoara, Cluj, Arad, Brașov erau date în versiunea lor... ungurească.

Când însă Bucureștiul, după o perioadă de așteptare, s-a ridicat și când tunurile au început să tragă, o dată cu intrarea armatei în luptă, denumirile ungurești au dispărut peste noapte, dovadă că ungurilor le pasă de soarta minorității lor veșnic neastâmpărate, aflată pe teritoriul românesc. Așa cum îi știm, vecinii noștri desigur că s-au gândit să aștepte o situație mai potrivită planurilor lor de anexare a Transilvaniei.

Dar care este concluzia filmului realizat de Ted Koppel de la Canalul 7? Ei bine, potrivit acestuia, Revoluția românească n-ar fi fost decât o revoltă spontană, împotriva lui N. Ceaușescu numai, fără vreo altă consecință politică. Bazându-se

pe observațiile făcute în cursul vizitei sale în România, T. Koppel pare a crede că românii, din nu se știe ce motive psihologice, s-ar dovedi incapabili de o gândire democratică, ei fiind numai o masă ușor de adus într-o stare patologică de suspiciune, iar singura lor formă politică de existență ar fi dictatura.

Că o societate paralizată de mai bine de o jumătate de secol în resorturile ei democratice nu se poate schimba de pe o zi pe alta e adevărat. Că Frontul Salvării Naționale nu este un element democratic, din chiar caracteristica lui de „front” și că el, de fapt, nu face decât să tempereze cuceririle revoluționare din decembrie trecut, în numele noțiunii de stabilitate, noțiune contrară oricărui proces revoluționar, este de asemenea adevărat. Și că, mai ales aceasta, se expulzează din țară „cetățeni străini”, care nu sunt de fapt decât români care și-au pierdut cetățenia sub regimul vânzător de țară comunist, este din păcate foarte adevărat. Dar a merge atât de departe și a generaliza problemele și a nu înțelege spectaculoasa depărtare de trecut este de-a dreptul o opacitate, pe care noi, care trăim în SUA, o traducem drept rea credință.

Apar în filmul lui T. Koppel vreuna dintre reformele ce s-au făcut, totuși, în România ? Se vorbește despre desființarea cenzurii ? Se amintește de trecerea la sistemul democratic prin înființarea partidelor politice ? Nu.

Ca să fim înțeleși mai bine, trebuie să spunem că, în ultimii ani ai regimului Ceaușescu, România nu apărea, în referirile mediei americane, decât foarte rar și într-o lumină negativă: o țară de neînțeles, o populație barbară, de o lașitate sinistă etc. România care, în vorbele deșănțat mincinoase ale lui N. Ceaușescu, ar fi fost deosebit de apreciată în străinătate, era de fapt o țară cu totul izolată politicește, fără admiratori, fără prieteni.

Revoluția din decembrie, trebuie s-o spunem clar pentru cititorii din țară, a creat în opinia publică americană un deosebit

interes, extraordinar, în fapt, pentru România și pentru români. Probabil că niciodată în istoria ei țara noastră nu s-a bucurat de atâta atenție în lume.

Acum, după ce focurile Revoluției s-au mai stins, după ce interesul pentru România s-a mai liniștit în opinia publică, este desigur momentul pentru propaganda ungurească să treacă la ofensivă din nou și să caute, prin orice mijloace, să compromită imaginea abia creată a României.

Nouă, celor din exil, de care se teme atâta FSN, ne revine obligația de a contracara propaganda ungurească. (*Polemici*, an. II, nr. 5, primăvara, 1990)

Primăvara 1990 (REDAȚIONALE)

Schimbarea periodicității apariției revistei noastre din lunară în trimestrială, este determinată numai de necesitatea întâmpinării condițiilor de distribuție în noul climat politic creat de Revoluția din decembrie trecut. POLEMICI trece și ea în epoca post Nicolae Ceaușescu. Pe lângă celelalte rațiuni de existență, ea vine acum să testeze mai departe marginile libertății cucerite prin sacrificiul românilor. Propunându-și să treacă granița exilului spre cei din țară, ea va fi scrisă deopotrivă de către exilați, cât și de cei care, aflați în România, găsesc puncte de identificare cu programul nostru. Prietenii noștri de acolo vor trebui să depășească dificultățile depărtării dintre București și New York, situație dificilă, știută de toți cei care, în întunecata epocă a dictaturii familiei lui N. Ceaușescu au întreținut neconținut legătura cu rezistența din țară.

Dificultățile de expediere prin poștă au creat deja o situație de întârziere a apariției noastre, de ordinul câtorva zile,

situație despre care vorbește mai bine decât noi, autenticul scrisorii care a însoțit un material în drumul său de pe malurile Dâmboviței pe cele ale lui Hudson River:

Domnule cenzor de la poșta română,

Un exemplar din acest articol, ce urmează să apară de altfel și în presa din București, a fost trimis la un prieten din SUA și... „rătăcit”. Dovadă că cenzura continuă să lucreze. Ca să nu se mai rătăcească, această copie a fost băgată la cutia poștală în prezența a trei martori, toți gazetari. Dacă nu va ajunge la destinație, vom semna toți patru un articol despre moravurile cenzurii poștale. (Oricum, expedierea se va face prin primul călător care merge în străinătate.) Este mai cinstit să-mi cereți relații, fără să vă recomandați personal, la nr. de telefon: 44.29.95.

Este mai cinstit, mai moral.¹⁴

(Polemici, an. II, nr. 5, primăvara, 1990)

Vara 1990 (ROMÂNII AU VOTAT SĂ MOARĂ CAPRA VECINULUI)

Că despre alegerile de la 20 mai 1990, primele alegeri libere (atât cât au putut fi) din istoria postbelică a României, se va scrie destul în anii ce vor urma, nu este nici o îndoială. Analiza lor obiectivă se va face cu siguranță de către istoricii viitorului. Un aspect care poate fi sesizat însă de către cei care le-au urmărit de departe, este acela că românii s-au lăsat încă o dată dezbinați și au dat, încă o dată, ecou celor mai josnice sentimente din ființa lor. Spectrul ridicat de FSN în fața lor, că românii din străinătate ar veni să le cumpere țara (?), i-a

¹⁴ Scrisoarea lui Nicolae Gheran.

făcut să voteze în bloc pentru neocomunism. Desigur că este aici întreagă și frica românului de schimbări. Trecutul, cu tot cortegiul lui de suferințe, nu sperie într-atâta pe român cât îl sperie viitorul cu necunoscutul lui. Dar mult mai mult a căzut în balanță ura românului de orice diferențiere, decât aceasta fiind preferabilă o egalitate în sărăcie.

Am asistat cu stupefacție la manifestațiile de ostilitate pe care Ion Rațiu le-a întâmpinat în campania sa electorală. În special la Buzău, aceasta a atins de-a dreptul paroxismul. M-am întrebat atunci cu mirare: oare cât rău le putuse face I. Rațiu buzoienilor în numai câteva săptămâni de când se reîntorsese în țară din exil ?

Nu-l cunosc personal pe dl. I. Rațiu, am primit numai și eu, ca atâția alții, timp de ani, revista sa *Românul Liber*. N-am nici un motiv de simpatie pentru d-sa, altul decât poziția anti-comunistă comună și faptul de a fi conaționali. Dar nu pot să nu-mi spun cu mare regret că românii n-au înțeles că I. Rațiu nu este altceva decât un patriot, iar averea sa însemnată nu era deloc de natură să îngrijoreze pe cei din țară, dimpotrivă, ar fi trebuit să fie indiciul că el nu urmărea nicidecum căpățuirea, ci numai să servească interesele neamului său. Românii ar fi trebuit să fie infinit mai circumspecți cu cei din nomenclatura PCR-ului care, odată dărmate (atât cât au fost) privilegiile, aveau să ridice căpățuiala la rang de politică de stat. Ronald Reagan, ultimul mare președinte american, a spus, referindu-se la cabinetul său, că acesta va fi format din oameni care se vor coborî trecând în funcții publice, nu din cei care s-ar ridica.

În final, trebuie să tragem concluzia că românii au votat, cum de atâtea ori au făcut-o în existența lor, nu pentru a avea și ei o capră cândva, ci ca să moară capra vecinului, care se întâmplă să o aibă.

În acest viciu de judecată se ascund rădăcinile unor mari necazuri viitoare pentru români și România. (*Polemici*, an. II, nr. 6, vara 1990)

Vara 1990 (I.L. CARAGIALE ȘI REVOLUȚIA DIN DECEMBRIE)

Ceea ce am remarcat la citirea presei din România, în lunile imediat următoare Revoluției, a fost invocarea frecventă a lui I.L. Caragiale. Or, acest fapt, deși frecventarea genialului satiric este și pentru noi o metodă în studierea comportamentului omenesc, în general, și a celui românesc, în special, ne-a părut de prost augur în condițiile în care România reușise să-și creeze o șansă de redresare politică, și mai ales morală. În special invocarea celui „eu cu cine votez ?” a apărut suspectă în cadrul unei intelectualități care poate crezuse că fusese obligată să voteze mereu cu comunismul, când în realitate n-avusese voie să voteze deloc, votul ei neintrând în calculele lui Nicolae Ceaușescu. În spatele ironiei acesteia se ascundea de fapt o dezorientare. Intelectualul român nu știa cu adevărat cu cine să voteze ! Dar asta era totuși de înțeles când el nu-și exercitase niciodată atributul suprem de cetățean. Ceea ce n-am înțeles a fost faptul că el n-a văzut că nu mai era deloc important cu cine vota, singurul lucru important fiind cu cine nu vota ! Că n-a înțeles aceasta, stă mărturie votul de la 20 mai. Dealminteri intelectualul român s-a remarcat imediat printr-o retragere în afara politicului, în această poziție de mimoză văzând probabil culmea elevației intelectuale. Ca și cum n-ar fi trădat îndeajuns prin respectarea conspirației tăcerii timp de cincizeci de ani !

Implicarea politică, reală, ar fi fost și o șansă de reconciliere între intelectualitate și clasele sociale care și-au pierdut

încrederea în ceea ce trebuia să fie „intelighenția” românească, după jumătate de secol în care aceasta din urmă n-a vorbit în numele celor pe care trebuia să-i reprezinte, ci în numele Puterii. Oricât de regretabile, aceste convulsii sociale, ca minuscula cruciadă, dirijată de securitate, a minerilor împotriva intelectualilor, nu sunt fără semnificație. Divorțul dintre popor și cei care ar fi trebuit să-i fie purtătorii de cuvânt se dovedește a fi total. (*Polemici*, an. II, nr. 6, vara 1990)

Toamna-iarna 1990 (O NOUĂ REVOLUȚIE ?)

Se vorbește insistent, acum, în pragul aniversării împlinirii unui an de la Revoluția din decembrie 1989, de o nouă revoluție. O infimă parte dintre români se iluzionează luându-și dorințele drept realitate. Aceștia mai ales nu pot să se împace cu ideea că un popor, care timp de jumătate de secol n-a avut decât de suferit de pe urma comunismului, a putut, totuși, să-și dea, la urmă votul... tot comunismului. Această avangardă a românilor, care speră într-o nouă revoluție, se pare că nu înțelege că de-acum înainte va avea parte de ea mai mult decât ar fi de dorit. Dacă-și închipuie cineva că înlăturarea lui Nicolae Ceaușescu înseamnă sfârșitul necazurilor, se înșeală grav: problemele românilor abia au început ! Și cel mai mare pericol rămâne acela ca România, în scurt timp, să fie antrenată în marile necazuri în care se va afla Uniunea Sovietică. Prin poziția sa România intră în plasa acestui colos și suferă seismele lui istorice. Din păcate, nu credem că le este dat românilor să-și rezolve problemele pe calea reformelor.

În ceea ce ne privește n-am considerat nicidecum mișcarea din decembrie trecut drept o dovadă de putere românească, ci dimpotrivă, una de adâncă slăbiciune. Revoluția

din decembrie a însemnat, de fapt, punctul cel mai de jos atins de națiunea noastră pe calea cedării și compromisului. Când foamea, frigul și înjosirea morală au atins pragul insuportabilității, românul, care nu-și făcuse până atunci datoria, a reacționat violent și disproporționat și și-a dat încă o șansă de supraviețuire, până la următoarea înrobire atroce în care se va lăsa târât cu siguranță, așa cum face din negura timpurilor. Apoi, firește, se va elibera tot printr-o răzmeriță, cum de asemenea face ciclic. Că românului îi este caracteristică imposibilitatea de a învăța ceva din faptele trecutului, adică de a transforma haosul acesta de întâmplări în experiență, nu s-a scris îndeajuns.

Firește, România a reușit încă o dată să se individualizeze de celelalte țări din Europa Estică, de data aceasta prin bizarul vot dat neocomunismului la 20 mai, la numai câteva luni după ce ieșise din comunism pe calea unei revoluții sângeroase.

Se va muta România din granițele ei ? Să sperăm că nu. Va dispărea poporul român ? Nicidecum. Trebuie să recunoaștem numai, în sinea noastră, că România își urmează destinul ei trist dintotdeauna, devenit fatalitate. (*Polemici*, an. II, nr. 7-8, toamna-iarna 1990)

Toamna-iarna 1990 (HENRIK IBSEN, LIBERALUL)

Dintre dramaturgii moderni, care au fondat drama burgheză, așa cum se prezintă ea în zilele noastre, Henrik Ibsen, fără să fie cel dintâi care a găsit formula, și nici măcar cel mai profund, este însă, fără îndoială, cel mai faimos și se pare că și cel mai popular încă. Este bine, totuși, să recunoaștem că înaintea lui, Alexandr Ostrovsky (cu mai bine de un sfert de

secol !) scrisese piese realiste în Rusia, iar în Norvegia, Bjornstjerne Bjornson tipărise și reprezentase piesele *Noii căsătoriți*, *Editorul* și *Un faliment*, cu câțiva ani înainte ca H. Ibsen să producă *Stâlpii societății*, piesa considerată, în general, ca deschizătoare de drum în literatura dramatică modernă.

Trebuie să acceptăm ideea că, în artă, punctul cel mai înalt atins se va revela numai spiritului celui mai acut. Atunci, influența artistului – care lucrează în zonele superioare – asupra maselor va fi limitată, măcar pentru un timp, până când, pe alte căi, ce țin mai degrabă de legile statisticii, ea va pătrunde, în fine, în conștiința maselor. Înălțimea unui geniu nu este cunoscută, poate, nici într-un procent de 20%. Aceasta este marginea la care se oprește necesitatea colectivităților. La nivelul unei alfabetizări sufletești necesare menținerii pe o linie de supraviețuire. Atât cât să nu se cadă în barbarie. Geniul rămâne colectivităților, veșnic neștiut, asemenea unui munte ascuns în ceață.

Totuși, prestigiul unor scriitori trebuie să dea de gândit prin dimensiunile lui. Nu mă refer la conformismul dintotdeauna al criticilor care, prin supralicitări, creează după un timp o materie în sine, ce-și ajunge sieși și care nu mai are cu obiectul discutat nici un raport. La adăpostul prestigiului creat de aceste acumulări mediatice, criticul scrie de-acum fără nici un fel de afinități necesare cu opera, ca sub o stare de hipnoză. Acest proces de adeziuni delirante mă duce mereu cu gândul la una dintre realitățile vieții. Am în vedere pe acele femei care nu disociază niciodată între dragoste și sex. „Cum să fac dragoste cu tine, dacă nu te iubesc?” este întrebarea tipică. Numai în cultură criticii se agață de nume ilustre, a căror creație n-au gustat-o niciodată, dar despre care scriu disproportionat, supralicitând, numai din dorința de a participa la o realitate socială. Aceasta este curată curvășărie culturală.

Valoarea lui H. Ibsen este însă reală și marele său prestigiu trebuie să-și afle originea în însăși substanța operei. Și atunci, larga sa influență din timpul vieții nu poate fi explicată decât prin zona de larg acces pe care opera sa o investighează. H. Ibsen mărturisea undeva că forțele viitorului sunt cele cu care s-ar dori aliat. Și asta a și făcut, pentru cea mai bună parte a carierei sale scriitoricești. Situându-se pe o poziție liberală, el a atacat problemele stringente ale timpului, speculând momentul istoric și fiind, firește, totodată și un exponent involuntar al acestora. Și, înainte de toate, H. Ibsen a fost, dacă nu primul feminist din literatură, cel mai notoriu, în orice caz.

Piesa care a provocat un scandal fără precedent și care l-a făcut faimos a fost *O casă de păpuși*. Analiza acestui adevărat manifest feminist arată imediat gradul de adâncime al concepției lui H. Ibsen și acesta explică și succesul piesei. *O casă de păpuși* este doar o dramă casnică, lipsită de o reală adâncime, în cea mai pură tradiție a teatrului francez boulevardier. Ce vrea Nora, în fond? Să se elibereze de o căsnicie convențională. Și întreaga problemă se pune într-o scenă de familie între soți, în care Nora ar vrea să spună că a aflat, în urma unei mici furtuni familiale, că Torvald nu este omul pe care ea și l-ar fi dorit cu adevărat drept partener de viață. Aceasta, după opt ani de căsnicie.

Falsitatea chestiunii vine din faptul că nicidecum nu este posibilă o ruptură între doi soți în urma unei bruște revelații. Conștiința nepotrivirii nu se creează decât în timp. Așa că spectatorul matur simte că în această piesă superficială, problema este pusă greșit, evitându-se adevărata dramă: lungul și chinuitorul drum de-a lungul căruia încet, treptat s-au desprins legăturile dintre cei doi soți, prin „revelații succesive”. Pentru spectatorul modern, pierderea din vedere a unui element crucial al legăturii dintre cei doi, și anume legătura

sexuală, face ca „demonstrația” să rămâne la suprafață. Separarea unui cuplu nu se poate face senin, printr-o expunere de principii, ci prin deschiderea unor răni care au luat timp să se producă și care de asemenea cer timp pentru a se închide apoi. Astfel de indivizi care se despart cu o asemenea liniște sunt deficitari organic și ies din tipic. Atunci demonstrația nu mai este posibilă, neavând caracter de generalitate. Și piesa nu este, până la urmă, decât un manifest feminist, fără vreo adâncime. Scena finală, în care Nora îl execută pe Torvald, se vrea tocmai reversul veșnicei scene finale, în care mereu bărbatul execută „neînțelegerea” femeii în literatura misoginilor.

Dar finalul nu este în realitate deloc „feminist”, ci acuzator pentru Nora prin implicațiile sale. Căci ea nu face altceva decât să-și rezolve problemele personale în totală abstracție de ceea ce simte sau gândește Torvald, dând, în realitate, dovadă de cruzimea cea mai tipic naturală a femeii. Pentru că, dacă acceptăm temeinicia reproșului ei, că societatea i-a dat un statut de „păpușă”, luându-i dreptul la propria elucidare de conștiință, nu putem să-i refuzăm lui Torvald invocarea aceleiași scuze. Obtuzitatea sa față de cerințele femeii, excesul de preocupare față de aparențele sociale, sunt efecte ale aceluiași cauze. Amândoi nu fac, timp de opt ani, decât să se conformeze unor principii sociale rigide, în care însă cred deopotrivă. Când Nora le nesocotește, Torvald intră în panică, este aspru și neînțelegător, apoi, furtuna o dată trecută, uită și iartă. Iar când Nora îi arată falsitatea și îngustimea poziției lui, este gata să și-o reevalueze. Făcând adică exact ceea ce Nora consideră a fi soluția continuării căsniciei lor: „Numai dacă amândoi ne-am putea schimba într-atât încât viața noastră împreună să însemne o adevărată căsnicie.” Însă ea nu iartă neînțelegerea lui Torvald și pleacă, fără cea mai mică ezitare, trântind ușa. Ea nu iartă, spre satisfacția femeilor de pretutindeni, care-și oferă revanșe îndelungii conviețuiri cu

conștiința inferiorității de sex. Și acestea nici măcar nu înțeleg capcana pe care le-o întinde, involuntar, H. Ibsen. Nu iartă decât cel tare. Poziția Norei este justificată în ochii femeilor, care nu văd nici un motiv să facă un compromis cu o societate clădită de bărbați, dar este poziția tipică a minoritarilor care urăsc corpurile constituite, față de care se raportează prin cererea de drepturi și niciodată prin recunoașterea de obligații. Și apoi, către ce alternativă o face H. Ibsen pe Nora să se îndrepte ? Cine sunt cei care au înțelegere pentru ea și a căror înțelegere o dorește la rândul ei ? Krogstad, un falsificator și un șantajist, și Kristine, care se vânduse, conștient în cazul ei, în cadrul unui contract matrimonial.

Să nu ne facem iluzia că H. Ibsen a fost conștient de poziția falsă în care a pus-o pe Nora. Nicidecum. El a fost un liberal („canalia liberală” ar fi spus Mihai Eminescu), ca toți liberalii. Ca să ne facem o idee de naivitatea lui, este de ajuns să cităm dintr-o scrisoare în legătură cu poziția lui în „problema feminină”: „O femeie nu poate fi ea însăși în societatea din zilele noastre, societate care este exclusiv o societate masculină, cu legi făcute de bărbat și cu un sistem juridic care judecă conduita feminină dintr-o optică masculină”. Ce penibil raționament ! Ca și cum, în milioane de ani de când există specia umană, bărbatul ar fi parcurs drumul către „societatea din zilele noastre” de unul singur. Parcă ar fi conviețuit cu plante. Dar nu numai atât: observația lui H. Ibsen sugerează iminența unei soluții. Care să fie aceasta ? Să ne oprim, desigur, în loc și să lăsăm femeia să preia totul de acolo de unde s-ar fi produs enorma injustiție a speciei și să așteptăm ca decalajul acesta să fie depășit de ea printr-o înghețare de civilizație.

În *Strigoii*, H. Ibsen, folosind un simbol, condamnă iarăși societatea și instituția căsătoriei, acuzând-o că, prin legăturile rigide matrimoniale, refuză femeii dreptul la libertate, și din această constrângere se nasc monștrii. Faptul că a implicat

sifilisul în drama sa a produs un nou scandal, însă piesa nu are nici ea o mai mare adâncime decât cea precedentă părănd, tocmai datorită simbolului, numai un caz izolat.

După ce însă H. Ibsen atinge maturitatea și dă două capodopere, *Un dușman al poporului* și *Rața sălbatică*, două drame pure de idei, încearcă să lucreze cu aceleași mijloace în „problema feminină” și scrie *Rosmersholm*.

În urmă cu exact o sută de ani când, la 17 ianuarie 1887, la Bergen, *Rosmersholm* vedea lumina rampei, primirea ce i se făcea era dintre cele mai reci pe care vreuna dintre piesele lui H. Ibsen le suferise până atunci. Publicată la Copenhaga, la 23 noiembrie, într-un tiraj de 8 000 de exemplare, piesa fusese refuzată de teatrul Regal din oraș, teatru ce-i găzduise în trecut, cu mare curtoazie, *Stâlpii societății* și *O casă de păpuși*, dintre piesele mai recente în care dramaturgul hotărâse investigarea societății în instituțiile sale morale fundamentale. O serie de reprezentații la diferite teatre din Copenhaga, Stockholm, Göttemburg, Augsburg, în Germania, ca și câțiva ani mai târziu în Anglia, au fost grele insuccese pentru H. Ibsen. Consensul general era că *Rosmersholm* era o creație obscură, ininteligibilă. Dincolo de larga discuție pro și contra, mai important este faptul că August Strindberg găsea în textul lui H. Ibsen justificarea revelațiilor pe care el le trăia în domeniul „psihologiei relațiilor dintre sexe”. Autorul *Tatălui* și al *Dansului morții* vedea în Rebeca West autoarea unui asasinat moral și scena în care aceasta mărturisește presiunea psihică pe care o exercitase asupra fostei soții a pastorului Rosmer, determinând-o la sinucidere, avea să fie un punct de certitudine pentru A. Strindberg în cadrul observațiilor pe care avea el însuși să le aducă la lumină în drama sa, *Tatăl*, în chiar anul următor.

Fără îndoială că defectul piesei este de natură formală și că insuccesul ei trebuie pus pe seama unei improprietăți tehnice. Asta, ca urmare a nehotărârii lui H. Ibsen însuși, care

n-a avut suficient de pregnant în minte natura dramei pe care voia s-o illustreze, de unde o șovăielnică ierarhizare a „ingredientelor” ce constituie materialul de creație.

În *Rosmersholm* avem de-a face, dacă putem spune așa, cu mai multe „esențe”. Problema care se punea lui H. Ibsen, în momentul concepției piesei și care se pune astăzi deopotrivă criticii și celor ce vor s-o prezinte pe scenă, este de a delimita între acestea, potrivit importanței lor și a determina pe cea care va predomina în plan artistic. Celelalte vor lua locuri ajutătoare, secundare. Așa lucrează marii creatori, așa a lucrat la noi, Liviu Rebreanu, care acumula linii adiacente pentru a mări impresia de viață. Dacă dintre aceste planuri, cel mai viabil artistic este, cel care constituie tema piesei, nu va fi exploatat corespunzător, pentru a i se acorda proeminență, vom avea de-a face cu o lucrare confuză. Și se pare că acesta este, totuși, cazul cu *Rosmersholm*.

Avem mai întâi de-a face cu ingredientul de origine romantică, în linia lui Edgar Allan Poe, al casei „bântuite”, care prin vechime, prin îndelungată locuire, a împrumutat din personalitatea locatarilor săi, căpătând apoi ea însăși personalitate și devenind morbidă pentru cei care o locuiesc în prezent. „Copiii niciodată nu plâng sau râd în Rosmersholm” spune cineva. De aici personaje hăituite de amintirea predecesorilor, apăsate de amintirea morților de la Rosmersholm, de unde și simbolul, nefericit artistic este, ca orice simbol, al cailor albi legendari, care apar în preajma domeniului în ajunul morții cuiva.

Întâlnim apoi problema, tipică la H. Ibsen, de ordin social și care pentru mulți constituie chiar esența dramaturgiei sale, lupta dintre conservatorismul politic și liberalism, prezentată ingenios (și dramatic), sub forma paradoxală a confuziei între aparențe și esențe. Rosmer, ca toți eroii lui H. Ibsen, este un om cu tăria principiilor, cu credințe profunde, pe care, o

dată descoperite lipsite de adevăr, neadecvate, le abandonează cu curaj, înțelegând să meargă până la capăt în procesul de eliberare interioară. La acest punct, iarăși tipic la H. Ibsen, opinia publică intervine și preia selectiv cei doi poli ai conștiinței politice, manevrându-i partinic.

Și avem, în sfârșit, problema devenită deja emblematică pentru A. Strindberg, a agresiunii unei conștiințe asupra alteia, așa-numitul „vampirism psihologic”. Datorită primitivității sale, datorită lipsei de scrupule, în consecință înzestrată cu o capacitate sporită de adaptare la mediu, Rebeca West, în lupta surdă pe care o dă cu conștiința încărcată, diluată, subțiată de o lungă genealogie a lui Rosmer, învinge pentru un moment, impunându-și supremația. Ea va ajunge să-i dicteze acțiunile, și chiar și pe cele ale soției lui pe care, în scopul de a-i lua locul, o va împinge la sinucidere.

Pentru spectatorul profund e ușor de văzut că în competiția dintre cele trei direcții dramatice, numai aceasta din urmă are substanțialitatea de a predomina, în planul artei, asupra celorlalte. Prin calitatea sa, chiar restrângs oricât de mult, numai prin prezență, și tot le-ar împiedica pe celelalte două să se desfășoare nestingherite.

Și s-ar mai putea sublinia și aspectul feminist al piesei. Rebeca este și ea o „femeie nouă”, citește și ea cărți liberale, vrea și ea să influențeze destinul unui „om deosebit”, dar în același timp are prejudecăți în a-și dezvălui adevărata vârstă. Apoi este foarte sensibilă când asupra legitimității nașterii ei se ridică obiecții. Însă nici asupra acestui aspect nu se insistă și în curând ne dăm seama că nu avem o piesă „feministă”. Într-adevăr, despre altceva este vorba, cu mult mai profund, cu posibilități infinite superioare decât celelalte teme care intră în compoziția lucrării.

Rebeca a sosit la Rosmersholm o arivistă, cu gândul de a se face necesară și a-și găsi un loc pentru sine, apoi încetul

cu încetul pretențiile ei au crescut, spiritul viril de luptător a împins-o mai departe și s-a substituit soției lui Rosmer în gândurile acestuia. Caracterul nobil al lui Rosmer nici n-a putut trece pragul unei prietenii nevinovate. Apoi, ceea ce s-a petrecut cu Rebeca este tocmai esența piesei. În atingere cu melancolia molipsitoare a locului, cu caracterul locuitorilor, și-a pierdut voința, a început să creadă ea însăși în puterea lui Rosmer de a înnobila oameni și chiar... „s-a înnobilat”. Însă atunci posibilitatea fericirii a dispărut. Înnobilarea aceasta înseamnă, de fapt, pierderea rațiunii de a exista și nu duce decât la moarte.

Rosmersholm mi-a furat tăria – spune ea. Mi-a schilodit curajul și mi-a înmuiat voința. Timpul în care puteam îndrăzni orice, s-a sfârșit pentru mine. N-aș mai îndrăzni nimic. Am pierdut puterea de a mai acționa.

Cum a fost posibil asta ?

Dar când am început să trăiesc împreună cu tine, în pace, în singurătate, când tu mi-ai făcut cunoscute gândurile tale fără rezerve, și simțămintele tale atât de delicate... atunci o mare schimbare s-a petrecut. Foarte încet, imperceptibil, toate acestea au luat în stăpânire adâncurile sufletului meu.

H. Ibsen îl citea pe Charles Darwin în acel timp și caracterul darwinian al piesei este evident. Rosmer a vrut să înnobileze oamenii. Pentru un timp, a crezut că acest lucru e posibil. Acum însă, se îndoiește. Dar el cu adevărat a înnobilat-o pe Rebeka. Ce înseamnă, însă, această lucruri ? Anularea voinței, a puterii de adaptare la mediu. Finalul piesei, darwinian, este limpede în ceea ce privește raportul în care stau noblețea și voința. Rebeka, pierzându-și idealul de parvenire și-a pierdut bestialitatea. Nu mai e un organism viabil în natură. Ea îl urmează deci pe Rosmer în moarte.

Cu toate scăderile de construcție, *Rosmersholm* este reținută în repertorii datorită virtualităților ei. Una dintre lucrările cu adevărat de idei, ca și *Rața sălbatică*, îl arată pe H. Ibsen șovăitor. În următoarea încercare va rămâne în limitele zugrăvirii unui caracter.

În *Heda Gabler*, nemaipunând de data aceasta nici o problemă specific socială, ci numai psihologică, dă o lucrare prin esență naturalistă și creează totodată capodopera sa în discuția asupra „feminismului”. Nici în acest caz nu e de mirare că piesa a stârnit la apariție confuzie și continuă să nedumească cititorul neavizat. În *Heda Gabler* H. Ibsen nu se situează de partea nici unuia dintre personaje și faptul că atenția sa și a spectatorului trebuie să se focalizeze asupra Hedei este numai o chestiune de viață și nicidecum de ideologie. Fiecare personaj este bine delimitat, fiecare trăiește din plin sub zodia destinului său, iar dacă Heda captează atenția este numai din cauza insolitului ei. În persoana Hedei, H. Ibsen creează, pentru prima dată în literatură, cu adevărat, tipul „femeii noi”, al femeii „eliberate” de condiția ei tradițională, pe care ea, deviată de la rosturile firești ale speciei, o detestă. Heda este exact ceea ce englezul numește „bitch”. Eliberată de sub tirania sexuală, în urma unui îndelung proces de degenerare, caracteristic rasei albe, mai ales nordicilor, Heda nu mai poate înțelege de ce trebuie să se supună convenienței maternității, pe care ea n-o mai poate percepe decât mental, ca pe o altă convenție matrimonială. Totodată, în urma aceluiași proces, prin estomparea diferențierii sexuale, Heda simte impulsurile realizării pe plan abstract, pur intelectual. Cum însă procesul evolutiv nu duce natural în această direcție, ci a suferit numai dereglări în faza de îmbătrânire a rasei, impulsurile ei sunt numai formale și Heda nu poate face altceva decât să încerce o conciliere între vechile funcțiuni și noile cerințe. De aici tragedia ei. Nefiind nimic prin ea însăși, ea își asumă în fond

vechea poziție și își vede destinul împlinit prin destinul lui Lovborg. Ea aspiră la realizarea spirituală și nicidecum fiziologică și simte că acest domeniu îi este totuși străin. Ea n-are la îndemână decât o sumă de stereotipii transmise ei pe calea literaturii romantice. Ar vrea, de pildă, să „influențeze destinul unui om mare”. Dar percepe asta ca pe o paradă de gesturi exterioare, de unde și drama ei când este confruntată cu viața „așa cum e ea”. După ce a crezut că îl poate împinge la sinucidere pe Lovborg, distrugându-i un manuscris, luându-i astfel rațiunea de existență, află că el s-a împușcat de fapt într-o luptă având ca scop recuperarea cărții pierdute. Iar faptul că nu s-a împușcat în tâmplă, purtând coroană de viță pe cap, ci prozaic, în stomac, o face să exclame: „Orice ating eu devine grotesc și josnic ! E un blestem !”

În optica „omului deosebit” se pare că H. Ibsen îmbrățișează punctul de vedere al Hedei, care are doar un dispreț nemărginit pentru Tesman. Și de ce oare ? Autorul sugerează că Tesman este tipul omului comun, lipsit de imaginație și fără un ideal superior. De ce ? Pentru că el nu este un „creator”, este numai un savant care compilează din scrierile altora. „Și tu știi – spune Tesman – că sortarea și aranjarea notelor altora este ceva la care eu sunt cu deosebire priceput”. Diferența dintre un savant mărginit ca Tesman și un geniu, sau măcar un om superior ca Lovborg, este făcută clar chiar de deosebiră dintre natura preocupărilor celor doi. Tesman cercetează și compilează documente privitoare la industria casnică în Brabant, în Evul Mediu, în vreme ce Lovborg scrie o carte despre forțele care vor determina viitorul. La auzul acestei știri, Tesman exclamă plat: „Eu nu m-aș fi gândit niciodată la asta”, spre disperarea Hedei, care vede încă un motiv de dispreț pentru el și, respectiv, unul de admirație pentru Lovborg. Însă dacă întoarcem termenii problemei și nu cădem în capcana noțiunilor curente despre „omul superior”, se poate spune că

H. Ibsen o condamnă pe Heda să nu fie capabilă să distingă între un om folositor, care aduce o contribuție obiectivă la cultura Norvegiei și Lovborg, care elucubrează despre viitor, într-o lume în care prezentul națiunilor este furat de tot felul de masonerii internaționale.

Înainte de a încheia, ar fi potrivit să ne întrebăm și unde duce sau măcar ar trebui să ducă, după dorința feministelor, această eliberare, având în vedere și cerințele de perpetuare și protejare a speciei.

Cât despre „eliberarea” de convențiile sociale, ideile lui H. Ibsen sunt făcute clare în altă piesă. *Stâlpii societății* este lucrarea cea mai caracteristică pentru naivitatea dramaturgului norvegian, în această direcție. Aici el introduce în mijlocul unei societăți tradiționale norvegiene o rudă reîntoarsă după o îndelungată absență în America. Firește, cu o insolență tipic americană, din primele minute Lona promite că va produce o „aerisire” în atmosfera îmbâcsită de atâta moralitate.

H. Ibsen pare a crede că societatea norvegiană care, chiar dacă nu de tot morală, tinde totuși spre această moralitate ideală, în conformitate cu care caută să pună frână pornirilor egoiste, este un lucru de blamat și că idealul este societatea americană, unde nici măcar nu se mai pune problema unui cod moral, în afara interesului și care este atât de eliberată, atât de „aerisită”, încât nu mai are nici o rețineră în a se manifesta așa cum e (H. Ibsen pare a crede că acest „mod de viață american” este expresia renunțării la ipocrizie).

Cine a trăit însă în America pentru un timp mai îndelungat nu poate să nu râdă de naivitatea lui. Adică H. Ibsen ar dori spiritului european să devină pur și simplu un soi de mitocănie americană. Deci efortul europenilor de a se ridica de la pragul existenței de bestii, la cel al unor ființe ce se ghi-dează după coduri morale, este un lucru de dispreț, iar evoluția omenirii trebuie să fie cea „americană”, cu rezultatul ei

care constă în apariția unui tip nou de om, un homo-newjerseycus, un soi de ființă jumătate om, jumătate porc înzestrată cu un soi de rât, marcată de o mustață stufoasă, care îi împinge nasul în sus, înfundându-i-l între ochi. Ca să nu mai vorbim de tot felul de populații care au năpădit solul american, de toate culorile pielii posibile și imposibile și care nu numai că nu-și bat capul cu „principiile morale”, dar nici n-au auzit de ele, cum n-au auzit nici de Europa, și care își fac apariția în „societatea americană” căzând direct din pântecul mamei, îmbrăcați în „bluejeans” pe capotele mașinilor (și cu un *can* de Coca-Cola sau de bere în mână).

Ceea ce H. Ibsen n-a știut, dar ceea ce știm noi, este că aceea mică elită care conduce Statele Unite, din ce în ce mai redusă față de numărul mereu crescând de bipede (dar demografia asta e totuși un fenomen mondial), își trimite copiii la studii în Europa, pe toată perioada de formare, pentru a scoate din ei oameni, supunându-i tocmai regimului de principii clasice, care fac memoria omului european, atât de detestate de liberalul H. Ibsen.

În fond, H. Ibsen este mai puțin un observator al condiției umane, el fiind în principal un critic al societății. Și nici măcar al societății în ansamblul ei, ci al celei norvegiene. Aspectele ei l-au făcut, de altfel, să și emigreze, iar el nu s-a reîntors în patrie decât după mai bine de două decenii. De aceea este chiar foarte curios faptul că, deși trăind printre străini, n-a putut trage concluzia că omul este totuși, în mare, pretutindeni același. Critica lui încrâncenată împotriva norvegienilor a continuat până în pragul bătrâneții când, în fine, artistul a trecut la zugrăvirea naturalistă a caracterelor.

În final, trebuie să ne întrebăm și către ce fel de „eliberare” tind personajele feminine ale lui H. Ibsen, căci este evident că tocmai acestea i-au creat marea sa faimă ? Nu vom face greșea să căutăm în scrierile lui vreo altă rațiune decât

cea estetică, chiar dacă el nu și-a obiectivizat întotdeauna concepțiile politice. Ca orice artist adevărat, H. Ibsen a fost, dincolo de intențiile sale, numai un exponent, și critica trebuie să-l judece ca pe un fenomen. Orice politizare a actului critic nu face decât să-l anuleze. De altfel, H. Ibsen și-a dorit sincer să pătrundă cât mai adânc în studiul condiției umane și dacă n-a reușit pe deplin a făcut destulă lumină prin capacitatea sa de observație. În „problema feminină” a fost revelator, în pofida ideologiei.

Firește că emanciparea aceasta a femeii a dus mai întâi la revendicarea dreptului de a dispune cum vrea de funcțiunile ei biologice. Iar acest drept, ce pare sfânt liberalului, înseamnă de fapt, dreptul la avort. Să fim clari: nu condamnăm deloc femeia pentru a nu voi să aducă pe lume copii pe care nu-i dorește. Constatăm numai o stare de fapt. Stare care traduce criza extraordinară în care se găsește rasa albă. Nu este dar de mirare că această rasă care, orice s-ar spune, a creat civilizația, și care a întins-o în procesul ei de expansiune, pe patru continente, se reîntoarce acum, în pragul mileniului trei, acolo de unde a plecat: continentul european. Agonia omului alb de azi în Africa de Sud, de unde este gonit, va fi agonia omului de mâine a lui pe continentul american. În mai puțin de patru decenii, după statistici oficiale, omul alb va deveni minoritar în Statele Unite. Cine a trăit pentru o vreme în America știe că toate marile orașe americane, aproape fără excepție, au primari negri, ceea ce vorbește despre puterea electoratului de culoare. Într-o împrejurare, în fața aparatului de radio care relata despre opoziția bisericii catolice față de dreptul femeii la avort, o americană, anglo-saxonă, a exclamat indignată: „Dar până unde vrea Biserica să ne întoarcă înapoi ? Până în Evul Mediu ?” Am întrebat-o atunci câți copii are și mi-a răspuns că nici unul. „Cum să aduc pe lume copii când văd atâția negri în preajmă ?” a întrebat ea descumpănită.

Și totuși, ei îi revine dreptul să hotărască asupra destinului rasei și va hotărî, desigur, în conformitate cu cerințele ei intime. În ce ne privește, considerăm că problema n-are soluție, fiind o chestiune mai presus de „liberalism”, ținând de condiție biologică a speciei. Femeia nu este cu nimic mai vinovată de pornirile ei contrare naturii decât bărbatul care și-a pierdut el însuși caracteristicile de luptător și cedează pe toate fronturile. În cazul relației sexuale, el elucubrează despre „misterul feminin”.

Nu există mister feminin. Există numai lipsă de mister al bărbatului. Dacă se poate totuși vorbi de un mister al femeii, acesta nu poate fi altul decât însuși misterul naturii. Femeia trebuie explorată și abuzată așa cum explorezi natura și abuzezi de mediul în care respiri. Și numai în felul acesta „tratezi” femeia în mod adecvat. Sunt și bărbați care „urăsc” femeia. Ca și cum ai putea urî aerul pe care-l respiri. Aceștia sunt cei care se plâng de „neînțelegerea femeii”. În realitate însă, sunt ei înșiși deficițari, ei neînțelegând că femeia nu „trădează”. Ea, atunci când nu este detractată, urmează cursul naturii. Și dacă nu te-a „trădat” de la data de la data de, este pentru că a fost acolo o potrivire hormonală care a încetat atunci când te-a „trădat”. Tragedia este că bărbatul, cu cât este el însuși mai deficițar în latura lui caracteristică – spiritul, cu atât mai mult caută spiritul în femeie. Căci normal este ca bărbatul cel mai înalt spiritualicește să-și dorească femeia cea mai apropiată de natura elementară. Femeia este asemenea brazei cu pământ gras pe care o divinizează țăranul. Uitați-vă numai cum „misoginii” eșuează mereu cu actrițe. Ori, ce poate fi mai rău decât „actrița”? (Poate numai actorul.)

Tragedia este însă a rasei albe, care a suferit degenerări genetice, ajungând până la situația nordicilor, care au mers cel mai departe în estomparea diferențierii caracteristicilor

sexuale. Nu întâmplător „mișcarea feministă” a apărut acolo. Nu întâmplător H. Ibsen și A. Strindberg au acuzat această stare de fapt. Dar și ei, mai mult sau mai puțin, blamează femeia. Este foarte adevărat că, „emancipându-se”, femeia n-a făcut decât să se îndepărteze de rosturile ei naturale – a devenit mândră că poate și ea face față nevoilor vieții asemenea bărbatului, când aceasta înseamnă dresajul, asemenea maimuțelor, de a fi capabile să ridice brațul și să oprească un taxi pe stradă sau jocul de-a arta. Să subliniem aici și că nimic nu poate fi mai penibil decât imaginea femeii „responsabile cu arta” în societatea de azi. Cultura burgheză contemporană idealizează femeia „sensibilă”, care mângălește pe hârtie cu stiloul sau pe pânză cu ulei. (Mai recent, ea se joacă cu tehnologia, poartă „camera de luat vederi”, însoțită de bărbatul care, „nesensibil”, îi poartă răbdător ca un asin ustensilele.) Bărbatul, „neînțelegător” primește mereu palme pentru „neînțelegerea” lui de la femeia iubită, isterizată de subțierea ei spirituală. El este de altfel și mereu pe la fabrica de mașini grele. În realitate, noi știm, firește, că nici o operă de artă adevărată n-a fost semnată în veci de femeie. Cel mult recente documente în care „noua femeie” își face alfabetizarea în lungul drum spre auto-obiectivare și la sfârșitul căruia este scepticismul, adică moartea.

Revenind dar, să spunem că dacă „misoginii” se plâng de aceste aspecte reale și supărătoare, ei nu par a înțelege că femeia nu s-a detracat deloc mai mult decât bărbatul, ba poate chiar „detracarea” ei este chiar reflectarea degenerării și insuficienței bărbatului. Nu poți să nu dezorientezi mecanismul sensibil al naturii feminine, cerându-i mereu să îndeplinească funcții pe care nu este chemată să le îndeplinească. Maimuțărirea ei nu este decât o încercare de adaptare la cerințe noi, o ofertă pripită la o cerere greșită. În realitate, bărbatul

este cel care și-a pierdut caracteristicile pe drumul acesta spre civilizația tehnologică. Este un faliment al bărbatului și nu al femeii, și acest faliment constă în cerințele și opțiunile lui. Femeia adevărată, cea care face copii, n-a mai avut trecere în fața bărbatului care, dezorientat el însuși, a preferat femeia stearpă. Uitați-vă la modelul de frumusețe fizică impus de civilizația occidentală: femela are trăsături de panteră ce a fost ținută nemâncată pentru a i se exacerba ferocitatea. Femeia sănătoasă fizicește, posesoare de materie, din care se poate nutri în voie fătul, este înlăturată de la reproducere. (*Polemici*, an. II, nr. 7–8, toamna-iarna 1990)

Toamna-iarna 1990 (CONTESTAREA ALEGERILOR ?)

Încercarea de contestare a alegerilor, de către opoziție, este cel mult o tactică politică. Chiar și frustarea celor care s-au trezit după acea „duminică a orbilor”, cum a fost numită, este tardivă. Aceștia vor trebui să trăiască mai departe cu sentimentul acela de disperare al omului căruia nimic nu-i merge, pentru că în tot ce face nu pune seninătate, ci ură. Dincolo de toate aceste sentimente stă realitatea votului din 20 mai.

Ceea ce este grav cu adevărat, este faptul că s-a pierdut o ocazie care nu se ivește în viața popoarelor decât, poate, la intervale de o jumătate de secol. A lăsa timpul acesta prețios să se scurgă, înseamnă a-ți amâna soarta și a te prezenta nepregătit în fața viitorului. A crede că în URSS comunismul și-a dat ultima suflare este o naivitate. Politica de neintervenție dusă astăzi de ruși a creat deja un vid de putere în lume, care poate produce o puternică destabilizare geopolitică. Eșuarea glasnostului și perestroikăi ar atrage după sine înlăturarea lui Mikhail Gorbachev și revenirea la o politică de influență

în Europa de Est. Țările care-și vor fi rezolvat problemele politice vor face față altfel unui astfel de scenariu. Ceea ce nu dă de gândit politicianilor din România este graba cu care țări ca Germania și Ungaria au lucrat la realizarea unirii și a schimbării sistemului politic. Să se urmărească numai dispărarea cu care germanii au devansat cu numai câteva săptămâni unificarea și modul exemplar în care ungurii au lichidat comunismul. Nu știu dacă vreun popor s-a purtat cu mai multă demnitate. În timpul alegerilor nu s-a tras nici o palmă, nu s-a rostit nici o injurie. Ca un popor civilizat, ungurii au dat votul de blam comunismului și l-au scos din viața lor. Un asemenea vecin serios, dușman natural al românilor, este periculos. Ar trebui să ia aminte la aceasta. (*Polemici*, an II, nr. 7-8, toamna-iarna 1990)

Primăvara-vara 1991 (BASARABIA MAI ÎNTÂI)

Evenimentele din lume, din ultimii cinci ani, nu sunt, pentru o privire atentă și scrutătoare, deloc prevestitoare de bine pentru omenire. Nu poți să nu fii izbit de similitudinea dintre ele și cele premergătoare celui de al doilea război mondial. O instabilitate politică pronunțată, dublată de o gravă criză economică, te fac să te gândești că bunele zile (ale păcii) s-au terminat și că Europa se îndreaptă rapid spre o nouă confruntare, din necesitatea reșezării pe alte baze teritoriale și naționale, cele vechi dovedindu-se, după o jumătate de secol de funcționare, inapte să calmeze sentimentele mării majorități a popoarelor europene.

Dar cum nimeni nu poate ști cu certitudine ce va aduce viitorul, înțelept este pentru națiuni, ca și pentru indivizi, să-și facă datoria. Ele trebuie să acționeze mereu în conformitate

cu interesele lor și să lase destinului în grijă să facă restul. Altfel treci prin momentele grele când ai conștiința că ai acționat ca și cum totul ar fi depins de tine.

Datoria românilor este de a profita de instabilitatea politică pentru a-și realiza unitatea statală. Politica Europei nu s-a făcut niciodată la București, dar din păcate de multe ori la București nu s-a făcut nici măcar politica României. Dar nici politica Germaniei nu s-a făcut la Bonn (ca să nu mai vorbim de Berlin) și totuși nemții, când s-a ivit o fereastră în monolitul de interese al marilor puteri și-au realizat unirea. Desigur că noi nu suntem nemți, dar suntem cum suntem și făcându-ne datoria vom fi ceva mai bine. De aceea un guvern la București care n-are pe prima pagină a agendei sale politice recuperarea Basarabiei nu este un guvern românesc.

Lucrurile nu sunt simple. Dacă rușii sunt astăzi în deșănțare, nu vor fi poate și mâine. Iar dacă ei vor lăsa locul liber, acesta va fi umplut, în ceea ce ne privește pe noi și pe basarabeni, de către ucrainieni. Și să nu uităm că Ucraina, inexistentă până mai ieri, este astăzi o putere nucleară regională la Est de de noi.

România trebuie să facă tot ce-i stă în putere să vină în întâmpinarea manevrelor politice ale basarabenilor. Timpul, în istorie, este de neprețuit. (*Polemici*, an. III, nr. 9–10, primăvara-vara 1991)

Primăvara-vara 1991 (SPRE O DESTABILIZARE GEOPOLITICĂ)

Este o naivitate să se creadă că ceea ce se întâmplă astăzi în Uniunea Sovietică este reflexul unei transformări în natura intimă a rusului care, în fine, și-a propus să devină democrat. El și-a pierdut (sau i s-a confiscat) pentru o vreme Tătucul și,

în absența acestuia, el se simte descumpănit. Democrația este, până la urmă, o invenție englezească și se potrivește existenței negustorești (tu dai atâta, tu primești atâta). Rusul nu numără copeica din zori și până în seară. Existența sa sufletească nu este un registru de intrări și ieșiri. Rusul face gesturi rusești. De unde și condiția lui seculară, care a făcut din el un nevoiaș materialicește, dar un redutabil soldat. A-l desființa pe acesta din urmă nu înseamnă deloc a crea în loc tipul „rusului gospodar”. Înseamnă numai a-i lua ceva ce are și a nu-i da nimic în schimb.

Nu este mai puțin adevărat că la situația aceasta deplo-rabilă (din punctul de vedere al rusului, desigur) s-a ajuns din imposibilitatea compromisului dintre puterea imperială și problemele naționale. Prăbușirea Uniunii Sovietice (dacă se va produce cu adevărat) n-are altă semnificație decât aceea că nerezolvarea la timp a litigiilor naționale a ajuns într-un stadiu cronic.

Prăbușirea Uniunii Sovietice ca mare putere ar trebui să ducă după sine la o destabilizare geopolitică, periculoasă, în lume. Dar cum nici un loc nu rămâne gol pentru multă vreme și cel al Uniunii Sovietice va fi luat de altcineva. Și mai devreme sau mai târziu (mai devreme, cu siguranță) China va veni la întâlnire cu istoria. Iar o dată cu aceasta, omenirea se va poziționa în jocul de interese pe baze naturale corespunzătoare liniilor de forțe din prezent. Conflictele viitorului nu vor mai fi între națiuni, ci între rase. Rasa albă, care nu și-a rezolvat problemele interne se va găsi curând confruntată cu pericole din afară. (*Polemici*, an. III, nr. 9–10, primăvara-vara 1991)

ANEXA I

CONGRESMANUL REPREZENTANT AL STATULUI NEW YORK, THOMAS J. MANTON, INTERVINE PENTRU O FAMILIE DE ROMÂNI AFLATĂ ÎNTR-O SITUAȚIE TRAGICĂ

Prezentăm cititorilor situația dramatică în care se găsește familia Ghibushi (Doina, Anca și Gabriela Ghibushi) care, după ce a reușit, riscându-și viața, să evadeze din marea închisoare care este România lui Nicolae Ceaușescu, trecând Dunărea înot, a fost deportată autorităților românești de către iugoslavi. Decât orice comentariu, vorbește mai elocvent, prin dramatismul rece de document, telegrama pe care dl. Thomas J. Manton, Congresman reprezentant al Statului New York, a trimis-o Ambasadorului american de la Belgrad, dl. John D. Scanilan, în încercarea de a o salva pe d-na Cristina Maria Androne, care a însoțit familia Ghibushi și care se află încă în închisoare în Iugoslavia, într-o situație indecisă. Telegrama ne-a fost pusă la dispoziție, cu deosebită amabilitate, de către dl. Bill Rivera, asistentul d-lui T. J. Manton.

CATRE AMBASADORUL
JOHN D. SCANILAN
AMBASADA SUA DIN BELGRAD (IUGOSLAVIA)

Vă scriu într-o chestiune urgentă.

O familie de români, căutând azil, a trecut frontiera în Iugoslavia, la data de 9 octombrie.

Ei au fost prinși și închiși în închisoarea Negotin, Iugoslavia.

Părțile în cauză sunt:

Doina, Anca și Gabriela Ghibushi, împreună cu Cristina Maria Androne.

Doina, Anca și Gabriela Ghibushi au fost eliberate din închisoarea din Negotin și un interviu a fost aranjat la Consulatul ONU din Iugoslavia.

Li s-a refuzat statutul de refugiați și au fost predate autorităților iugoslave, care le-au deportat în România.

Noi credem că Doina Ghibushi a fost căsătorită cu un ofițer al Securității române.

Cristina Maria Androne se află încă în închisoare în Iugoslavia.

Vă rog să asigurați statutul d-nei Androne.

D-na Androne are un frate, Adrian Androne, care este rezident permanent în SUA.

Vă cer, dacă e posibil, să acordați o viză umanitară d-nei Androne și să o luați sub protecție.

Noi avem impresia că Iugoslavia sau posibil un reprezentant al ONU-lui de acolo, a violat acordurile umanitare internaționale.

Noi considerăm că acesta poate deveni un incident internațional major.

Vă rog, contactați Biroul meu în legătură cu acest caz.

Noi am luat legătura cu Secretarul General al ONU și de asemenea cu Cabinetul Președintelui Statelor Unite.

Vă rugăm să-l contactați pe Bill Rivera de la Biroul meu districtual.

(Polemici, an. I, nr. 1, noiembrie 1988)

ANEXA II

APELUL SLOMR CĂTRE POPORUL ROMÂN DIN ROMÂNIA ȘI DIN EXIL

Aducem la cunoștința compatrioților noștri și a organizațiilor lor că Sindicatul Liber al Muncitorilor Români (SLOMR), înființat în țară, în anul 1979, luna februarie și strangulat de către tiranul Nicolae Ceaușescu, prin închiderea în închisori a membrilor lui și-a reluat activitatea în Occident, prin înregistrarea la „Government of the District of Columbia”, conform certificatului din 1 iulie 1988, sub numele de THE FREE TRADE UNION OF THE ROMANIAN WORKERS (FTURW).

Vă reamintim că ideea reînființării SLOMR a format obiectul unui dialog-interviu între dl. Marius Ligi, redactorul ziarului *Micro Magazin* și dl. Gheorghe Brașoveanu, publicat în *MM* din decembrie 1986.

Același sfat, privitor la reînființare, a fost primit și de la dl. Blaise Robel, reprezentantul permanent la Geneva al organizației Confederation Mondiale du Travail, sub forma a trei scrisori din ianuarie curent, către dr. Ionel Cană și Gh. Brașoveanu, conducătorii SLOMR.

Din această scrisoare redăm următoarele idei:

Dl. Blaise Robel ne urează dreptate, democrație și libertate pentru poporul român, care suferă sub dictatura lui N. Ceaușescu.

Aceste idealuri nu se pot realiza decât de către oameni idealiști, hotărâți să lupte, cum s-au dovedit sprijinitorii SLOMR, din ai cărui conducători, un număr de cca. 15 se află astăzi în America și Europa.

Dl. Blaise Robel propune în continuare să solicităm pe toți românii să colaboreze la reactivarea SLOMR, ca acesta să fie pregătit a reprezenta poporul român în fața forurilor internaționale și să fie gata de acțiune în momentul eliberării de sub tirania marxist-atelistă.

În scopul de mai sus ni se oferă și concursul la redactarea unui buletin în limba franceză, cu colaborarea compatrioților din Europa, în Elveția.

Am scos în evidență interesul pe care-l acordă cei doi conducători, unul din presă și celălalt din mișcarea sindicală mondială, fiind convinși că exemplul lor va fi urmat de către mulți alți români din exil. Pe toți îi rugăm să ni se alăture, devenind membri ai SLOMR prin adeziuni scrise și să ne dea astfel concursul la realizarea scopurilor propuse prin Declarația de constituire din februarie 1979, difuzată de către posturile de radio Europa Liberă și BBC și de diverse publicații în anul 1979.

Principiile de bază sunt expuse și în actul de înregistrare, în SUA, al cărui text îl publicăm în principalele jurnale românești din exil.

Un motiv principal de reactivare îl constituie și faptul, constatat de noi, că Securitatea lui N. Ceaușescu se teme de SLOMR.

În anul 1985, o simplă întâlnire între dr. I. Cană și dl. Gh. Brașoveanu, a pus în alertă organele de securitate care ne-au arestat și anchetat, sub bănuiala că am primit dispoziții de la preotul [Gheorghe] Calciu[-Dumitreasa] de a lucra pentru SLOMR.

În legătură cu înștiințarea anterioară, apărută în *Micro Magazin* în mai crt., în care s-a anunțat din Los Angeles reînființarea SLOMR – Secția externă, dăm următoarele informații și facem cuvenitele corectări.

S-a considerat nepotrivită înființarea unei secții externe, care ar presupune recunoașterea ei de către o centrală din RSR, ceea ce nu este cazul. Deci noi continuăm în SUA acțiunea pe care n-am putut-o executa în România.

După cum se mai constată, listele persoanelor de conducere diferă. În prima listă au apărut cu diverse atribuții, persoane ale căror nume nu erau cunoscute de vechii membri din New York și Washington D.C. Aceștia din urmă au criticat ca nedemocratic felul în care ele au fost numite, fără prezentarea activității lor trecute, singura condiție ce putea justifica trecerea lor ca persoane în conducere. Alegerile democratice sunt elementul care lipsește în cazul numirii lor.

S-a recunoscut critica aceasta ca fiind dreaptă și pentru respectarea legalității s-a hotărât ca reactivarea și înscrierea SLOMR în SUA să se facă numai cu colectivul de conducere din 1979, iar sediul central să fie în Washington D.C., locul cel mai indicat pentru o colaborare cu Congresul SUA, cu guvernul american, syndicate, presă etc.

Apelăm la cei în cauză să nu se simtă lezați, să recunoască procedura lor ca eronată și îndreptarea lor ca necesară, să nu încerce disensiuni, și mai ales să știe că ne bucurăm de venirea lor în mijlocul nostru, că le apreciem munca depusă și ideile expuse, de care vom ține seama în viitor; în ceea ce privește dorința celor ce vor să devină membri în conducerea sucursalelor, precum și inițiatori în înființarea lor, problema se rezolvă conform prevederilor din actul de înființare al Centrului de la Washington D.C.

Pentru a deveni membri, lăsăm toată libertatea de inițiativă românilor care doresc înființarea de sucursale statale, de a lansa apeluri, de a primi adeziuni și de a ne comunica înființarea sucursalelor respective, în scopul aprobărilor.

Acolo unde nu sunt directori din colectivul de conducere, inițiativa le aparține lor de drept. Ei pot solicita persoane cunoscute din alte state să ia inițiativa înființării de sucursale în statele respective.

Membrii din colectivul de conducere au toți pecetea persecuției prin închisori, lagăre, spitale psihiatrice, pusă de călăii marxiști-atei, între anii 1979–1986, pe care i-au combătut în România,

pentru apărarea libertăților și drepturilor poporului român, ținut în sclavie, foame și frig, acțiune pe care o continuă și în Occident prin FTURW – SLOMR.

Trecutul nostru ne este garanția și sperăm că inspiră încrederea că vom merge pe calea dreaptă, fără a fi influențați de fauna occidentală, de care sunt influențați mulți alții, în excesul de libertate de aici.

Noua formă de constituire denotă grija noastră de a feri SLOMR de aventuri neplăcute, cum a fost cazul cu o organizație, în care, un director neales, a alterat bunele raporturi ale exilului românesc cu un bun prieten al poporului român.

Amintim tuturor românilor din exil elanul și speranțele stărnite de înființarea SLOMR, în anul 1979, în România, spre care s-au îndreptat zeci de mii de muncitori, intrând în rândurile lui, luptând pentru abolirea sclavajului și obținerea Drepturilor Omului. Acțiunea SLOMR a fost îmbrățișată de intelectuali, țărani, muncitori, de toate naționalitățile și de toate religiile din țară, cu riscul pierderii slujbei, a averii și a libertății.

A fost gestul istoric, de condamnare a tiraniei și de trezire din amăgirea marxistă, ateistă, a poporului român, a cărui simpatie s-a îndreptat spre SLOMR, primul sindicat liber din Arhipelagul Gulag.

Fondatorii acestui sindicat au demascat pe vicleanul N. Ceaușescu, arătând lumii fața sa de Irod, Nero, Antichrist, fața adevărată a acestui lup îmbrăcat în piele de oaie.

Gestul nostru a rodit în Acțiunea Democratică Română, autoarea revoltei de la Brașov, din 1987 și în Sindicatul Libertatea din România, fondat de către șapte patrioți, urmărind realizarea acelorași idealuri ca și SLOMR.

Știrea despre ultimul sindicat ne umple inima de bucurie, faptul că în țară a început să activeze un nou sindicat, fiind o dovadă de necontestat că poporul român se ridică contra marxismului crud, barbar și păgân, slujit de drojdia societății omenești, de fiare cu chip de om, de bandiți.

Celor șapte conducători ai Sindicatului Libertatea și a celor ce-i sprijină, le adresăm un cordial salut și rugăm pe Dumnezeu să-i ajute a arunca la „Lada de gunoi a Istoriei” și regimul marxist din România, treabă la care punem și noi umărul, cu toată puterea și hotărârea.

Informăm poporul român că, timp de aproape doi ani, Comitetul de conducere a lucrat la redactarea Rechizitoriului contra Regimului comunist din România, de cca. 60 pagini, în care acest regim este acuzat de strangularea SLOMR, de menținerea poporului român în sclavie, de genocid împotriva poporului român, prin înfometarea, ținerea în frig a mii de copii și bătrâni, prin jignirea femeilor, coborâte la nivelul găinilor, prin controlul gestației, de distrugerea parțială a Capitalei, de distrugerea a numeroase biserici, de persecuție religioasă, de crimă, de internări abuzive în spitale psihiatrice, de incompetență etc.

Dosarul a fost înaintat Tribunalului Internațional de la Haga, Organizației Națiunilor Unite, Congresului american, Guvernului american, sindicatelor, Confederației Mondiale a muncii de la Geneva, de asemenea la AFLCIO Washington, postului de radio Europa Liberă, bisericilor Catolică și Anglicană, ziarului *Washington Post* și multor alte instituții.

Asigurăm pe toți cei care ni se vor alătura, că vor fi bine primiți și bine veniți în mijlocul nostru, pentru opera noastră de samariteni.

Preot GHEORGHE CALCIU-DUMITREASA, GHEORGHE
BRAȘOVEANU, ALEXANDRU NAGY

(*Polemici*, an. I, nr. 1, noiembrie 1988)

SCRISOARE MANIFEST A SLOMR¹⁵

SLOMR, purtătorul de cuvânt al poporului muncitor român, aflat în imposibilitate de a se exprima și de a-și apăra drepturile, face o serie de propuneri, care prin ele însele reflectă actuala situație din România.

¹⁵ Revăzând – cu nostalgie – eforturile inițiatorilor SLOMR în interesul muncitorimii, mă întreb care mai e azi situația „clasei muncitoare” în România. Existența unei clase sociale e demonstrată de contribuția ei. În acea vreme, „muncitorimea”, umflată ca proporții prin „industrializarea” forțată – industrializare care nu producea nimic competitiv pe nici o piață, iar prin calitatea produselor ei condamna populația internă – și desigur că și pe muncitorime însăși – la o sărăcie produsă prin „mijloace autohtone” –, nu părea să fi fost altceva decât o deghizare a elementului țărănesc alienat. În orice caz astăzi nu se văd produse ale unei industrii românești nicăieri. Mai târziu aveam să înțeleg că acea politică de industrializare, deși părea subordonată dogmei marxiste, nu era însă decât tot una din acele „forme fără fond”, obișnuite în istoria românilor, și care exprimă o eternă „agățare” de ceva ce nu se înțelege nicidecum prea bine, dar la care se râvnește mereu și care vine, desigur, din... Europa ! Ea apărea atunci sub forma iluziei industrializării. N. Ceaușescu, el însuși, nu punea oare problema românismului, chiar dacă numai în felul său precar ? Și el – vai ! – a exprimat acea nemulțumire a românului cu el însuși. Dorința lui de a lichida cu România veche, necivilizată, oare nu aici își avea originea ? Industrializarea forțată (ca și urbanizarea forțată, ca și crearea omului nou, forțată și ea), nu trebuia oare să lichideze ceva ce lui, ca oricărui bun român, îi dispăcea ? Nu se înscria oare și el în

În urma recunoașterii ca Sindicat Liber afiliat la Confederația Mondială a Muncii, cerem ca această Scrisoare-Manifest să fie prezentată ca un document oficial Organizației Internaționale a Muncii, organ al ONU.

SLOMR cheamă la o dezbatere deschisă pe tema libertății sindicale din România o delegație sindicală a actualului guvern român.

Propunem ca dezbaterea să aibă loc la Geneva, sub auspiciile Biroului Internațional al Muncii din cadrul OIM, organ al ONU.

Prezentăm mai jos o parte din propunerile sindicaliştilor liberi români.

— Legalizarea Sindicatelor libere din România, în conformitate cu Decretul 212/1974, care prevede drepturile muncitorilor de a se asocia în sindicate libere.

— Respectarea dreptului la libera întrunire, la manifestații pașnice, a dreptului la grevă.

— Un dialog constructiv între Sindicatele libere și Guvern.

— Renunțarea la mijloacele de represiune ca: arestări, condamnări, deportări sau expulzări. Acestea nu pot înăbuși năzuința poporului muncitor la o viață mai bună. (Recent am aflat despre reprimarea brutală a unei revolte studențești și a tineretului muncitor.)

— Respectarea zilei de muncă de 8 ore.

— Reducerea săptămânii de lucru la 5 zile, suprimarea muncii voluntare, care de fapt este muncă forțată.

— Majorarea cu 20% a retribuției tuturor oamenilor muncii.

— Acordarea primelor de lucru în proporție de 70% muncitorilor și în proporție de 30% organelor de conducere.

— Dat fiind faptul că unii dintre cei determinați să plece din țară au fost forțați să semneze un act de renunțare la pensia

lungul șir al celor care, înaintea lui, s-au iluzionat cu ideea progresului în materia etnicității? Și care n-au înțeles că România e „România eternă” și că ea e casa poporului român iar acesta... e așa cum e, odată pentru totdeauna!?

de bătrânețe, cerem restituirea cotizațiilor de sindicat și a contribuțiilor de 2% celor în cauză.

— Abrogarea așa-zisei participări a muncitorilor cu părți sociale la conducerea întreprinderilor. Prin aceste părți sociale, muncitorul nu devine un acționar, urmărindu-se de fapt o diminuare a veniturilor oamenilor muncii și o scoatere din circulație a unor importante sume de bani.

— Desființarea sistemului de contractări ale țăranilor cu statul. Aceste contractări sunt, de fapt, niște cote obligatorii. Țăranii trebuie să fie liberi să vândă pe piață surplusul lor de produse și să contracteze facultativ cu statul.

— Cerem ca țăranii să beneficieze de pensii egale cu cele acordate muncitorilor industriali.

— Pentru punerea în aplicare privind legalizarea sindicatelor libere este necesară organizarea unui veritabil referendum prin care populația să fie consultată asupra oportunității asocierii în syndicate libere, în conformitate cu amendamentul la Constituție, din 1986, referendumul urmând a avea loc sub controlul unei comisii specializate a ONU.

Acestea sunt numai o parte din propunerile sindicaliştilor liberi români, privind îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață din România.

Este momentul unei evaluări lucide a situației și al unor reforme radicale, pentru a evita noi confruntări între CONDUCERE și cei CONDUȘI.

SUNTEM ÎNCREZĂTORI ÎN SUCCESUL BUNULUI SIMȚ ROMÂNESC ȘI AL RAȚIUNII.

Dr. IONEL CANĂ, GHEORGHE BRAȘOVEANU, LUCIAN CRUCEANU

(*Polemici*, an. I, Nr. 2, decembrie 1988)

INTERVIU CU NICULAE CÂRJA,
PREȘEDINTE AL CNR DIN NEW YORK, REALIZAT DE
ALEXANDRU BUICAN, PE PARCURSUL A PATRU ORE DE
CONVORBIRE TELEFONICĂ¹⁶

— *D-le Niculae Cârja, sunteți Președintele Consiliului Național Român de la New York. Ce este acest Consiliu ?*

— CNR este o organizație românească înființată la 22 iunie 1970, de către foști deținuți politici în închisorile comuniste din România, precum și din închisorile și lagărele din URSS. Scopul principal al CNR a fost să stabilească căi de comunicație între

¹⁶ Prietenia care, în pofida diferenței de vârstă, m-a legat de Niculae Cârja îmi va rămâne de neuitat. Sosisem la New York, via Roma, Italia, eram o „persoană fără cetățenie” și trebuia să fac față nevoilor perioadei de adaptare. Cineva m-a prezentat lui, în legătură cu un necaz al meu și, deși nu s-a rezolvat acel necaz, aflând că scriu, a vrut neapărat să public ceva în revista sa, *Acțiunea Românească*. Acolo și atunci, am tipărit și primul meu text, cel cu care se și deschide culegerea de față. Ne-am împrietenit imediat. Fără să fie bogat – de fapt trăind din salariul pe care-l primea de la serviciul său pentru o firmă ce-și avea sediul undeva în Manhattan –, N. Cârja, „ținea casă deschisă”. Locuia într-un apartament destul de strâmt pe Strada 44 (la intersecția cu Queens Blvd.), din Sunnyside, Queens, împreună cu soția sa, Veronica, o femeie brunetă, frumoasă, care făcea, alături de el, oficiul de gazdă, cu o nesfârșită răbdare și grație. Sâmbăta și duminica întâlneai în casa lor multe persoane ce se evidențiaseră într-un fel sau altul în comunitatea românească, comunitate care, la acea dată, potrivit unui recensământ, avea c. 5 000 de familii.

românii din exil, în vederea organizării unui front comun contra comunismului, care a afectat și poporul român. Cele două deziiderate politice ale activității noastre au fost revenirea la o Românie reîntregită și democrată.

— *Cine sunteți dvs., d-le Cârja ?*

— Sunt fiu de moți din Munții Apuseni, din neam de preoți din partea mamei, cât și a tatei. În arborele genealogic al neamului Cârja, cunoscut pe o perioadă de 175 de ani, se găsesc deopotrivă țărani și preoți, unii dintre ei căzuți sub flamura lui Avram Iancu alții, deținuți în închisorile de la Seghedin pe timpul ocupației austro-ungare. Unchiul mamei a scăpat din închisoare, a

Veneau preoți, activiști, scriitori și gazetari (cred că venise și Mircea Eliade, dar eu nu-l întâlnisem), medici și avocați care-i deserveau pe români ș.a.m.d. Încercau, câteodată, să se infiltreze și indivizi ce se găseau pe statele de plată ale Securității române. În jurul lui gravitau și diferiți alții care pluteau prin New York ca duși de o furtună – și o furtună fusese, desigur, regimul comunist de care scăpaseră cine știe în ce fel ! Aceștia apăreau deodată și tot așa dispăreau, fără ca cineva să mai întrebe de ei. Niciodată N. Cârja n-a refuzat cuiva un serviciu. Făcea gratuit traduceri oricui îi cerea, mergea personal cu mulți să-i reprezinte în fața diferitelor instituții (la interviu pentru primirea cetățeniei americane a venit chiar cu mine !). Întreținea o vastă corespondență cu români de pe toate continentele și cu diferite personalități și instituții americane. Pe când Ronald Reagan nu era decât guvernator al statului California, el îi prezisese că va ajunge Președinte și de atunci au rămas în corespondență. George W. Bush l-a invitat de mai multe ori la Casa Albă cu diferite prilejuri. Prieteni însă, pot spune, nu avea. Totuși, atât cât poți vorbi de o prietenie între un tânăr de douăzeci și șapte de ani și un bărbat trecut bine de șaptezeci, eu, după câte știu, am fost singurul lui prieten din acea perioadă. Ne-a legat mai ales preocuparea lui cu revista *Acțiunea românească*. Avea un cult nestins pentru fratele său, Ion Cârja, care murise în anul 1977, și care fusese inițiatorul publicației. Deși, după dispariția acestuia, *Acțiunea românească* apărea doar de câteva ori pe an, el niciodată n-o lăsase să dispară, din același sentiment de iubire față de fratele său decedat. L-am ajutat adeseori la selecționarea materialului și la producerea ei grafică. Îl vizitam de câteva ori pe săptămână în primii ani ai prieteniei

ajuns profesor de teologie la Universitatea din Gratz, unde astăzi se ridică un bust al său. Părinții mei, deși având o bună stare materială, dobândită prin munca lor de agricultori, au ales calea libertății, în dorința de a-și păstra ființa națională. Dacă-mi permiți, ți-aș relata, pe scurt, înduioșătoarea situație în care s-au găsit părinții mei. La întâlnirea întâmplătoare cu un reprezentant al unei agenții de recrutare de mână de lucru pentru Apus, ei au decis să accepte oferta de muncă într-o țară necunoscută. Așa s-au trezit, după o călătorie de aproape o lună de zile pe Ocean, în SUA, în statul West Virginia, în localitatea numită după poetul național american Walt Whitman. Acolo tata a lucrat într-o mină de cărbuni, iar mama a întreținut o pensiune pentru muncitorii

noastre. Apoi, după ce eu m-am mutat, din cartierul Queens în Manhattan, mă vizita el. Uneori, cum lungile noastre discuții, care aveau ca subiect politica și istoria, se prelungeau, și cum mai făceam și excursii bahice, rămânea la mine, deși locuința mea nu era decât o cameră de hotel. Îmi amintesc câteva din cuvintele lui. Făcea binele pe unde putea și, desigur, era bârfit. Eu mă indignam, iar el zicea: „Lasă-i, Sandule, sunt mititei !” Comunismul, la acea dată, părea veșnic, condiția existențială a celor care-i întorseseră spatele era învăluită într-o anume ceață și fiecare om reflexiv se întreba asupra destinului său. Mă întrebam și eu. Iar el îmi spunea: „Sandule, am cunoscut mulți oameni în viața mea și pot să-ți spun: tu n-o să mori de prost.” Disparația celor din generația lui, pe diferite meridiane, îl îngândura: „Ne stingem, unul după altul, ca scrumul !” Într-o zi, după moartea lui Pamfil Șeicaru, l-a evocat într-un medalion în revistă. I-am lăudat felul în care o făcuse și m-a întrebat ce mi-a plăcut. Se ferise de banalități și abstracțiuni și-l evocase pe P. Șeicaru în scene scurte. Adesea mă întreba: „O să-și aducă cineva aminte de existența noastră, de lupta noastră ? O să scrii tu, Sandule, vreodată despre mine, așa cum am scris și eu despre alții ?” I-am promis. Și iată că acum, după atâția ani, a venit și acel moment. De curând, am trecut pe la Cheile Turzii, împreună cu criticul literar Daniela Sitar-Tăut. Știam că prin preajmă e înmormântat, dar nu știam precis unde. De mult îmi propusesem să-l vizitez cândva. Am ratat atunci ocazia. Ardealul mi se părea un hău care te înghite, îmi era necunoscut. Acum am amintiri dintre cele mai frumoase legate de Ardeal și, la primăvară, îmi voi face datoria, dar mai curând îmi voi oferi bucuria, de a-l mai vizita o dată și

mineri, polonezi, irlandezi, unguri. Tata a lucrat chiar și într-o întreprindere metalurgică din Cincinnati, Ohio. Toți cei nouă frați ai mei s-au născut în casa părintească, și nu în spital. Despre tatăl meu îmi amintesc că făcea colecte pentru România, pentru sinistrații români din timpul celui de al Doilea Război Mondial. Tata a fost printre fondatorii societății Minerii Români din cadrul „Uniunii și Ligii”. Studiile primare mi le-am făcut în West Virginia. După Unirea din 1918, părinții mei s-au repatriat și din economiile lor au întemeiat o gospodărie-fermă în comuna Mihai Viteazu, lângă Turda. În țară mi-am continuat studiile liceale la Turda, unde l-am avut coleg de bancă pe Iancu Rațiu¹⁷. Am urmat apoi dreptul la Universitatea Regele Ferdinand din Cluj.

— *Ați activat în politică ?*

— Am avut spirit politic, fără însă a aparține vreunui partid. Aș putea fi descris ca un naționalist moderat, deopotrivă opus extremelor de dreapta sau de stânga.

— *Ca ardelean, desigur, ați simpatizat cu țărăniștii ?*

— N-am fost înscris în nici un partid. Am avut însă o mare stimă pentru Iuliu Maniu și Ion Mihalache, acești mari bărbați de stat, cu care am intrat în contact în acei ani.

de a-i aduce o floare. Știu că voi fi bine primit. N. Cârja a fost un om rar. Nu s-a distins în vreunul dintre domeniile care rețin numele tuturor nulițăților, deși a lăsat o carte de amintiri din detențiile sale, mai mult decât frumoasă. Dar a fost un om de un caracter cum n-am întâlnit până atunci și cum n-am mai întâlnit de atunci înainte. Era produsul unei dezvoltări organice a românului, după ce acesta beneficiase, pentru prima dată în istoria sa, de o sută de ani de regim politic de libertate și de regim economic capitalist. Și își putuse dezvolta, în fine, nestingherit, acele virtualități de demnitate și de vrednicie. Cu N. Cârja dispărea acel român, împreună cu o lume care, devenind din ce în ce mai normală, lăsa să se întrevadă o speranță pentru poporul român. Era lumea de dinainte de „selecția inversă”. Era lumea care, acum, după ce a dispărut, parcă nici n-ar fi fost vreodată.

¹⁷ N. Cârja îl numește astfel pe Ion Rațiu.

— *În ce împrejurări ? Ce activitate ați desfășurat ?*

— După ce am terminat studiile despre care am vorbit, am plecat la București, la începutul anului 1939 și de atunci până în anul 1945 am fost angajat prin concurs în cadrul Președinției Consiliului de Miniștri și al Ministerului de Externe, ca interpret și traducător, apoi însărcinat cu întocmirea de rapoarte politice. În timpul misiunilor încredințate în străinătate, în mai toate capitalele Europei, am îndeplinit, la început funcția de curier diplomatic, apoi am fost însărcinat, având două pașapoarte diplomatice, ca trimis special în misiuni politice și economice și militare chiar.

— *D-le Cârja, după câte știu, la procesul în urma căruia ați luat drumul lagărelor din Rusia ați fost acuzat de spionaj. Precizați-ne împrejurările în care s-a ajuns la aceasta.*

— Am să încep referindu-mă la istoricul Proces Iuliu Maniu-Ion Mihalache din toamna anului 1947, care s-a ținut în sala Școlii Superioare de Război, construită pe o colină a Cotrocenilor și la circumstanțele care au dus la implicarea mea ca așa-zis „martor al acuzării” în acest proces alături de alți zeci de martori, membri marcanți ai PNT. Dintre aceștia pot să menționez pe Nicolae Penescu, Secretar General al PNT, despre care d-ta ai scris chiar, cu neînduplecarea tinereții, în organul Consiliului nostru, *Acțiunea Românească*, pe Ilie Lazăr, ideologul PNT-ului, fost deputat de Târnave, pe Vasile Serdici, șeful biroului presei, Ghiță Pop, generalul Aurel Aldea și Nicolae Carandino, redactor șef al *Dreptății*, despre care, de asemenea, ai scris în legătură cu idolul d-tale Camil Petrescu. Tot acolo a apărut ca martor și Corneliu Coposu, ziarist. Acum, faptele. Pe timpul ocupației militare germane, pe când Bucureștii, oraș pe care l-am iubit în mod deosebit, era controlat de Gestapo, apoi pe timpul în care țara a fost invadată de ruși și NKVD-ul teroriza Bucureștii, am fost angajat ca manager al restaurantului și bazinului Lido, din Bulevardul Brătianu, din partea Misiunii Militare Americane, de sub comanda generalului Cortland Schuyler. Cei trei coproprietari ai Lido-ului,

dr. Constantin Angelescu, fost Ministru al Instrucțiunii pe timpul guvernării liberale, Azderban și Pauker, care erau proprietari și ai cinematografului Scala din apropiere, dăduseră Lido-ul în folosința Misiunii Militare Americane, gratuit, ca nu cumva Comandamentul Militar Sovietic să-l ocupe cu forța. Până în toamna lui 1946 am înființat o agenție de informații pentru Misiunea Militară Americană, la sugestia sergentului John Popa, de origine română, născut în America. În acest scop am recrutat câțiva tineri ce veneau din când în când să viziteze Lido, spunându-mi că sunt contra comuniștilor și că vor să servească Misiunea cu informații pe care le pot obține din cadrele Marelui Stat Major și ale Ministerului de Interne, unde aveau prieteni cu aceleași idei politice. Șeful Secției a II-a a Marelui Stat Major era colonelul Almăjan care, așa cum am aflat mai târziu, lucra cu NKVD-ul. Informații militare mai obțineam de la colonelul Șița Rădulescu, care deținuse o funcție foarte importantă pe vremea lui Ion Antonescu. Știrile economice, și chiar politice, le obțineam de la Emil Ghilezan, fost subsecretar de stat la ministerul de Finanțe, recomandat de Serghie Vidrighin, nume bine cunoscut pe vremuri în România. E. Ghilezan a reușit să fugă apoi în străinătate, înainte de începerea Procesului Iuliu Maniu-Ion Mihalache și trăiește încă în Italia. În baza informațiilor primite întocmeam *Buletinul Informativ*, care cuprindea trei secții: politic, economic, militar. Acest buletin îl prezentam și lui I. Maniu, pe care l-am cunoscut prin Vasile Iluțiu, directorul *Gazetei de la Turda*, care m-a prezentat în termenii cei mai elogiosi. I. Maniu m-a strâns în brațe și m-a sărutat cu acea ocazie. Ne aflam în cabinetul lui, în vreme ce amicii lui politici așteptau în sala de așteptare. Mi-a spus: „— De astfel de tineri avem nevoie, fiu de moț și născut în America.” Mă prezentam la I. Maniu acasă și de mai multe ori pe săptămână, cu *Buletinul Informativ*, însoțit de ziare care apăreau în Franța, Anglia și SUA și de ziarul românilor din America, *America*, în care se sublinia rolul ce-l jucase I. Maniu în timpul războiului. Se bucura, era emoționat. De fiecare dată când mă duceam la el acasă erau prezenți acolo între zece și cincisprezece amici politici cu care se întreținea. Când

mă vedea mă lua în cabinetul lui personal, spre mirarea celor prezenți. Aștepta cu nerăbdare ultimele noutăți. Într-una din seri l-am găsit pe I. Maniu singur și, după ce i-am dat *Buletinul informativ*, m-a luat de mână și m-a dus la fereastră și mi-a arătat, de-a lungul străzii Brătianu, două mașini: „— Uite, fătul meu, vezi, de cealaltă parte a străzii, două mașini ale Gestapo-ului. Mă supraveghează. Să nu mai vii la mine acasă, deocamdată, nu vreau să ți se întâmple ceva.” Apoi, îmi înmânează o scrisoare de recomandare adresată d-lui Roman, funcționar superior la Ministerul de Finanțe, căruia să-i predau, de acum înainte, materialul. Ceea ce am și făcut, săptămâni de-a rândul. Cu aceasta m-am despărțit de I. Maniu, îmbrățișându-ne. Nu l-am mai văzut până la închisoarea Malmeson, din Calea Plevnei, în 9 septembrie 1947, când am fost și eu arestat, după „afacerea Tămădău”, din 14 iulie 1947, în urma declarațiilor făcute de V. Serdici. În martie 1945 am fost concediat o dată cu venirea la putere a lui Petru Groza, adică instaurarea regimului comunist în România, impus prin forța armată sovietică.

— Ați spus că l-ați cunoscut pe I. Mihalache. În ce împrejurări ?

— L-am cunoscut pe I. Mihalache prin 1946. În toamna târzie a anului 1946, Ion Senti, care pretindea că este fost colonel și totodată prieten al lui I. Mihalache, m-a invitat la el acasă, în prezența a încă cinci persoane. Locuia în Piața Rosetti. S-a vorbit despre intenția de a se forma un organ de informare pentru I. Mihalache. Rolul principal mi-ar fi revenit mie. Am acceptat să întocmesc un *Buletin Informativ* pe baza informațiilor primite. I. Mihalache m-a primit cu multă căldură când a aflat că mă cunosc cu I. Maniu. M-am oferit să-l slujesc pe I. Mihalache, furnizându-i informații politice, economice, militare, precum și informații asupra măsurilor luate de Siguranța regimului, în colaborare cu NKVD. La început mă vedeam cu I. Mihalache acasă la el, unde mă prezentam însoțit de ceilalți informatori. După un timp am rămas singur. Îmi aduc și astăzi aminte de curtoazia lui I. Mihalache. Era iarnă și, de fiecare dată când mă pregăteam să

plec, I. Mihalache insista să-mi țină paltonul și mă ajuta să-l îmbrac. Cum d-na Niculina Mihalache se afla la Topoloveni, stăteam deseori de vorbă până noaptea târziu. Rămas singur, simțea poate nevoia unui interlocutor. Era frământat de soarta ce se întrevedea a fi rezervată României ce o iubise atât de mult. M-a întrebat într-o situație: „— Unde sunt ceilalți băieți ?” I-am răspuns că nu știam, dar că presimțeam că dispariția lor nu era lucru curat. Îmi aduc aminte că mi-a răspuns: „— Nici mie nu-mi miroase a bine.” Ultima oară când l-am văzut era pregătit de plecare la Topoloveni, unde soția sa se găsea bolnavă. Bagajele erau pregătite. De atunci nu l-am mai văzut în libertate. Ne-am reîntâlnit după un timp în stare de arest.

— *Când ați fost arestat ?*

— Am fost arestat la 9 Septembrie 1947, la intrarea în Parcul Cișmigiu, în drum spre casă, de la serviciu. Între timp, fusesem angajat la Societatea de Petrol Româno-Americană, din Calea Victoriei, 126, al cărei director era Rică Georgescu, ginerele lui Sever Bocu, fost ministru în guvernul Iuliu Maniu, reprezentând Banatul. Din Cișmigiu am fost dus la închisoarea Malmeson din Calea Plevnei, unde se aflau deja I. Maniu și Pan Halipa, fruntaș al vieții politice basarabene. La Malmeson am fost vecin de celulă cu I. Maniu, în celula nr. 22. P. Halipa se găsea într-o celulă de asemenea apropiată. De multe ori ne trezeau din somn urletele lui P. Halipa, care era bătut de agenții care-l duceau la anchetă. I se striga: „— Banditule, dobitocule, măgarule !” În acele zile am întrebat câțiva paznici tineri, pe care-i cunoșteam de la Președenție, asupra sorții lui P. Halipa. Ei mi-au confirmat că fusese bătut, după ce în prealabil fusese înfășurat într-un cearceaf ud, să se evite urmele. În fiecare zi eram scoși, unul câte unul, să ne plimbăm câte 15–20 de minute. Deși nu ne puteam vedea între noi, eu îl puteam vedea pe I. Maniu printr-un gard de sârmă ghimpată. Ori de câte ori treceam prin dreptul celei lui, I. Maniu, care stătea gânditor pe marginea patului și care mă putea vedea și el apropiindu-mă, se ridica în picioare și mă saluta cu mâna

dreaptă. Se înviora. În dreptul celulei lui era atârnat, pe peretele culoarului, un tablou înfățișându-l pe el dând mâna cu Mareșalul I. Antonescu. I. Maniu nu se plimba niciodată mai mult de 10-15 minute, pentru a lăsa timp „băieților”.

— *D-le Cârja, văd că vă slujiți de note publicate anterior, pe care unii cititori le cunosc. Puteți să adăugați lucruri inedite, pe care nu le-ați scris în acel articol ?*

— Vreau numai să aduc în fața cititorilor revistei d-tale câteva scene în care au apărut I. Maniu și I. Mihalache. În articolul acesta, pe care-l folosesc acum, am spus, în mare, cam tot ce știam, și mai ales n-aș vrea să creez două versiuni, pentru că dau chiar fragmente de convorbiri, replici. De atunci s-au scurs mulți ani. Memoria, deși nu m-a lăsat, mai șterge din când în când din contururile acestor evenimente. Așadar, după două săptămâni am fost mutat într-o altă închisoare, improvizată în subsolul noii clădiri din Piața Victoriei, ce urma să fie sediul Comitetului Central al PCR. Aici am întâlnit zeci de alți deținuți politici, printre care: Vasile Hanu, fost prefect legionar, împreună cu alți legionari ce se întorseseră din străinătate; ing. Șerban Ghica, prinț din familia Ghica; colonelul de jandarmi Nicolae Caracaș, frate cu generalul Lascăr Caracaș, Comandantul Jandarmeriei Timișoara. Tot aici am întâlnit un anume Constantin Gafencu, care mi-a spus că era inginer și că făcuse parte din echipa care înscenase „afacerea Tămădău”, când fruntașii național-țărăniști urmau să fugă în străinătate, în dimineața zilei de 14 iulie 1947. Fusesse unul dintre piloți. Aici l-am întâlnit pe I. Mihalache. Două nopți la rând am fost sculați din somn, eu și I. Mihalache, și duși, după ora douăsprezece noaptea, la anchetă. La fiecare etaj, de o parte și de alta a culoarelor, erau înșirate mitraliere. Eram așteptați de mai mulți anchetatori, printre care Inspectorul Negru. În pauze eram scoși pe culoar și îmi amintesc că o dată, în prezența lui Negru, I. Mihalache, care părea sleit de puteri și căruia îi crescuse o barbă de câteva zile, a spus: „- Uite, d-le N. Cârja, am fost înconjurați de o bandă.” Se referea la informatorii pe care noi îi

folosisem și care făcuseră joc dublu. I. Mihalache mi-a mai spus, într-una dintre aceste pauze, că el însuși numise la Siguranța Statului pe mulți dintre acești anchetatori. Înainte de data de 11 februarie 1947, am fost adus, ca așa-zis martor al acuzării, la Tribunalul Militar constituit în incinta Școlii Militare de Război, ce se înălța pe colina Cotrocenilor. Am fost strigat. Președintele completului de judecată, pe lângă date biografice, m-a întrebat dacă l-am cunoscut pe I. Mihalache. Am răspuns că da. Eram privit de I. Mihalache, care stătea alături de I. Maniu pe banca acuzaților. La întrebările puse de Președintele-judecător, în legătură cu *Buletinul Informativ*, am răspuns răspicat că acel buletin avea menirea de a-l informa pe I. Mihalache de felul cum rușii exploatau țara, nerespectând condițiile Armistițiului. După ce am dat lămuririle cerute, bravând, am auzit glasul lui I. Mihalache, încărcat de compătimire: „— De acum deasupra capului d-lui Cârja atârnă sabia lui Damocles, pentru acuzația de spionaj.” Apoi, pentru că nu ne permite spațiul, voi spune că a urmat trimiterea mea în lagărul de muncă din Mordovskaia Republika, unde am petrecut nouă ani, în acest lagăr de dizidenți considerați primejdioși. Aici l-am cunoscut pe un Maklim, un om mărunț, în vârstă de peste nouăzeci de ani, care fusese colaboratorul lui Lenin la Zürich, unde împreună scoteau *Iskra*, la șapirograf. Maklim ajunsese colaboratorul apropiat al lui I. V. Stalin, căruia îi scria lucrările de economie. El povestea că I. V. Stalin era foarte suspicios și, înainte de a semna, stătea câte o lună de zile și cerea explicații. Într-o zi, în urma unui certe între cei doi, în care Maklim l-a acuzat că se abate de la linia lui Lenin, I. V. Stalin l-a trimis în lagăr, cu o condamnare de douăzeci și cinci de ani.

— *Ce a urmat eliberării dvs. din lagăr ?*

— Înainte de eliberare am fost ținut trei săptămâni la Pâcova, cam la vreo treizeci de km de Moscova, unde am locuit într-un castel care era reședința de vară a Țarilor. Înainte cu trei zile de sosirea mea plecaseră doi prinți indieni și Mareșalul Friedrich Paulus. M-am întors în țară și am trecut podul de la Ungheni

unde, la jumătatea podului, am fost predat cu proces verbal autorităților românești. Am fost angajat la Institutul de Cercetări Farmaceutice și Controlul Medicamentelor. După zece ani de intervenții din partea a doi senatori din statul Ohio, am putut să plec în America.

— *Ca Președinte al CNR ce relații cu instituții și personalități politice americane ați avut ?*

— În primul rând, am ținut contactul în permanență cu Departamentul de Stat, căutând să influențez politica americană față de Nicolae Ceaușescu. Apoi, după alegerea d-lui Ronald Reagan la casa Albă, căruia i-am prezis că va fi Președinte încă din vremea când era Guvernatorul Statului California, am întreținut relații în scris și îmi place să cred că am contribuit și eu la determinarea politicii dure față de comunism pe care a dus-o Administrația Reagan. În cele două întâlniri pe care le-am avut cu R. Reagan, am pus mereu problema României. În prezent, continui să țin legătura cu Administrația Bush, cu dl. George [Walker] Bush personal, cu care m-am întâlnit de două ori. Dă-mi voie să menționez că, la plecarea de la președinție, dl. R. Reagan m-a numit fondator privilegiat al lui Ronald Reagan Republican Center, care este construit recent lângă Congresul American. Am avut apoi nenumărate contacte cu reprezentanți ai Națiunilor Captive, cu care am discutat probleme legate de câștigarea drepturilor popoarelor respective. E greu să rememorezi totalitatea contactelor pe care le-am avut cu oficialități politice în mai bine de douăzeci și cinci de ani.

— *Ce impresie a produs asupra dvs. Revoluția românească din 16-22 decembrie 1989. Cum o întâmpinați ?*

— Așa cum a spus și presa americană și străină, Revoluția românească a fost un eveniment neașteptat, care a produs surpriză și a captivat atenția internațională, trezind admirația față de poporul român. M-a durut faptul că aceste evenimente au cerut un tribut de sânge atât de mare, fiind cea mai sângeroasă mișcare din Europa de după cel de al Doilea Război Mondial.

— *Ce șanse dați procesului de democratizare a vieții în România ?*

— Poporul român, care a fost înțelept întotdeauna, trebuie să acționeze cu calm și cu încredere. Dar mai ales nu trebuie să piardă timpul, întrucât schimbările internaționale se petrec cu mare rapiditate. Problema politică a poporului român este cea a democratizării politice interne. Crearea de partide politice este calea sigură a transformării viitoare. Este nevoie de multă muncă, organizare, și mai ales pricepere. La noi, ca și în alte locuri, supra-viețuiesc nuclee ale trecutului care caută să înfrâneze procesul de liberalizare. Trebuie să se evite, mai ales să se îmbrățișeze forme politice extremiste, de dreapta sau de stânga. Să se ia aminte la experiența plugarului român, care știe că brazda trebuie dusă drept înainte și nu trebuie deviată nici în stânga, nici în dreapta, căci altfel rămâne un „greș”, cum se spune la noi în Apuseni, unde se ivește buruiana.

— *Spuneți-mi cu sinceritate, aveți veleități politice în România ? Doriți să vă întoarceți ?*

— Nu vreau să mă reîntorc la politică în sensul curent al noțiunii. N-am veleități politice, doresc însă să revăd țara, locurile mele natale, Munții Apuseni. Doresc românilor să aibă de acum înainte reprezentanți onești, așa cum merită, de altfel. Firește că, dacă nu va fi așa, e de datoria noastră să ducem lupta împotriva celor corupți și, cum am luptat în tot cursul vieții mele, voi continua să lupt și de acum înainte. Cel mai mare rău ar fi apariția unor politicieni care nu urmăresc aspirațiile și așteptările poporului român de redresare a vieții sociale, cât satisfacerea ambițiilor lor de putere. Ar fi o reîntoarcere la vechea corupție.

— *Poate că știți că românii din țară, după aproape o jumătate de secol de la întreruperea tradițiilor democratice, și după tot atâtea ani de îndoctrinare comunistă, nu văd cu ochi buni reîntoarcerea formelor politice ale trecutului. Ce credeți despre aceasta ?*

— Sper că, în pofida îndoctrinării comuniste, poporul român are încă noțiuni de istorie și că acestea vor fi rădăcinile pe care

vor crește mlădițele democrației viitoare. Fiecare a auzit de la un bătrân despre tradițiile românești, fiecare a citit câte ceva. Nu se poate ca poporul să nu regăsească drumul adevărului, deoarece acesta este o idee obiectivă, care crește în el chiar neștiută.

— *Ați spus că l-ați avut coleg de bancă, la liceul din Turda, pe Ion Rațiu, care, astăzi, se pare că joacă un rol activ în politica românească, în cadrul Partidului Național Țărănesc. Ce amintiri și impresii aveți despre el ? Ați întreținut relații în exil ?*

— Am întreținut relații, în sensul că, de fiecare dată când venea de la Londra la New York, Iancu Rațiu îl vizita pe fratele meu Ion Cârja. După câte îmi aduc aminte, în vremea liceului și a studenției, pentru că l-am avut coleg și la Facultatea de Drept, Iancu nu se preocupa de politică. Țin minte că aveam discuții despre limba engleză, pe care el se arăta preocupat s-o învețe. Este adevărat însă că în cadrul exilului a dus o activitate vizibilă prin crearea Uniunii Mondiale a Românilor Liberi. Aceasta n-a fost un lucru deloc rău. Și, desigur, că merită credit.

— *Și totuși, se spune că cei din țară ar avea o reacție negativă la prezența exilaților în viața politică. Aceștia ar fi primiți cu neîncredere. Ce părere aveți despre asta ?*

— Depinde de cine se vorbește. Desigur că exilul, așa cum s-a scris mereu în presa din exil, a fost mai curând dezbinat. Certurile și neînțelegerile și atacurile s-au ținut lanț. Nu e mai puțin adevărat că la această situație s-a ajuns și datorită infiltrării unor provocatori trimiși de securitatea lui N. Ceușescu și care și-au atins în parte scopul. E de asemenea adevărat că exilul a fost compromis de anumiți oameni, fără vreo direcție politică, dar foarte activi și care acum probabil că se duc în țară să facă pe apostolii libertății. Cu bunul său simț, poporul român îi simte și nu poate avea dragoste pentru ei. Dar, în general, exilul a dus o luptă continuă în numele celor din țară și are și personalități de patrioți care s-au lepădat de cauza personală și s-au făcut exponenți, au trăit exilul ca pe o experiență purificatoare. Dar chiar

și așa, dacă ostilitatea aceasta față de exilați este necesară și va sluji cauza românească, las-o să fie. Ea nu va supăra prea mult pe cei care au activat dezinteresat. Important este acum să se schimbe viața poporului român. Aceasta ar trebui să fie grija noastră mai întâi.

— *Ce altceva vreți să mai spuneți cititorilor revistei POLEMICI ?*

— Aș vrea să profit de acest prilej și să aduc și un omagiu fratelui meu, I. Cârja, care a scris cele trei volume *Canalul morții* și *Întoarcerea din infern*, vol. I și II, ce se constituie într-o trilogie a suferințelor îndurate de elita politică și intelectuală a României în închisorile și lagărele comuniste din România. Cât timp a trăit, în închisori, la Canalul Dunărea-Marea Neagră, în exil, a nutrit credință nestrămutată că va veni o zi în care România va fi din nou o țară liberă și democratică. Din păcate, n-a mai apucat să trăiască aceste momente. A murit în primăvara anului 1977, la 8 mai, la New York. La dorința lui a fost înmormântat în comuna Mihai Viteazu de pe Valea Arieșului, la poalele Cheilor Turzii. Acolo a fost înmormântat, alături de părinții noștri, în fața altarului Bisericii Sf. Maria și alături de fratele nostru Constantin [Cârja], fost instructor de înot în armata americană. De numele lui Ion este legată, la începuturile ei, publicația Consiliului Național Român din New York, *Acțiunea Românească*. În ea ai scris și d-ta articole.

— *Spuneți-ne ceva și despre fiica d-voastră, solista de operă Elvira Cârja, bine cunoscută publicului românesc datorită talentului său deosebit.*

— Și-a moștenit talentul de la mamă-sa, care și ea a cântat în corul CFR-ului, unde lucra și la Serviciul de Contabilitate. A fost și în turnee cu acest cor. M-am bucurat pentru fiica mea, dar n-am putut s-o ascult niciodată. Și apoi, n-am fost fericit că ea a cântat într-un regim de dictatură. Mângâierea mea a fost faptul că Elvira este foarte religioasă și, deși solicitată de nenumărate ori să se înscrie în Partidul Comunist, a refuzat. Acum se află în vizită în SUA și a dat deja un concert la Windsor, Canada,

unde a fost primită cu entuziasm în rândurile comunității românești. Așa că voi avea curând fericirea s-o revăd.

— *Credeți că veți trăi momentul să vă puteți reîntoarce în țară ?*

— Știam că, mai devreme sau mai târziu, această răsturnare se va petrece. Nu mă așteptam să se petreacă în timpul vieții mele.

— *Intenționați să vizitați țara ?*

— Da. Vreau să revăd Ardealul meu iubit, Munții Apuseni, dar și Bucureștiul, despre care am cele mai frumoase amintiri.

— *Când plănuți această vizită ?*

— Sper să merg în România prin toamnă, când se adună recolta de pe câmp. Atunci mă voi reîntâlni cu moșii mei de pe văile Munților Apuseni.

— *Data alegerilor joacă un rol în fixarea acestei date a vizitei dvs. ?*

— Da, într-o oarecare măsură. În sensul în care nu vreau să am vreun rol și să influențez părerile prietenilor și cunoscuților mei. Fiecare trebuie să fie stăpân pe convingerile sale.

— *Credeți că aceste alegeri vor putea fi supravegheate pentru a nu se comite abuzuri ?*

— Nu, este o imposibilitate. Nu cred că există personal suficient. Ar fi nevoie de o armată întreagă. Totul va depinde până la urmă de conștiința cetățenească. Eu nu cred că observatorii străini vor observa prea mult.

— *Această reflecție este pesimistă. Credeți că s-ar putea să se producă violențe la viitoarele alegeri ?*

— E destul de posibil. Animizitățile politice sunt atât de intense și de o parte și de alta, încât există o situație explozivă.

— *Aveți încredere în corectitudinea Frontului Salvării Naționale ?*

— Da. Cei din Front se bucură oricum de avantaje mari în lupta aceasta electorală. Ei au tot interesul să păstreze o bună ordine a alegerilor, în speranța că vor câștiga. În acest caz cuvântul

îl vor avea alegătorii. Dacă cetăţeanul de pe stradă este convins că viitorul nu mai este al comunismului, el nu va vota pentru Front. Chiar dacă acesta vrea şi el reforme, chiar radicale, dar numai din cauză că conţine mulţi comunişti. Dacă va vota pentru Front, cetăţeanul va trebui apoi să trăiască cu realitatea opţiunii sale.

— *Aveţi ceva de adăugat, în plus faţă de cele dinainte, acum, la sfârşit ?*

— Dragă d-le A. Buican, mă bucur că am prilejul ca această convorbire să fie publicată în revista d-tale prestigioasă, care apare aici, la New York. M-aş bucura dacă recapitularea aceasta a unei existenţe închinată luptei naţionale ar fi o inspiraţie pentru tineretul ţării pe care, cred că-ţi aduci aminte, mereu l-am considerat ca fiind speranţa de mâine a ţării. Iată că mi-a confirmat aşteptările. Am fost şi eu tânăr, am avut succesele şi înfrângerile mele, am trăit viaţa din plin şi aş vrea ca tineretul ţării să aibă parte de o viaţă din cele mai pline. El mi-a dăruit, acum, la vârsta de 76 de ani, satisfacţia de a vedea România intrată pe drumul pentru care am luptat întreaga mea viaţă.

— *Vă mulţumesc şi eu pentru timpul pe care l-aţi acordat POLEMICILOR.*

(*Polemici*, an. II, nr. 5, primăvara 1990)

GHEORGHE PITUȚ: 1940–1991

Odată cu ziarele și revistele din țară, sosește și aici, la New York, vestea morții poetului Gheorghe Pituț. Oricât de mult te-ai fi obișnuit cu absurdul existenței, moartea cuiva pe care l-ai cunoscut (oricât de puțin) te marchează și-ți impune un popas cu propria conștiință. Pentru că moartea cuiva este și a ta, fiind un spasm al vieții universale.

L-am cunoscut pe poetul Gh. Pituț la numai câteva luni înainte de moarte. Numele îmi era cunoscut, opera însă nu. Stima de care fusese mereu înconjurat în aprecieri critice era prezentă și-n atitudinea celor cu care stăteam la o masă a „restaurantului scriitorilor” din Calea Victoriei. Și stima celor prezenți, Nicolae Gheran, exegetul și editorul lui Liviu Rebreanu, poetul Mircea Ciobanu și romancierul Alecu Ivan Ghilia, era direct proporțională cu motivele ce-i îndreptăteau pe ei înșiși la stima contemporanilor.

Gh. Pituț părea stânjenit să i se amintească atitudinea curajoasă manifestată în diferite momente din trecut. Era mai ales atent să respingă orice merite atribuite fără un fond real, arătând astfel pe omul de caracter. Atunci, într-o după-amiază de ianuarie, mi-a și dat o poezie pentru a o publica în POLEMICI. O scrisese cu ore numai înainte. Era dedicată lui Mihai Eminescu. La stăruințele celor prezenți a mai dictat din memorie o poezie care, prin aluziile ei viguroase împotriva Puterii, consternaseră pe confrății săi cu ani în urmă.

Acum, când omul Gh. Pituț este numai o amintire într-o carte, scăpat de tristețea dimineților goale și de cea amorțită în alcool a serilor pustii, să restituim cărții sale poezia dăruită generos. Un motiv în plus ca acest număr să apară.

VOI FI

Domnului nostru Mihai Eminescu

*Domnule, sunt mai fix ca moartea,
Cum pentru omul cult e cartea.
Eu sunt ca țărnul pentru mare
Într-o continuă stupoare.
Eu sunt copilul mamei mele,
Cum e-ntunericu-ntre stele
Și nu prevăd în veci vreo șansă
S-ajung în chip și-n fel în transă.
Și totuși, când am să ajung,
Voi fi un mort frumos și lung.*

CEREȚI

*Cereți să nu se strige tare.
Deci nici să se vorbească mult,
Căci frunzele devin mișcare,
Nimicului ajuns un cult.*

*Nu lor își spun ceva nebunii,
Nici pentru ea se naște cartea,
Când epoca-n galop ca hunii
Pansează timpul spart cu moartea.*

*Ce se tot face și se-aude
E-un dor nebun de fericire
Și-am fi văzut în nopți mai crude
Cum pomi o șterg din amintire.*

*Iar după ei cu lămpi de vânt
Pe națiuni, vagoane, cai
Și căngi cu trupuri tremurând
Deasupra unei guri de rai.*

(Polemici, an. 3, nr. 9–10, primăvara-vara 1991)

INDICE DE NUME

- A**gârbiceanu, Ion, 78
Aldea, Aurel, 153
Almăjan (colonel), 154
Androne, Adrian, 140
Androne, Cristina Maria, 139, 140
Angelescu, Constantin, 154
Antonescu, Ion Victor, 24, 154, 157
Azderban (proprietar), 154
- B**acovia, George, 12, 38, 41, 44, 87
Barbu, Eugen, 76, 77
Beckett, Samuel, 55
Belinski, Vissarion Grigoryevich, 67
Bernard, Noël, 12
Bianu, Corin, 95–108, 109*n*
Bjornson, Bjornstjerne, 120
Bocu, Sever, 156
Bogza, Geo, 80
Bojin, Alexandru, 85
Botta, Dan, 57
Brahm, Otto, 53
Brașoveanu, Gheorghe, 71, 141, 142, 145, 148
Brejnev, Leonid Ilyich, 26, 82
Buican, Alexandru, 149, 164, 11*n*
Buican, Eugen, 11
Bush, George Herbert Walker, 159, 150*n*
Bușecan, George, 74, 75
- C**alcuiu-Dumitreasa, Gheorghe, 142, 145
Cană, Ionel, 71, 141, 142, 148
Caracăț, Lascăr, 157
Caracaș, Nicolae, 157
Caragiale, Ion Luca, 36, 37, 38, 117
Carandino, Nicolae, 53–58, 153
Carter, Jr., James Earl „Jimmy”, 16*n*
Cârja, Constantin, 162
Cârja, Elvira, 162
Cârja, Ion, 47–53, 161, 162, 150*n*
Cârja, Niculae, 13, 149–164, 149*n*, 150*n*, 152*n*
Cârja, Veronica, 149*n*

Călin, Liviu, 85
 Călinescu, George, 36, 37, 38, 40,
 41, 42, 65, 66, 67, 68, 69
 Ciobanu, Mircea, 165
 Ceaușescu, Nicolae, 6, 7, 8, 24,
 25, 26, 27, 28, 47, 60, 62–65,
 70, 71, 77, 82, 88, 89, 90, 96,
 97, 98, 99, 100, 101, 103, 105,
 107, 108, 112, 113, 114, 117,
 118, 139, 141, 142, 144, 159,
 20*n*, 22*n*, 108*n*, 146*n*
 Chivulescu, Puiu, 49
 Copeau, Jacques, 53
 Coposu, Corneliu, 153
 Craig, Edward Henry Gordon,
 53
 Creangă, Ion, 37, 38, 41
 Cruceanu, Lucian, 148

Dan, Pavel, 41
 Danieliuc, Mircea, 80
 Darwin, Charles Robert, 127
 Desmoulins, Lucie Simplicie
 Camille Benoist, 84
 Dianu, Romulus, 57
 Drăghicescu, Dumitru, 15

Eliade, Mircea, 150*n*
 Eminescu, Mihai, 15, 18, 37, 38,
 39, 87, 123, 165, 166

Gafencu, Constantin, 157
 Gafencu, Grigore, 44
 Geiger, Theodor Julius, 56
 Georgescu, Rică, 156
 Gheorghiu-Dej, Gheorghe, 21*n*
 Gheran, Niculae, 86, 165, 115*n*
 Ghica, Șerban, 157
 Ghibushi, Anca, 139, 140
 Ghibushi, Doina, 139, 140
 Ghibushi, Gabriela, 139, 140
 Ghilezan, Emil, 154
 Ghilia, Alecu Ivan, 165
 Goma, Paul, 8, 9, 18, 45, 69, 21*n*
 Gorbachev, Mikhail Sergey-
 evich, 70, 71, 82, 135
 Gorbachyova, Raisa Maksimo-
 vna, 70
 Gregor, Joseph, 53
 Groza, Petru, 155

Halipa, Pan, 156
 Hanu, Vasile, 157
 Havel, Václav, 8
 Hecht, Paul, 93
 Henric al IV-lea al Germaniei, 91
 Hobbes, Thomas, 90
 Holban, Anton, 41
 Homer, 67
 Husserl, Edmund Gustav Albre-
 cht, 56

Froda, Scarlat, 57

Iancu, Avram, 150

Ibsen, Henrik, 119–135
 Ichim, Florica, 85
 Ierunca, Virgil, 13, 46, 11*n*
 Iluțiu, Vasile, 154
 Ionesco, Eugène, 30
 Irod cel Mare, 144

Koppel, Edward James „Ted”,
 112, 113
 Kirițescu, Alexandru, 77
 Kohout, Pavel, 8

Lazăr, Ilie, 153
 Lenin (Vladimir Ilyich Ulyanov),
 158
 Lessing, Gotthold Ephraim, 53
 Ligi, Marius, 141
 Locke, John, 90
 Lovinescu, Eugen, 38, 42, 44,
 66, 67
 Lovinescu, Monica, 13, 43–47
 Lupu, Petrache, 12

Macedonski, Alexandru, 37, 38
 Maiorescu, Titu, 37, 41, 66
 Maklim, 158
 Malraux, André, 65, 66
 Maniu, Iuliu, 33, 152, 154, 155,
 156, 157, 158
 Manton, Thomas J., 139
 Manolescu, Nicolae, 41, 65–69
 Marinescu, Șerban, 76

Maurer, Ion Gheorghe, 70
 Mărginescu, Nicolae, 78
 Meyerhold, Vsevolod Emile-
 vich, 53
 Mihai I al României, 32–36
 Mihalache, Ion, 152, 155, 156,
 157, 158
 Mihalache, Niculina, 156
 Minulescu, Ion, 38
 Mosher, Gregory, 111

Nagy, Alexandru, 145
 Negoîțescu, Ion, 9, 41
 Negru (inspector de poliție), 157
 Negulescu, Petre P., 53
 Nero, Claudius Caesar August-
 us Germanicus, 144
 Nicolaescu, Sergiu, 79
 Noica, Constantin, 57

O'Neill, Eugene, 109
 Oprea, Alexandru, 85
 Ostrovsky, Alexandr Nikolay-
 evich, 119
 Pacepa, Ion Mihai, 99
 Palanca, Stan, 38
 Papadat-Bengescu, Hortensia,
 46
 Paraschiv, Vasile, 7
 Pasternack, Boris, 9
 Pauker (proprietar), 154
 Paulus, Friedrich Wilhelm
 Ernst, 158

-
- Pârvulescu, Constantin, 7
 Penescu, Nicolae, 32, 33, 153
 Perpessicius (Dumitru S. Panai-tescu), 87
 Petrescu, Camil, 12, 24, 38, 53, 54, 55, 57, 58, 83–88, 111, 153, 21*n*, 57*n*, 58*n*
 Petrescu, Cezar, 12, 73
 Pillat, Ion, 41
 Pirandello, Luigi, 90–93, 111*n*
 Piru, Alexandru, 36–43, 65
 Piscator, Erwin Maximilian, 53
 Pituț, Gheorghe, 165
 Pița, Dan, 74, 75
 Poe, Edgar Allan, 125
 Pop, Ghiță, 153
 Popa, John, 154
 Popescu, Horea, 77
 Preda, Marin, 23–25
 Prodan, Paul, 57

Ranelli, J., 93
 Rațiu, Ion, 116, 152, 161, 152*n*
 Rădulescu, Sița, 154
 Rădulescu-Motru, Constantin, 14, 53
 Reagan, Ronald Wilson, 88, 116, 159, 150*n*
 Reagan, Nancy Davies, 88
 Rebreanu, Liviu, 12, 38, 41, 63, 78, 79, 80, 86, 87, 129, 165
 Rițiu, Ion, 79
 Rivera, Bill, 139, 140
 Rizzotti, Giuliani, 11
 Robel, Blaise, 141, 142
 Roman (funcționar), 155
 Roman, Horia, 12
 Rosseti, Alexandru, 21*n*

Sakharov, Andrei Dimitrievich, 70
 Sălcudeanu, Petre, 73, 74
 Scanlan, John D., 139
 Schuyler, Cortland Van Rensselaer, 153
 Senti, Ion, 155
 Serdici, Vasile, 153, 155
 Shaw, George Bernard, 92
 Simian, Mira, 29–32
 Simion, Eugen, 42
 Sitar-Tăut, Daniela, 11*n*, 151*n*
 Slavici, Ioan, 37
 Socrate, 16*n*
 Stalin, Iosif Visarionovici, 43, 71, 158
 Stanca, Radu, 41
 Stanislavski, Konstantin Sergeyevich, 53
 Strindberg, August, 124, 126, 134

Șecaru, Pamfil, 151*n*

Tatoș, Alexandru, 73, 74
 Tănase, Constantin, 56

Turcanu, Eugen, 51

Voltaire (François-Marie Arou-
et), 90

Zaciu, Mircea, 83

Zamfirescu, Duiliu, 41

Wagner, Wilhelm Richard, 53

Watts, Charles Robert „Charlie”,
99

Vianu, Tudor, 38

Vidrighin, Serghie, 154

Whitman, Walt, 151

Wilder, Thornton, 109–111

SUMAR

Polemici. Cu cine ?	5
---------------------------	---

1

O moarte fără glorie	23
Cum măsurăm independența reală a României față de Moscova	25
Mira Simian: <i>Farmece</i> , Editura „Mele”, Honolulu, 1979 ...	29
Regele Mihai I al României și viitorul națiunii române ...	32
Al. Piru: <i>Istoria literaturii române de la început până azi</i> , Editura Univers, 1981	36
Vocea Doamnei Monica Lovinescu	43
O monografie a penitenciarelor staliniste în România	47
Un detractor anacronic al lui Camil Petrescu	53

2

În loc de („lămuriri preliminare”)	59
N. Ceaușescu distruge satele. Urbanizarea satelor sau ruralizarea orașelor ?	62
Nicolae Manolescu, un copil teribil al lui... G. Călinescu ..	65
„Perestroikă” și „Glasnost” la Kremlin	70
SLOMR în exil	71
Filmul românesc încă la vârsta amatorismului	72
Liberalism sovietic și stalinism românesc	81
Cum tipărim jurnalul lui Camil Petrescu	83
O lecție de democrație	88

<i>Henric al IV-lea</i> de Luigi Pirandello la Teatrul „Roundabout”	90
Tirania celui slab asupra celui puternic	93
Un „roman” apărut sub egida comisiei guvernamentale pentru pașapoarte	95
<i>Orașul nostru</i> de Thornton Wilder la Teatrul „Lyceum” ...	109
<i>Moartea unui tiran</i> la televiziunea americană	112
Redacționale	114
Românii au votat... să moară capra vecinului	115
I. L. Caragiale și Revoluția din Decembrie	117
O nouă revoluție ?	118
Henric Ibsen, liberalul	119
Contestarea alegerilor ?	135
Basarabia mai întâi	136
Spre o destabilizare geopolitică	137

ANEXA I

Congresmanul reprezentant al statului New York, Thomas J. Manton, intervine pentru o familie de români aflată într-o situație tragică	139
---	-----

ANEXA II

Apelul SLOMR către poporul român din România și din exil	141
---	-----

ANEXA III

Scrisoare manifest a SLOMR	146
----------------------------------	-----

ANEXA IV

Interviu cu Niculae Cârja, Președinte al CNR din New York, realizat de Alexandru Buican, pe parcursul a patru ore de convorbire telefonică	149
--	-----

ANEXA V

Gheorghe Pituț. 1940–1991	165
Indice de nume	167

DE ACELAȘI AUTOR:

Roman:

UN OM ÎNTRE ROMÂNI. O cronică a anilor '70, (în pregătire)

Teatru:

ÎNCERCAREA, Editura Polemici, New York, 1987

NEÎNȚELEGEREA, Editura Eminescu, București, 2000

TEATRUL ONOAREI, (în curs de apariție)

Eseu:

POSTERITATEA LUI BACOVIA ȘI ISTORIA... LUI

G. CĂLINESCU, Editura Științifică, București, 1994

POSTERITATEA LUI BACOVIA ȘI ISTORIA... LUI

G. CĂLINESCU, ediția a II-a (în curs de apariție)

Biografie:

BRÂNCUȘI, O biografie, Editura Artemis, București, 2006

VLAD III DRACULA (ȚEPEȘ). O biografie (în pregătire)